

ОДБРАНА

Година VII ■ Број 131 ■ 1. март 2011. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

АРСЕНАЛ
50

Нови подофицири
Војске Србије

Интервју Генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић,
ректор Универзитета одбране

НОВА МИСИЈА ВОЈНОГ ШКОЛСТВА

ВОЈСКА СРБИЈЕ

КО СМЕ ТАЈ МОЖЕ...
БУДИ ПРОФЕСИОНАЛАЦ

Пријави се! 011 20 63 432

www.mod.gov.rs

www.budiprofesionalac.rs

Najbolji deo dana

**BEOGRADE
DOBRO JUTRO**

www.studiob.rs

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ

СРПСКИ ВЛАДАРИ И ВОЈСКОВОЂЕ

у делима ликовних уметника
из збирке Војног музеја

Велика галерија Дома Војске Србије

15. фебруар 2011 – 12. март 2011. (од 10 до 20 часова)

МЕДИЈА ЦЕНТАР
ОДБРАНА

РАЗГЛЕДАЊЕ ИЗЛОЖБЕ У ПРАТЊИ КУСТОСА
1, 3, 8. и 10. март од 12 до 16 часова

„Одбрана“ наставља традицију „Ратника“, првог војног листа у Србији, чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Главни и одговорни уредник

мр Раденко Мутавашић

Заменик главног уредника

Владимир Почуч, мајор

Уредници

Мира Шведић
Душан Глишић
Александар Петровић, поручник

Стални сарадници

Станислав Арсић, мр Себастијан Балаш,
мр Славиша Влацић, Милосав Ц. Ђорђевић,
Владика Крстић, др Милан Мијалковски,
мр Зоран Милодиновић, мр Миљан Милкић,
Крстан Милошевић, др Милан Милошевић,
Никола Остојић, Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Поподић, Влада Ристић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски,
Марија Марић и Слободан Михаиловић
(технички уредници)

Фотографија

Даримир Банда (уредник)
Горан Станковић и Јово Мамула (фоторепортери)

Језички редактор

Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Бјеловук

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809
Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808
Секретар редакције 3201-809; 23-079
Прелом 3240-019; 23-583
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@mod.gov.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs

Internet

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-49849-58 за МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

Македонска 29
ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

БРОЈ 131

На насловној страни:

Водник Ивана Наунковић са кћерком Теодором, на свечаности добијања првих подофицирских чинова у Центру за обуку у Панчеву

Снимио Јово МАМУЛА

САДРЖАЈ

■ ДОГАЂАЈИ

6 Расправа у Народној скупштини

УЧЕШЋЕ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ У МУЛТИНАЦИОНАЛНИМ ОПЕРАЦИЈАМА

■ ИНТЕРВЈУ

8 Генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић, ректор Универзитета одбране

НОВА МИСИЈА ВОЈНОГ ШКОЛСТВА

12 Пуковник проф. др Маријан Новаковић, нови начелник ВМА

ЧОВЕК КОНТИНУИТЕТА

■ ПОВОДИ

16 Спомен-медаље Војске Србије

СПОЈ ТРАДИЦИЈЕ И ПРОФЕСИЈЕ

Новим спомен-медаљама и војним споменицама Војска Србије враћа се традицији доделе војних признања поводом важних историјских догађаја и датума, установљеној у другој половини 19. века, доделом прве грађанске Медаље за приврженост

■ У ФОКУСУ

19 Потписани први уговори за добровољно служење војног рока

КОРАК ДО ПРОФЕСИОНАЛЦА

Војници на добровољном служењу војног рока имаће плату око 15.000 динара, могућност да регулишу радни стаж, као и шансу да се касније запосле у систему одбране, или у агенцијама за физичко-техничко обезбеђење

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОЗИ

АРСЕНАЛ 50

ВОЈНО МАЧЕВАЊЕ У СРБИЈИ

реч уредника

ПРОФЕСИОНАЛЦИ

5

Од 1. марта ове године у Војсци Србије су само професионалци. Наредбу о отпуштању са служења војног рока војника који су на служење упућени прошле године као и лица која су служење војног рока заменила цивилном службом донео је председник Србије, на предлог министра одбране, а отпуштање је извршено 28. фебруара.

Тиме је завршен процес започет 2003. године и посебно интензиван последњих пар година. На служењу војног рока од сада могу бити само добровољци и њих 500 већ од почетка овог месеца биће у центрима за обуку у Сомбору, Ваљевоу и Лесковцу. Око 15 одсто ове прве генерације добровољаца су девојке.

За добровољно служење војног рока пријавило се скоро два и по пута више кандидата од предвиђеног броја. Они ће на војној обуци провести три месеца, а ако су на курсу резервних официра, шест месеци. Војничка плата је 15.000 динара.

Међу пријављеним добровољцима су и 123 жене и 33 младића који су већ регулисали војну обавезу цивилним служењем. За резервне официре добровољно се пријавило 63 лица, од којих је пет девојака и три момка који су служили цивилно.

Поред жеље да обуку униформу и прођу војничку обуку, мотив за ове младе људе је и могућност запошљавања као професионалних војника. Уколико се ту докажу, отвара се нова шанса, а то су даља оспособљавања за подофицире Војске Србије и изградња војне каријере.

Тај пут успешно су прошла 52 нова подофицира који су крајем прошле године завршили курс у Центру за обуку подофицира у Панчеву. Међу њима је и шест жена. Сви они су претходно имали дужи или краћи стаж професионалних војника и истицањем у служби заслужили да буду део подофицирског кора и носиоци обуке у јединицама.

Иако су сигурност запослења и предност вођене каријере свакако важни мотиви који привлаче младе људе војном позиву, ипак је пресудно да се тај позив воли. Тако ће се лакше поднети сви они захтеви који се постављају пред њих и током добровољног служења и касније у статусу професионалног војника, подофицира или официра.

Изазов професије ових дана поново је на испиту за све оне који школовање желе да наставе у Војној гимназији или Војној академији. Конкурс у Војној гимназији отворен је до 15. марта, а у Војној академији до 31. марта.

То је почетак образовног процеса коме се перманентно отварају нове могућности. О њиховом унапређењу од сада ће бринути новооснована научна институција – Универзитет одбране. На темељу моћног војног образовног система који постоји и академског и научно-истраживачког потенцијала који имамо, Универзитет одбране биће респектабилна институција која ће привлачити младе да долазе у Војску Србије и буду снажан ослонац земље у годинама које долазе. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

20 У марту први добровољци у центрима за обуку

ЛИСТЕ ЧЕКАЊА ЗА СЛУЖЕЊЕ ВОЈСКЕ

■ ОДБРАНА

22 Подофицири из строја професионалних војника

СПОСОБНОСТ ЈЕДИНО МЕРИЛО

Војска Србије добила је, крајем прошле године, 52 нова подофицира, међу којима је и шест жена. Нови чланови подофицирског кора специфични су по томе што су после неколико година службе и доказивања на дужностима професионалних војника добили прилику да похађају курс у Центру за обуку подофицира у Панчеву.

24 На Лиму код Бродарева понтонски мост већ два месеца једина веза са светом

ВОЈСКА ПОВЕЗАЛА ОБАЛЕ

■ СВЕТ

46 Талас немира на северу Африке и Блиском истоку

ЗИМА НЕЗАДОВОЉСТВА

■ КУЛТУРА

54 Драган Бјелогрић, глумцац, продуцент и редитељ

ЖИВОТ ЈЕ КАДА ИМАШ САН

Ако сам у неком ранијем периоду, јурећи за свим оним за чим се жури са тридесет, заборавио да будем пријатељ или, како то каже дечак Станоје, заборавио да сањам, да волим живот – сада се трудим да све то надокнадим. Та моја спознаја уткана је и у почетак и крај филма „Монтевидео“: *Живот је када имаш сан, а ако сан постане стварност, онда ни смрт није крај живота.*

Војска потпуно професионална

Председник Републике Србије Борис Тадић је, на основу члана 24. став 3. Закона о војној, радној и материјалној обавези и члана 24. став 4. Закона о председнику Републике, а на предлог министра одбране, донео наредбу о отпуштању са службе војног рока војника који су на служење упућени у 2010. години, као и лица која су служење војног рока у 2010. години заменила цивилном службом. Отпуштање је извршено 28. фебруара. ■

Обележен Дан заштитника отаџбине

Поводом Дана заштитника отаџбине, државног празника Руске Федерације, на Споменик ослободилаца Београда у Другом светском рату венце су положили председник Скупштине града Александар Антић, амбасадор Русије у Београду Александар Конузин, представници Министарства одбране и Министарства рада и социјалне политике.

„Поводом Дана заштитника отаџбине у част велике Црвене армије и братског односа међу словенским народима“, записао је у књигу утисака председник градске скупштине Александар Антић.

Званичне делегације положили су венце, 23. фебруара, и на Споменик Црвеноармејцу. Почаст полагањем венаца браниоцима отаџбине у Другом светском рату одали су и дипломатски представници Украјине, Белорусије и Азербејџана. ■

Н. Д

Расправа у Народној скупштини

Учешће Војске Србије у мултинационалним операцијама

У Народној скупштини Републике Србије, 22. фебруара, настављено је Прво ванредно заседање, а на дневном реду седнице били су предлози одлука о усвајању Годишњег плана употребе Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама у 2011. години као и о учешћу припадника Војске Србије у мултинационалним операцијама у 2011. години, које је поднела Влада Србије.

Предложеним одлукама предвиђено је да припадници система одбране и полиције и ове године учествују у мултинационалним операцијама УН у Конгу, Либерiji, Обали Слоноваче, Либану, Кипру и, први пут, на Блиском истоку, као и у мировним мисијама Европске уније у Сомалији и Уганди.

У образложењу предлога одлука министар одбране Драган Шутановац је рекао да Србија тренутно партиципира у пет мировних мисија Уједињених нација, у две самостално, а у осталим у контингентима других земаља. Он је додао и да је намера да припадници система одбране у мисијама у Конгу и Либану учествују са по 36 мировњака.

– У плану је да снаге наше земље учествују и у мисијама Европске уније, што ће бити први пут у историји наше земље, а у њима би партиципирани са симболичним бројем припадника. Споразум на основу кога ће припадници наших снага, као и снага полиције, учествовати у мировним мисијама ЕУ биће потписан до краја марта, најавио је Шутановац.

– До сада је у мисијама широм света ангажовано 212 наших припадника, од којих су 23 жене, а у мисијама могу учествовати само професионални војници и то добровољно – нагласио је министар одбране. Он је додао да средства неопходна за мисије у овој години износе 640 милиона долара, а део тог новца, 107 милиона добијамо од УН. Од укупне

суме највећи део средстава троши се на плате учесника у мисијама, нагласио је министар Шутановац.

Одговарајући на посланичка питања о оправданости учешћа наших снага у мировним мисијама широм света, као један од најзначајнијих аспеката учешћа у мировним мисијама, поред доприноса глобалном миру, министар Шутановац је издвојио повећање интероперабилности Војске Србије.

Министар је у наставку расправе истакао да се у овом тренутку око 5.000 припадника система одбране определило за учешће у мултинационалним операцијама. Одговарајући на посланичко питање о висини плата учесника у мировним мисијама, министар Шутановац је истакао да оне нису онолике колике би он желео да буду, наводећи да је почетна плата српских мировњака 1.050 долара, а највиша око 3.000 долара, уз плату коју примају у земљи.

Министар је нагласио и да се наши мировњаци у мисије упућују адекватно опремљени средствима и опремом који су у складу са прописаним стандардима. ■

Б. МИЉИЋ

Састанак Групе Србија – НАТО за реформу одбране

Редовним пленарним састанком Групе Србија – НАТО за реформу одбране у Дому Гарде у Топчидеру, 17. фебруара, руководила је државна секретарка др Тања Мишчевић.

Закључено да је остварен евидентан напредак у достизању партнерских циљева, у односу на пленарни састанак од новембра 2010. године. Представницима НАТО презентоване су и кључне активности које ће се одвијати у систему одбране ове године.

Делегација НАТО исказала је задовољство постигнутим у реализацији партнерских циљева, као и опште уверење у све снажније укључивање Републике Србије у допринос безбедности и стабилности у региону. ■

Војна сарадња са Румунијом

Начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Перић и заменик државног секретара за планирање и политику одбране Румуније генерал-мајор Виорел Ангелеску потписали су у Букурешту *План билатералне војне сарадње за 2011. и Програм сарадње у области образовања за школску 2011–2012. годину.*

Приоритети даље сарадње су билатералне и трилатералне вежбе (уз учешће Мађарске), подршка Румуније процесу реформе система одбране Србије кроз размену искустава о учешћу у међународним мисијама, PPBES и друге активности од заједничког интереса. ■

Страни војни представници у Центру за мировне операције

Центар за мировне операције Здружене оперативне команде Генералштаба Војске Србије посетило је 27 страних војних представника који су том приликом информисани о структури, организацији, историјату, тренутном стању и будућим задацима наших јединица обучених за деловање у мировним мисијама.

Начелник Центра, пуковник Јелесије Радивојевић, предочио је гостима организацију, капацитете и могућности Центра за мировне операције. У име гостију, на пријему је захвалио и пожело успешан наставак сарадње пуковник Марин Грегоровић из Хрватске. ■ А. Ј.

Припадницима Копнене војске уручене војне спомен-медаље

7

У касарни „Књаз Михајло“ у Нишу командант Копнене војске генерал-потпуковник Љубиша Диковић уручио је војне спомен-медаље већем броју припадника Копнене војске.

Војне спомен-медаље припадницима Копнене војске додељене су за остварене изузетне резултате у војној служби, као и за рањавање у борбеним дејствима. ■ З. М.

Сајам „IDEX 2011“ у Абу Дабију

Делегација Министарства одбране и Војске Србије, на челу са генерал-мајором Митром Ковачем, посетила је Међународни сајам наоружања и војне опреме „IDEX 2011“ у Уједињеним Арапским Емиратима.

Десети по реду „IDEX 2011“ (International Defence Exhibition and Conference) одржан је од 20. до 24. фебруара. То је највећи сајам наоружања и војне опреме у региону Блиског и Средњег истока и један од највећих на свету.

На сајму је било више од 700 излагача из 32 земље, а међу њима налазиле су се и фабрике из групације Одбрамбене индустрије Србије које је предводило Јавно предузеће „Југоимпорт – СДПР“. ■

Генерал-мајор
проф. др Миодраг Јевтић,
ректор Универзитета
одбране

НОВА МИСИЈА ВОЈНОГ ШКОЛСТВА

Моје гесло је да увек може више и боље. И у овој ситуацији мислим да може више и боље, на темељу моћног војног образовног система који постоји и академског и научноистраживачког потенцијала који имамо.

Зато са изазовом прихватам нову дужност ректора Универзитета одбране, са амбицијом да постанемо регионални високообразовни војни центар, респектабилна институција која ће привлачити младе да долазе у Војску Србије и буду снажан ослонац наше земље у годинама које долазе.

Влада Републике Србије је на седници одржаној 24. фебруара донела Одлуку о оснивању Универзитета одбране у Београду. До оснивања много тога је требало урадити и то је континуирани процес који траје већ пар година. Трбало је припремити све што је неопходно да би Влада

Србије донела такву одлуку и да Министарство просвете да дозволу за рад. Универзитет одбране постаје интегрални део система високог образовања наше земље, а већ је, одлуком конференције Универзитета Србије постао и стални члан те конференције, са свим правима и обавезама које то чланство подразумева.

РЕСПЕКТАБИЛНА ИНСТИТУЦИЈА

Универзитет одбране је високошколска установа са својством правног лица, која ће имати органе пословођења, руковођења, као и стручне органе и која ће непосредно бити потчињена министру одбране, за све своје задатке и обавезе. Чињеница да смо се ухватили у коштац са врло важном ствари као што је очување кадра, улагање у кадар и интегрисање у образовни систем наше земље, показује да су Министарство одбране и Војска Србије истрајни на путу испуњавања све три задате мисије.

То значи да смо спремни да будемо активни чланови мировних мисија и да за то оспособљавамо кадрове, али да смо спремни да постанемо регионални високообразовни војни центар, за шта постоје завидни потенцијали. Министарство одбране добија, дакле, једну респектабилну институцију која ће успети да у будућности допринесе јачању кредибилитета, да стимулише младе да долазе у Војску Србије и на тај начин буду снажан ослонац наше земље у годинама које долазе.

Са првим ректором Универзитета одбране, генерал-мајором проф. др Миодрагом Јевтићем, разговарамо о претпоставкама за успешан рад и могућим доприносима нове научне установе, како у систему одбране тако и у високообразовном и научноистраживачком процесу у Србији.

■ *Господине генерале, на њојчејку сће једног одговорног њосла, њолагања шемеља за нову научну усшанову. Каква је визија Универзитетска одбране, који је његов циљ и загађак?*

– У оквиру реформских процеса Министарства одбране и Војске Србије, оснивање Универзитета одбране је веома важно, а његов основни задатак је хармонизација система војног школства. Познато је да је војно школство и научноистраживачки рад у систему одбране, који се обавља у више институција, претходних деценија изузетно развијен. Процењено је да је у наредном периоду потребно објединити, у јединствену организационо функционалну целину, делатности високог образовања и научноистраживачког рада у систему одбране, а намера је да се, тако обједињени, укључе у систем високог образовања Републике Србије. То је кључни циљ и задатак да све што имамо у систему одбране користимо рационално, да интегришемо ресурсе и искористимо стручни, научни и академски потенцијал који је огроман и који треба ставити у службу тог система и државе.

■ *Како је шјај њроцес шјекао и који је редослед учињених корака? Шја је замишљено да се уради, а шја је у међувремену и урађено?*

– Базичне контуре онога што је замишљено већ су постављене. Интегрални делови Универзитета одбране биће Војномедицинска академија, Војна академија и Војнотехнички институт, а то су установе које су акредитовале своје студијске програме у оквиру неколико дефинисаних поља – друштвено-хуманистичких, техничко-технолошких и медицинских наука. У

оквиру њих је акредитовано и више студијских програма који ће омогућити да ми у пракси реализујемо сва три нивоа школовања. То обезбеђује да у наредном периоду на Универзитету одбране остваримо оно што до скоро није било препознатљиво, а то је да академски и научноистраживачки рад буде валоризован и у систему одбране, али и у систему високог образовања наше земље.

То практично значи да ћемо моћи да радимо неке од ствари које до сада нису биле могуће, односно да поред академских студија обављамо и интегрисане академске студије, мастер, академске специјалистичке, докторске студије, што је од стратешког значаја за опстанак високог школства у систему одбране. На тај начин решиће се неколико проблема, као што је одлив средстава, а истовремено сачувати своје специфичности, сачувати кадрове и омогућити да тај процес иде не сметаним током. Циљ, је такође, успостављања сарадње са колегама на факултетима у Србији, али и универзитетима у иностранству.

■ *Шја шјежишно њокрива свако од шри научна њоља које сће њоменули?*

– Поље медицинских наука подразумева све оно што смо до сада радили, а као што је познато, у току је школовање друге генерације кадета на Високој школи медицине. Оснивањем Универзитета, она термилошки мења статус и постаје Медицински факултет система одбране, са свим правима и статусним решењима по завршетку студија, као на свим медицинским факултетима у земљи.

У оквиру остала два научна поља – друштвено-хуманистичких и техничко-технолошких наука – акредитовано је шест студијских програма. То су ме-

Кључни циљ и задатак је да све што имамо у систему одбране користимо рационално, да интегришемо ресурсе и искористимо стручни, научни и академски потенцијал који је огроман и који треба ставити у службу тог система и државе.

нацмент у одбрани, војно ваздухопловство, логистика у одбрани, војноелектронско, војномашинско и војнохемијско инжењерство.

Кадети се већ уписују на помену-те студије и на Војној академији по тим програмима увелико раде. Војнотехнички институт је, такође, акредитовао своје научноистраживачке програме.

Обједињавање научних поља и свих програма у форму интегрисаног универзитета, дефинисаног рационалније, ефикасније и дугорочно, свакако ће донети један нови квалитет.

■ *Какво је искуство других земаља које сће имали у виду њри формирању нашег Универзитетска одбране?*

– Користили смо бројна искуства, како наших, тако и страних универзитета, са којима смо остварили контакте током рада на овом пројекту. Информисали смо се у погледу задатака, обавеза и проблема везаних за формирање универзитета. Пре неколико година успоставили смо сарадњу са Универзитетом одбране Републике Чешке, чија искуства су нам била од велике помоћи, а тај универзитет је и ван граница Чешке пример како се може интегрисати војно и цивилно школство и да се том синергијом добије квалитет више.

Предстоји нам да још нека од искустава угледних војних универзитета, а има их пуно широм света, у САД, Русији, Кини, сублимирамо с циљем да наш универзитет буде конципиран и да ради у складу са савременим захтевима академске заједнице, као и стандардима који важе у Европи и свету.

Наш циљ је да створимо корпоративни идентитет тог универзитета који ће постати препознатљив, на који ће се радо долазити и на коме ће младићи и девојке, који се поново у великом броју опредељују за војни позив, школовати и за живот. Тим младим људима се на овај начин нуди вођена каријера, што је данас права реткост, а њихове дипломе ће им омогућити да, касније, раде и у неким другим установама, а не само у војном систему.

Формирање Универзитета одбране допринеће да академска заједница

наше земље, прихвати високообразовни кадар у систему одбране као интегрални део универзитетског, академског процеса државе Србије. Не желимо паралелне системе, већ функционалну интеграцију академског и научноистраживачког процеса у земљи.

■ *Да ли ће, осим кадеџа, и други који желе моћи да стичу знања на Универзитету одбране?*

– И у овом тренутку, на нашем Медицинском факултету Универзитета одбране школује се двоје страних држављана, а наредне године, према најавама, придружиће им се један колега из афричке земље. Војну академију сада похађа осам странаца, који су стипендисти својих влада.

Циљ нам је да Универзитет одбране постане референтна установа, популарно је рећи бренд, у сфери војног школства и најозбиљније рачунамо да окупимо јак тим стручњака и профилишемо такве студијске програме који ће бити подједнако примамљиви за припаднике оружаних снага других држава, као и за наше младиће и девојке.

■ *Имамо ли за њо њоџребну научно-научну базу?*

– До сада је велики проблем био што ни Војномедицинска ни Војна академија нису могли да организују докторске студије. Део наших кадрова преусмерили смо на цивилне универзитете, са којима имамо изузетну сарадњу, при чему смо као буџетска установа одређена средства трошили неплански.

Истичем да имамо изузетан академски ресурс, професорски потенцијал, наставнике које смо успели да сачувамо и стварамо годинама, способне да пренесу знања. У том смислу, стварамо квалитет више, људе који ће бити носиоци академске и научноистраживачке делатности наредних година, који ће бити узор младима.

ВМА тренутно има 128 наставника, доцената, ванредних и редовних професора, што никада у историји није било. То је снажан академски потенцијал, који Србија, до сада, није користила на прави начин. Студенти медицине нису били у ситуацији да чује шта могу да им кажу, како да их посаветују,

професори, доктори из ВМА, који су током протеклих несрећних двадесет година били у прилици да раде у условима масовних катастрофа, од којих је рат најтежа манифестација, који имају огромно искуство.

На овај начин користимо наше ресурсе, а не бисмо ни могли да акредитујемо Медицински факултет Универзитета одбране да нисмо испунили и те критеријуме, који подразумева стручни тим, професоре, наставнике, асистенте, научне раднике, сараднике...

Исто се односи на Војну академију и на наше институте, упркос великом одливу кадрова. Успели смо, понављам, да сачувамо респектабилан кадар, који може да реализује све наставне и акредитоване програме, иначе не бисмо ни добили акредитацију. Нисмо при том имали никакву привилегију. Напротив, суочили смо се с много проблема, да дођемо из другог плана и да у тој утакмици искажемо своје потенцијале, ресурсе, квалитете.

Други сегмент је просторни. Обезбедили смо да садашњи и будући кадети имају све што је неопходно током студија, тако да су по завршетку студија оспособљени да преузму обавезе које их очекују у систему одбране и Војсци Србије.

Интегрални делови Универзитета одбране биће Војномедицинска академија, Војна академија и Војнотехнички институт, а то су установе које су акредитовале своје студијске програме у оквиру неколико дефинисаних поља – друштвено-хуманистичких, техничко-технолошких и медицинских наука.

Трећи сегмент је технолошки. Обезбедили смо, добром сарадњом у нашем националном простору, али и са другим универзитетима у иностранству, један повезан круг у коме се испомажемо да обезбедимо све неопходно за реализацију наставног процеса. Сарађивали смо и док није заживео Универзитет одбране и сарадњу ћемо наставити.

■ *Шта очекујете у будућем раду Универзитета?*

– Очекујем доста посла, одговорну дужност и значајну подршку система одбране и Војске Србије. Дуго сам официр, са довољно искуства да препознам ствари које се могу унапредити. Оне ће постати предности система уколико интегришемо све што имамо у процес који може да буде квалитетно бољи, који неће нерационално трошити и кадрове и средства, већ ће објединити ресурсе из наших института и учинити их моћном целином, где ће се правити планови и осмишљавати средњорочне и дугорочне активности, где ћемо у научноистраживачке процесе укључити и наше цивилно-научне институте, као што ћемо ми партиципирати у њима.

Очекујем и да обезбедимо средства за те програме, што ћемо статусом Универзитета пре моћи него до сада. Најављујем и резултате, уверен сам да ћемо их постићи, јер имамо лидере у многим областима и истакнуте стручњаке који могу да буду од велике користи када је у питању систем одбране и наука у Србији, али и шире.

■ *После шест година на месту њрвог човека Војномедицинске академије, шта из обиља добрих резултата издвајате као најзначајније?*

– Дошао сам на место начелника у времену када ова институција није била довољно препозната у амбијенту у коме живимо. Били смо тада савезна установа државне заједнице Србије и Црне Горе која није имала место у здравственом систему Србије. Поносан сам што сам у овом периоду оформио тим добрих сарадника, ништа нисам урадио сам, нити иједан начелник то може, већ само добрим тимским радом.

Успели смо да се изборимо да ВМА буде потребна држави Србији. Много је лако нешто уништити, али је тешко створити овакву институцију, од угледа и рејтинга, не само у региону него и у свету. Било је много тешко. Дефинисали смо циљ, имали визију, ослонили се на сопствене кадрове, направили планове за јачање свих сегмената, посебно оних који су били јако ослабили, и радили напорно и упорно. Данас, према процени стручњака из

војног естаблишмента европских земаља, ВМА је трећа у рангу војномедицинских установа у свету, по ресурсима, потенцијалима и резултатима. И то ме испуњава. То је сатисфакција за мој и рад мојих сарадника.

Друга чињеница коју бих издвојио је што смо успели да ревитализујемо ослабљене карике, да опет буду стабилна места, да чине ВМА институцијом којој више нико ништа не може. Она је потребна овој нацији за сва времена.

Поносан сам што сам, као неко ко је себе посветио овој кући, у служби народа и војске, протеклих година у свет послао више од 60 младих и доктора средње генерације, на усавршавање у најеминентније светске и европске центре, од Хјустона до Токија. Они су се вратили и сад су носиоци струке. То је највећа инвестиција, богатство институције.

Следећи сегмент који издвајам је што смо успели, после неколико деценија, да неутралишемо анимозитет, сујете између цивилног и војног здравства, да паралелне системе удружимо, да заједнички функционишу и буду у служби народа и војске. Од 1. јануара 2008. функционално смо интегрисали 40 одсто капацитета у здравствени систем Републике Србије, а од 3. марта 2010. сваке среде смо ургентни центар за све грађане Београда и целе Србије.

Тим начином обезбедили смо додатна средства и ушли у технолошку обнову ВМА, где смо имали снажну подршку Министарства одбране и министра одбране. Данас располажемо најсавременијим медицинским уређајима за брзу дијагностику, лечење и смањивање листи чекања. На ВМА су инсталирани и већ раде најновији скенери 64 и 128 слајса, магнетна резонанца три

Предстоји нам да још нека од искустава угледних војних универзитета, а има их јуно широм света, у САД, Русији, Кини, сублимирамо са циљем да наш универзитет буде конципиран и да ради у складу са савременим захтевима академске заједнице, као и стандардима који важе у Европи и свету.

тесле, хипербарични центар, дигитални мамографи, ултразвучни прегледи...

Даље, добра сарадња са медијима, стратешко партнерство како смо га назвали, омогућило је да ВМА дође на сцену, да буде присутна у најширој јавности у Србији, да сви знају шта и како радимо.

Посебно желим да истакнем сарадњу са медицинским факултетима у земљи, до скоро незамисливој. Али смо 17. новембра прошле године на ВМА имали један, назвао бих га историјски састанак, декана свих медицинских факултета, где смо направили стратегију будуће сарадње и заиста сам врло поносан на то.

Усвојили смо велики број нових метода дијагностика и лечења, при чему не каснимо за светом ни месец дана у њиховој примени. То су најсавременије методе које се примењују у свету, као што је трансплантациони програм јетре, бубрега, коштане сржи и матичних ћелија, а ту је и минимално инвазивна, васкуларна хирургија и ендоскопске процедуре.

За све ове резултате смо 27. децембра прошле године добили највеће признање Клиничког центра Србије – *Сунчани сајт*. Нема већег признања не-

Генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић завршио је Медицински факултет 1981. године, а специјализацију из опште хирургије у ВМА 1992. године. Докторски рад под називом „Вредности нових метода процене тежине ратних повреда за јединствену ратно хируршку доктрину“ одбранио је 1997. године. Децембра 2008. године изабран је за редовног професора ВМА на предмету Хирургија.

Два пута је ванредно унапређиван, а чин генерал-мајора Санитетске службе Војске Србије носи од 2005. године. Члан је више стручних удружења хирурга у земљи и иностранству.

Аутор је више од 150 стручних и научних радова које је публиковао у земљи и иностранству и аутор је и коаутор дванаест објављених књига у ВМА и на медицинским факултетима у Београду и Бањалуци.

го кад вам условно речено конкуренција каже да сте најбољи у земљи. Лично сам изузетно задовољан што два највећа стуба српског здравства – ВМА и Клинички центар Србије – иду заједно.

У ВМА смо завршили нову формацију и она остаје добра основа за даљи развој ове институције.

■ *Господине генерале, после ВМА идеје на нову одговорну дужност – ректора Универзитета одбране, са новом мисијом у научнообразовном и истраживачком систему Србије?*

– Свој професионални ангажман посветио сам Војномедицинској академији. Али мислим да могу да дам још један допринос и зато као изазов прихватим нову дужност. Примопредају дужности начелника ВМА обавићемо у најдубљем интересу ове институције. И са нове дужности ректора Универзитета одбране бићу ослонац њеног даљег развоја. Јер Универзитет треба да омогући даљи развој науке, научних метода, да то раде људи који се едукују широм света, да буду лидери у својој професији, а то је задатак Универзитета. ■

Раденко МУТАВЦИЋ
Биљана МИЉИЋ
Снимео Јово МАМУЛА

Пуковник проф. др Маријан Новаковић, нови начелник ВМА

Човек континуитета

– Често кажем да смо ми клиничари зборавили да користимо, фигуративно речено, руке, како нас не би сматрали конзервативним. А треба попричати са пацијентом, добити пуно података из анамнезе и клиничког прегледа, па тек онда употребити додатне дијагностичке могућности. Јер, дијагноза је систем црне кутије – каже наш саговорник.

Пуковник проф. др Маријан Новаковић недавно је нови начелник ВМА. Они који га добро знају рекли би да је вредан и посвећен послу, стручан у оном што ради, истраживачки дух, конкретан у наступу с дискретном дозом шарма, пажљив и брижан према пацијентима и у многу чему светла и позитивна личност. Одан професији и породици.

У његовом животу испреплетане су Војска и медицина. Завршио је Војну гимназију, био војни стипендиста на Медицинском факултету у Бе-

ограду, потом завршио ШРО санитетске службе и од првих лекарских дана обрео се на ВМА. Ту је прошао обавезан лекарски стаж, специјализацију из пластичне и реконструктивне хирургије, а на Клиници за пластичну хирургију и опекотине ВМА остао је до данас. Њен начелник постао је 2007. године.

Обављао је најкомпликованије оперативне захвате из готово свих области пластичне, реконструктивне и естетске хирургије. Ратови на простору бивше СФРЈ и велики број повређених усмериће га микрохируршкој техници, а из те области ће

и докторирати 1998. године. Редовни је професор ВМА на предмету пластична хирургија од 2009. године. Аутор је више од 200 стручних радова, написао је две књиге, а коаутор је једне, предавач је на више факултета у земљи... Одликован, похваљиван, први лауреат медаље Белог анђела.

■ *Професоре др Новаковићу, функција начелника ВМА смененица је више у вашој каријери. Имаће ли снаге, издрживости и храбрости да ћу установу водите најпре у наредним годинама?*

– Мислим да онај ко упише медицину мора да има снаге, жеље, воље и храбрости за цео живот. Имао сам срећу да по завршеном медицинском факултету свој радни стаж започнем управо на ВМА и остао сам ту до данас. У овој установи постигао сам све стручне и научне успехе и они су мој неисцрпан извор енергије и храбрости. Учили су ме да будем истрајан у свему, а такав ћу остати и на овој руководећој улози. Заслуге има и хирургија јер ми је она такође изоштравала ум и давала храброст за све друго у животу. То желим и надам се да ће ми моји сарадници, тим стручњака из разних област, и помагати и увлати још већу снагу.

■ *Ви сте хирург пластичар и Ваш фах јесте реконструктивна хирургија. Дакле, још један хирург на челу ВМА. Да ли је то случај или признање хируршкој школи ове установе, која је, нажалост, узлеће имала током ратних деведесетих?*

– Као хирург мислим да је то оправдано. Није случај. Ми смо савременици тих немилих дешавања на простору бивше СФРЈ и несрећног грађанског рата током кога је велики број повређених успешно збри-

нут на ВМА. Хипократ је давно рекао да је једини прави учитељ хирургије рат и ми смо, нажалост, имали прилике да га доживимо и прођемо ту врсту едукације и стицања искуства. Према томе, хирургија ВМА је то заслужила. Она је водећа и слободно можемо рећи доминантна грана медицине која константно доживљава успон, а наша установа позната је и препознатљива по хируршкој школи и ван граница наше земље.

■ *Хирургија почива на чврстој организацији и хируршкој умешности. Да ли су то и Ваши приоритети за будући рад?*

– Хирурзи су рационални, конкретни и прецизни. Уз све то у хирургији мора да постоји безмало дупло већа хијерархија него у војсци, јер ако не постоји ред од постављања дијагнозе до завршетка хируршког лечења, могу настати велики проблеми. Ја ћу се трудити, а надам се да ћу и моћи на овој новој функцији да применим управо ту рационалност, практичност и оштар ум.

■ *Да ли је дуља хијерархија коју помињете нешто што ВМА одваја о осталих цивилних здравствених установа?*

– Морам признати да смо ми вероватно у малој предности и мислим да је јако битно поштовање хијерархије у медицини. То је, уосталом, присутно свуда у свету. Поштовање хијерархије, коју подразумева војна организација, предуслов је успешног функционисања, раста и развоја оваквих мега-система каква је ВМА.

■ *Значај мировних мисија за санирање?*

– Од изузетно великог значаја је присуство нашег искуства и активно учешће у свим мисијама. Важна су и она знања која наши лекари стекну на терену, у неким специфичним условима. Такође, учешће у мировним мисијама доприноси јачању угледа Министарства одбране и државе Србије у целини.

■ *Прошла година била је изузетно успешна за ВМА, по неким проценама најбоља у последњих десет година јер је ниво здравствених услуга повећан у просеку за 15 одсто. Многи кажу да је томе допринело лечење већег броја цивила са упућом Републичког завода за здравствено осигурање и ургентни дан за грађане Србије. Шта мислите о тим оценама?*

– У сваком случају су тачне. Лекарима и свим запосленим на ВМА који су задужени за сегмент лечења, много је олакшала рад сарадња која постоји са Републичким заводом за здравствено осигурање, јер нам је омогућено да свакодневно лечимо практично велики број цивилних осигураника, уз одговарајуће упуте. Увођењем ургентне среде постали смо дежурна медицинска установа и за целу Републику. Опет нам се враћа широка патологија у свим доменима наших специјализација коју је ВМА имала када смо лечили пацијенте из целе некадашње Југославије, а едукација млађег кадра била знатно шира и боља. Надам се да ће та пракса доживети експанзију и да ће се сарадња са цивилним заводом даље унапређивати.

Нормално, не смемо заборавити да смо установа терцијерног нивоа тако да морамо правити селекцију, и на ВМА би требало да се лече, као и до сада, веома тешки и компликовани случајеви из целе Србије, нарочито из домена комплексних повреда, трансплантационе хирургије и свих сегмената појединих специјализација.

■ *Као начелник Клинике за пластичну хирургију и околности видели сте како изгледа ургентни дан. Како сте успевали да збринете бројне пацијенте?*

– У почетку смо сви били узбуђени и било је помало и треме. Међутим, од првог ургентног дана до сада све је ишло набоље. На клиници коју сам водио драстично је повећан број

примљених пацијената, нарочито са опекотинским траумама и повредама шаке и већим дефектима меких ткива. Од некадашњих пет-шест хитних случајева, које је покривао један дежурни лекар, тих средина имали смо између 25 и 30 повређених. Њих је збрињавао дежурни хирург пластичар. Тачније, тог дана дежурала су двојица специјалиста, а повећан је и број дежурних анестезиолога, инструментара и свих из хируршког домена и осталих грана медицине. Уз то, морали смо добром организацијом да благовремено ослободимо одређен број места како би сви повређени и оболели који изискују хоспитализацију били примљени. То се мора планирати и с тим рачунати. А ту праксу ћемо наставити.

■ *Анализа рада ВМА показала је да је на болничком лечењу у 2010. било више цивила од војних осигураника. Је ли то случај или постојаје правило?*

– Не, никако. Војни осигуранци имају приоритет, поготово они са индикацијама за терцијерни ниво здравствене заштите. Ми смо првенствено војна здравствена установа, али не заборавите да је ВМА некад покривала целу Југославију када је било много више војних осигураника. Сада у новонасталим околностима нисмо желели да наше слободне капацитете ускратимо цивилном здравству. Уговор са поменутиим заводом омогућио је практично да ВМА и формално постане оно што је одувек била, болница свих грађана Републике Србије у којој се приоритети дефинишу на основу медицинских индикација. Спремни смо и увек ћемо прихватити сарадњу коју договором два министарства – одбране и здравља.

■ *Дуго се бринули проблем недовољног средњестручног медицинског кадра. Има ли изгледа да се то ипак реши?*

– То није само наш проблем већ постоји у свим клиничким центрима у Србији и надам се да ћемо га решити.

Један конкурс је већ практично реализован, а на састанку у Министарству одбране обавештен сам да можемо релативно брзо планирати и други. Надам се да ћемо убудуће имати најмање по два конкурса годишње. Морамо радити убрзано јер свакој младој медицинској сестри и техничару треба неко време да уче од старијих колега како би се остварио континуитет у раду тог

■ *Искусства из прошеклих ратова?*

– *Покренућу иницијативу о новом учебнику у склопу наших базичних студија како бисмо у изучавању предмета хирургија обавезно имали сегмент познавања ратне хирургије. Трудићемо се да наши студенти од првог дана буду школовани за праве војне лекаре.*

кадра, изузетно важног од пријема до завршетка лечења пацијента. То треба да буде стаалан процес.

Едукација лекара такође је важна. Иако лекару пуно значи положен специјалистички испит, он није осамостален у свом раду и потребно је да још неко време буде уз ментора, тамо где се раде праве ствари, лече тешке болести. Опасно је ако се направи велики јаз између генерација. Морамо да успоставимо континуитет у едукацији нових специјалиста и у усавршавању, обавезно.

■ *Да ли ће увести праксу да лекаре осим у иностранство шаље на усавршавање и у здравствене установе у земљи?*

– Како да не. Чак и за време специјализације. Ми из гране хирургије којом се бавим имамо изванредну сарадњу са факултетима у Београду, Новом Саду, Нишу, Крагујевцу. Није нам било тешко да се договоримо око корекција програма специјализација јер се сада и ми морамо уклопити у школски систем. Први човек нишке пластичне хирургије, колеге из Београда, Новог Сада, и ја, као председник Удружења хирурга пластичара Србије, сачинили смо пред-

лог који треба да се усвоји на заједници медицинских факултета, како би наша специјализација била јединствена за све будуће специјалисте пластичне хирургије у Србији. Усагласили смо њено трајање и вештине које млади лекари у току специјализације морају да виде, одраде, асистирају. Они ће моћи да део те специјализације проведу у било ком од поменутих центара у земљи, уз одговарајућег ментора, којег одреде те установе. Практично, лекар ће бити циљано вођен од првог дана и кад положи специјалистички испит у Србији, после положеног квалификационог испита на европском борду хирурга пластичара моћи ће да

ради равноправно. Залагају се да то буде модел који ће се примењивати у свим гранама медицине, у оквиру одличне сарадње коју је ВМА у претходном периоду остварила са свим клиничким центрима и са медицинским факултетима у земљи.

У иностранство ћемо слати поједине младе и амбициозне лекаре жељне знања. Циљ нам је да они та новостечена знања у смислу лечења и иновација могу да примене на ВМА.

■ *Технолошка обнова је други приоритет ВМА. Шта је у плану да се набави у наредном периоду?*

– У ВМА смо увек тежили томе да постоје софистициране дијагностичке процедуре које су подразумевале набавку најсавременијих апарата за што брже и боље дијагностиковање. То је континуирани процес који много значи лекарима клиничарима и истраживачима и који доприноси постизању што бољих резултата лечења, истраживања...

У последњем периоду, уз подршку Министарства одбране, доста тога је набављено. Осавременили смо се апаратима типа магнетна резонанца, скенери најразличитијих врста, ангиосалом. Интервентна радиологија је и у

■ Да ли је медицина љубав или бизнис?

– Одувек сам смањрао да је шо љубав и имам ушисак да већина мојих колега шако мисли. Медицину шреба да сшудирају они који је воле и који су сшремни себе да дају 24 саша, а не да шосле радног времена зашворе враша.

свету и код нас у замаху и многе ствари могу се обавити малтене у услови-ма дневне болнице. Тако се знатно скраћује време лечења и уопште целокупног третмана тежих патолошких стања. Требало би да ускоро буду пу-

штени у рад барокомора и нови акцелератор, који ће поспешити рад Одељења за радиотерапију у третману малигних болести. Идеја је била, а сада је у фази остваривања, да у свакој клиници поред класичних болесничких кревета имамо и полунтензивне са јачим степеном интензитета мониторинга пацијента.

Све те савремене дијагностичке апаратуре апсолутно не могу да значе пуно ако немамо и одговарајући лекарски и средњомедицински кадар.

Према томе, опет се враћамо на исту причу да је веома битна перманентна едукација, јер улагање у кадар представља улагање у будућност војне медицине. Ми то чинимо образујући на нашем медицинском факултету кадете који ће као лекари и официри наставити тамо где ми будемо стали.

■ Поменимо и научноистраживачки рад. На ВМА се ради неколико мегапројеката и шездесетак шопројеката. Када се може очекивати да се добијени резултати примене у клиничкој пракси?

– То зависи од оног шта се истражује. Знам да се већ примењују резултати из онкологије, неких запаљенских процеса, нарочито из домена сепсе, која се јавља као последица великих траума. Ми имамо бројне пројекте, али нам, нажалост, економски моменат отежава њихово несметано одвијање. Међутим, одолевамо. Наша је предност што имамо све на једном месту, поред доминантног клиничког дела ВМА, ту су институти и Институт за научноистраживачку делатност. Мислим да би требало да буду још ближи односи између лекара практичара и лекара истраживача како би се резултати НИР-а могли што пре применити у пракси.

■ Прошле године ВМА је шосетило 16 делегација на највишем нивоу. Шша странци желе да виде?

– Најчешће их занима организација наше службе и војног здравства у склопу нашег министарства, потом трауматологија, јер знају, понављам нажалост, да смо имали богато искуство из ратне хирургије и уопште ратне медицине. Занимљив им је и пост-трауматски стресни синдром из домена неуропсихијатрије. ■

Мира ШВЕДИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

Спомен-медаље Војске Србије

Спој традиције и професије

Снимио Зоран МИЛОВАНОВИЋ

Новим спомен-медаљама и војним споменицама Војска Србије враћа се традицији доделе војних признања поводом важних историјских догађаја и датума, установљеној у другој половини 19. века, доделом прве грађанске Медаље за *приврженост*

Војне спомен-медаље, у складу с традицијом професије која је одувек имала изузетан значај за сваку државу и нацију, а поготову српску, представљају највиша војна признања која се, поред државних одличја, ордења и осталих одликовања, додељују за изузетан допринос у остваривању војних задатака.

Од формирања нове српске државе у Првом српском устанку, почетком 19. века, било је много, углавном нежељених прилика за војничко и ратничко доказивање. Стога су војне медаље и споменице у српској војсци од самог почетка примане као несумњиви доказ националног признања за неустрасиво пожртвовање у бојевима и несобичну прилежност у одбрани државе и народа. С временом, оне су и у српском народу постале обележје професије којој се на

овим просторима поклањају велика пажња и поверење. Постале су део војне професије.

После седам деценија обележених идеологијом у свим аспектима живота и рада, па тако и у војној професији, традиција се у Војску вратила на велика врата. Оцењујући да се увођењем војних споменица и спомен-медаља у Војску Србије, одговорној и значајној професији вратило једно од њених основних обележја, државни секретар у Министарству одбране Игор Јовичић истакао је да је спој традиције и струке веома важан за сваку војску, па тако и за Војску Србије.

– У претходном периоду, наша војска имала је одређена војна признања, као врсту неновчаних награда за успех постигнут у извршавању професионалних задатака или одређен број година проведених у Војсци, али то нису биле спомен-медаље везане за нашу војничку и националну традицију. Биле су то, на пример, плакете, значке, дипломе... Међутим, медаље у овом облику, у коме су сада конкретно установљене, током последњих седам деценија нису додељиване. Сагледавши искуства страних армија дошли смо на идеју да, поред државних одличја, уредимо и војна, у складу с нашом војничком традицијом.

Установљене спомен-медаље представљају највиша војна признања која баштине традицију наших одличја од пре два века, стицајем околности заборављених и занемарених. Наша је обавеза била да наставимо прекинуту традицију и вратимо их у пуном сјају Војсци Србије, што смо, после више од три месеца интензивног рада, првенствено у Управи за традицију, стан-

МЕДАЉЕ РАЗЛИЧИТОГ СТЕПЕНА

Установљено је укупно осам врста војних спомен-медаља, уз још две групе војних споменица које се додељују приликом обележавања јубиларних годишњица Војске Србије.

Војне спомен-медаље додељују се за ревносну војну службу (10, 20 и 30 година), за рањавање у борбеним дејствима (једно, два и три рањавања), за учешће у борбеним дејствима (на територији СФРЈ, СРЈ и Републике Србије), за учешће у мултинационалним операцијама (на општим, логистичким и командно-штабним дужностима), за изузетне резултате у војној служби (за официра, подофицира, професионалног војника, војног, односно државног службеника и војног намештеника односно намештеника), за достигнућа у спорту, за допринос систему одбране Републике Србије и за изузетан допринос систему одбране Републике Србије.

Ових дана одређени број медаља из прве серије, то јест „нулту“ серију, заједно са њиховим уверењима, Управа за традицију, стандард и ветеране предаће Војном музеју на трајно чување, да би на тај начин, заједно са ранијим војним одликовањима и споменицама, заувек постале део богате ризнице војне историје и војничких традиција српске војске.

дард и ветеране Сектора за људске ресурсе Министарства одбране и учинили. Спомен-медаље имају изузетан значај у Војсци, и у сагледавању односа који држава има према тој веома важној професији и у нивелисању односа у војсци. Зато смо установили медаље различитих степена и класа, за учешће у борбеним дејствима, мировним операцијама, ревносну службу, рањавање. Установили смо медаље и споменице за достигнућа која карактеришу војну професију и систем одбране – истиче државни секретар Игор Јовичић.

Прве новоустановљене спомен-медаље додељене су 15. фебруара, на Дан државности и Војске Србије. Тако ће, према речима државног секретара, бити и надаље.

– Спомен-медаље и споменице представљају признања која се, по правилу, додељују приликом обележавања значајних датума или догађаја. То је признање државе за труд уложен у извршавању одговорних војничких задатака или поводом јубиларних годишњица, признање које се уручује на одређени, церемонијалан начин. Зато је додела таквих признања везана за празнике и одређене датуме, значајне за државу и народ. Поводом Дана Србије и Дана Војске, министар одбране Драган Шутановац доделио је недавно укупно 416 војних спомен-медаља. Међутим, у наредном периоду, тачније на пролеће, чека нас додела још једног броја војних спомен-медаља као што су на пример оне за ревносну војну службу, за учешће у борбеним дејствима и за достигнућа у спорту – каже Јовичић.

Говорећи о критеријумима за доделу медаља, начелник Управе за традицију, стандард и ветеране пуковник Слађан Ристић нагласио је да су они за сваку војну спомен-медаљу другачији, али су сви уређени у складу са *Правилником о војним спомен-медаљама и војним споменицама и Правилником о врстама признања и не-*

новчаним наградама и критеријумима за њихову доделу.

– Приликом израде критеријума хтели смо да избегнемо инфлацију медаља и споменица, какву смо некада, крајем прошлог века, имали и каква и данас постоји у неким страним армијама. Ограничавајући њихов квантитет, трудили смо се да дамо значај квалитету, разлозима због којих су установљене, односно напорима и пожртвовању које војне спомен-медаље подразумевају. Такав став је одувек био присутан у српској војсци и у складу је с традицијом којој смо се вратили.

Критеријуми за добијање медаља су високи, што доприноси да војну спомен-медаљу заиста могу понети само најбољи. О томе смо посебно водили рачуна током израде *Правилника* на коме је радио цео стручни Радни тим, у чији састав су били укључени многи компетентни представници из организационих јединица Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије. Међутим, морам истаћи да су знатан допринос на изради неких од постојећих решења дали мајор Јовица Милак из Управе за људске ресурсе Генералштаба Војске, а у погледу њиховог изгледа, техничког уређења и саме израде велику креативност показали су мајор Мирослав Секуловски и војни службеник Весна Балтић из Сектора за људске ресурсе Министарства одбране. ■

Душан ГЛИШИЋ

Војне школе на Сајму образовања

На Међународном сајму образовања „Путокази“, који је организован на Новосадском сајму у оквиру више сајамских манифестација, своје програме представиле су и Војна академија и Војна гимназија.

Поред промотивног материјала, на штанду Министарства одбране сви заинтересовани могли су да добију шире информације о условима конкурса за упис на Војну академију и Војну гимназију и о школовању у овим институцијама.

За време трајања конкурса у Војној академији и Војној гимназији сваке суботе биће организована акција „Отворена врата“, када ће заинтересовани моћи да обиђу ове школе где ће им запослени у кадетској служби, кадети и ученици, пружити све потребне информације у вези са конкурсом и условима живота и рада у војним школама. ■ С. В.

Курс за учешће у мултинационалним операцијама

У Центру за мировне операције Генералштаба Војске Србије одржан је Основни курс за учешће у мултинационалним операцијама. Циљ десетодневног усавршавања је да полазници стекну основна знања из области мултинационалних операција. Током трајања курса представљено им је место и улога Уједињених нација и регионалних организација у очувању мира, типовима мултинационалних операција, правним аспектима, правилима ангажовања, као и штабним процедурама, правилима понашања, цивилно-војној сарадњи и односу према невладиним организацијама и медијима.

Услов за учествовање на курсу био је да су полазници планирани за учешће у мултинационалним операцијама, да су на командним и штабним дужностима, као и да су на листи за усавршавање ради обављања дужности у мултинационалним операцијама и другим активностима у иностранству. ■ Б. М.

Повеља Министарству одбране

За допринос у организовању манифестације „Ноћ отворених атељеа“, Удружење „Фрактал 3“ уручило је спонзорима повеље и захвалнице.

Повељу Министарству одбране примио је потпуковник Славољуб Марковић, директор Медија центра „Одбрана“.

Мисију подизања свести о положају уметности и уметника у Србији, помогли су и генерални спонзор Телеком Србија и остали спонзори – ИТМ груп, ЦПлан Плус, Дом дизајн, ТОБ, ПЦ Ушће, Масел груп, EQ, Галерија Њу моменти, Штампарија Символ, Академија лепих уметности, Железнице Србије и Скај мјузик. ■

Н. Д.

Дело ђенерала Јована Драгашевића

У Градском здању у Пожаревцу, у организацији команде Центра за обуку копнене војске, организован је свечани скуп у част Јована Драгашевића, ђенералштабног пуковника и почасног ђенерала Српске војске, истакнутог научника и друштвеног просветитеља, великана српске научне мисли 19. века и једног од најистакнутијих Пожаревљана.

О различитим областима науке и стваралаштва којима се Драгашевић бавио говорили су историчар др Миролуб Манојловић, заменик начелника Војног музеја потпуковник мр Иван Мијатовић, етнолог мр Јасмина Николић, књижевник мр Велиша Јоксимовић, театролог Драги Ивић и командант Центра за обуку копнене војске и гарнизона Пожаревац пуковник мр Миливоје Пајовић. ■

Руковођење тимом

У Центру за обуку и усавршавање подофицира у Панчеву одржан је Курс руковођења тимом. Реализатори и извођачи обуке су чланови мобилног тима НАТО из Напуља, а руководилац активности на курсу је капетан Иван Стојадиновић.

Циљ курса је да се полазници оспособе за вође тима-групе-одељења по стандардима и начелима НАТО. ■ П. В.

Потписани први уговори
за добровољно служење војног рока

Корак до професионалца

Војници на добровољном служењу војног рока имаће плату око 15.000 динара, могућност да регулишу радни стаж, као и шансу да се касније запосле у систему одбране, или у агенцијама за физичко-техничко обезбеђење

Прва генерација регрута опредељених да војни рок служи на принципу добровољности улази у регионалне центре у Сомбору, Ваљево и Лесковцу већ 1. марта. Реч је о 500 младића и девојака који су се пријавили у добровољце, испунили критеријуме, прошли селекцију и стекли услове за облачење војничке униформе.

СНИМИО Ј. МАМУЛА

У КАСАРНИ И ПОСЛАНИК

Уговор о ступању на добровољну дужност потписао је и посланик Демократске странке у Скупштини Србије Константин Самофалов.

– За мене је обавеза да се на овај начин одужим држави. Пошто се бавим цивилном контролом у Народној скупштини, три месеца у касарни ће ми помоћи да боље разумем војску и да у будућности доносим боље одлуке. Очекујем да доста научим, да чујем како размишљају млади људи, како виде будућност ове земље – истакао је Самофалов.

Свечано потписивање обављено је у више градова широм Србије, а у Дому Гарде у Београду уговоре је потписало 54 добровољаца. Срећан пут у јединице регрутима је пожелео пуковник Драгосав Лацковић, начелник Управе за обавезе одбране.

Према његовим речима, интересовање је премашило потребе Војске Србије. Чак 1.220 кандидата пријавило се за добровољно служење војног рока, а места је било за 500. Међу њима, од 123 девојке, селекцијом је одлучено да 70 задужи униформу. Он је додао да ће од 55 кандидата (51 мушкарац и четири девојке) који су уговоре потписали у Дому Гарде, четворица, ипак, служити војни рок дупло дуже. То су кандидати упућени на курс резервних официра, чија обука траје шест месеци.

Начелник Регионалног центра Министарства одбране Београд пуковник Небојша Глигоријевић пожелео им је добре резултате на обуци.

– Не сумњам да ћете постићи врхунске резултате. Морате да рачунате на појачане напоре и одрицања, али за здраве младиће и девојке овај потез представља само изазов – објаснио је пуковник Глигоријевић.

– Униформу волим од малена. Другарице су зачуђене, другови ме подржавају, а мени није проблем да се докажем у мушкој професији. Сигурна сам да ћу успети – рекла је по потписивању уговора Славица Филиповић из Обреновца.

Њен суграђанин Ненад Бајић предочио је своје мотиве.

– Слушајући доживљаје старијих другара из војске, одлучио сам да postanем професионални војник. Да бих стекао услов за тај корак, прво морам да прођем обуку и зато сам стигао у добровољце.

Пушке и обавеза не плаши се ни Аница Ивковић из Лесковца:

– Хоћу да служим Србији, да будем специјалац. Мајка и отац су одушевљени и сигурни смо да ћу успети. ■

А. ЈОКСИЋ

У марту први добровољци
у центрима за обуку

СНИМИО Т. ТОТ

Листе чекања за служење војске

Од децембра 2010. до 10. фебруара 2011. године у центре Министарства одбране за добровољно служење војног рока пријавило се више од 1.100 кандидата, од чега су 123 жене, а чак 33 лица војну обавезу већ су регулисала цивилном службом. За добровољно служење на курсу резервних официра које ће трајати шест месеци пријавиле су се 63 особе, међу којима су пет жена и двојица младића који су већ служили цивилно.

Генералштаб Војске Србије дао је последњу реч – 500 војника 1. марта биће упућено на добровољно тромесечно служење војног рока према одредбама измењеног Закона о војној, радној и мате-ријалној обавези, сазнајемо од начелника Управе за обавезе одбране пуковника Драгосава Лацковића. Од наведеног броја добровољних регрута у мартовском упутном року око 15 одсто чиниће жене.

Припреме за упут добровољаца на служење војног рока у центре за обуку Војске Србије почеле су у децембру, упоредо са одлуком Владе и изменама и допунама одговарајућих закона у Скупштини Републике Србије.

– Наређењима Управе за обавезе одбране, ми смо већ у септембарском и децембарском упутном року тестирали расположење за добровољно служење тако што смо предност давали онима који су исказали жељу да одмах оду у Војску. На тај начин смо можда благо амнестирали оне који су на тај корак били принуђени силом закона. Практично су у центре за обуку и у септембру и у децембру упућени углавном само добровољци, па смо на нај начин створили јаснију слику о расположењу омладине да војни рок служи и када то престане да буде обавеза – објаснио је пуковник Лацковић.

Систем одбране искористио је период када је укидање обаве-

зног служења војске било скоро извесно да провери сопствену спремност да прими и обучи добровољце у потпуно професионалној Војсци, али и да „опипа пулс“ омладине у којој мери жели да обуче униформу.

Од децембра 2010. до 10. фебруара 2011. године у центре Министарства одбране за добровољно служење војног рока пријавило се више од 1.100 кандидата од чега су 123 жене, а чак 33 лица војну обавезу већ су регулисала цивилном службом. Пуковник Лацковић наводи податак да су се 63 особе пријавиле за добровољно служење у школи резервних официра, које ће трајати шест месеци, међу којима су пет жена и двојица младића који су већ служили цивилно.

Служење војног рока трајаће три месеца, а курс резервних официра дупло дуже, јер ће обу-

ка трајати три месеца, као и стажирање у јединицама Војске, које је предуслов за унапређење у чин резервног потпоручника.

Јавни оглас за пријем на добровољно служење војног рока биће стално отворен, али ће постојати циклуси селекције и медицинског тестирања кандидата након чега ће се формирати ранглисте. Планирано је да се добровољци приме у марту и у септембру, али постоји могућност да, уколико интересовање буде велико, а Генералштаб исказе потребу за војницима, министар донесе одлуку за још један, ванредни упутни рок.

– Предност за упут у Војску имаће кандидати који су се раније пријавили, који су здравствено способни и испуњавају остале критеријуме из јавног огласа. Дакле, морали смо да направимо пресек 10. фебруара како бисмо

све до тада пријављене кандидате тестирали, адекватно рангирали и потписали уговоре. Они који овог пута буду испод црте имаће предност при идућем упуту – објашњава Лацковић.

Већ 1. марта у центре за обуку у Сомбору, Ваљево и Лесковцу стићи ће нови регрути и у сваком од наведених центара биће формиран по један женски вод.

Мотиви за добровољно служење су различити и углавном се свode на патриотску традицију али и реалну предност коју ће одслужен војни рок под оружјем имати приликом запослења у појединим државним органима или агенцијама за физичко-техничко обезбеђење. Према резултатима анкете кандидата, око четвртина њих има амбицију да се пријави за професионалну војну службу. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

Сиријац у Војсци Србије

ЉУБАВ ПРЕМА МАЈЧИНОЈ ДОМОВИНИ

Мариан Албахами, двадесеттворогодишњи Сиријац пореклом из Србије, добровољно се пријавио за редовно служење војног рока у претпоследњој класи регрута у септембру 2010. године. Рођен је у Сирији у граду Дера одакле му је отац, а у Србији је живео до поласка у школу.

Иако се образовао у Сирији, Мариан је гајио љубав према Србији и Пожеги код Ужица, где је распусте проводио код мајчаних родитеља. Како је могао да бира у којој ће држави регулисати војну обавезу, он се определио да то учини у Србији.

– Могао сам да будем ослобођен војне службе, али сам ипак желео да боље упознам људе из Србије и сматрао сам да је војна обука добра за мене. Рођаци су ми приредили испраћај и отишао сам на обуку у касарну „Милан Тепић“ у Јакову, где сам био прва три месеца – каже Мариан, а други део војног рока управо је завршио у командној чети у касарни Топчидер.

– Овде сам научио много о комуникацији с људима. То је мој најјачи утисак – истиче војник Мариан Албахами, дипломирани економиста, који се нада да ће професионалну каријеру наставити у дипломатији, настојећи да учвршћује пријатељске везе између два народа. Из тих традиционалних пријатељских веза родила се и љубав његових родитеља који су се упознали на студијама у Београду. ■

Д. СТЕФАНОВИЋ

Снимио Ј. МАМУЛА

Подофицири из строја професионалних војника

СПОСОБНОСТ ЈЕДИНО МЕРИЛО

Командант Команде за обуку генерал-потпуковник Александар Живковић каже да су до недавно на једногодишње специјалистичко школовање упућивани кандидати из

Војска Србије добила је, крајем прошле године, 52 нова подофицира, међу којима је и шест жена. Нови чланови подофицирског кора специфични су по томе што су после неколико година службе и доказивања на дужностима професионалних војника добили прилику да похађају курс у Центру за обуку подофицира у Панчеву и стекну прве водничке чинове.

Водник Горан Милићевић

грађанства без икакве војне обуке, а да је данас уведен нови и ефикаснији модел.

Најквалитетнији професионални војници данас добијају могућност да стекну подофицирски чин тако што најпре бивају упућени на лидерски курс, а онда се од најбољих и најспособнијих међу њима бирају они које упућујемо на основни курс за подофицире. Њихово даље напредовање и професионални развој искључиво зависи од квалитета обављања дужности у јединицама – каже генерал Живковић.

Посебна новина у професионалном развоју подофицира представља обавеза да сви они, пре унапређења у виши чин, заврше одговарајући каријерни или специјалистички курс. Генерал Живковић подсећа да су у припреми за примену новог модела обуке подофицира успешно спроведена четири лидерска курса, на којима је обучено 213 професионалних војника, девет курсева за прве подофицире које је завршило 266 лица, те један курс за главне подофицире, после кога је у јединице Војске Србије упућено 36 старешина који ће представљати снажан елемент подршке командовању.

Основни курс за подофицире има три фазе. Првих шест недеља посвећено је опештевојној обуци, док се у идућих шест изучавају специјалистичке области у зависности од рода или службе којој подофицир припада. Они који успешно савладају комбинацију захтевне обуке, учења и физичких провера, упућују се на тронедељно стажи-

рање на коме би требало да покажу да ли су и у којој мери спремни да преузму дужности које подразумева подофицирски чин.

Ипак, унапређење

У осамнаестогодишњој каријери професионалног војника, Горан Милићевић је више пута подносио молбе за унапређење и тражио начин да постане стални део тима у падобранској јединици Војске Србије. У њој је за скоро две деценије стекао значајна ратна искуства, извео 154 падобранска скока и доказао да је изузетно квалитетан падобранац и диверзант. Могућност се указала пре две године, а крајем прошле године Горанове тежње су се и оствариле.

Професионални војник Милићевић постао је водник и то не било како, већ као најбољи у 55. класи професионалних војника који су се школовали за професионалне подофицире.

Требало се радом изборити за позитивну слику – каже водник Милићевић – проћи најпре сито у јединици, стећи поверење команданта и првог подофицира и успешно завршити курсеве. А сада се много тога преломило, осећам и већу одговорност обављајући дужност у 63. падобранском батаљону Специјалне бригаде КоВ. Више не бринем само о себи и другу до себе, већ и о другим припадницима јединице. Сигуран сам да ћу укупним радом доказати да сам заслужио да будем водник у Војсци Србије.

Сигурнија сутрашњица

Професионални војник Бора Станковић проглашен је прошле године за најбољег војног полицајца у Трећем батаљону војне полиције, а испунила му се и жеља да, после дошколовања у Центру за обуку подофицира у Панчеву, добије чин водника.

– У Војсци сам од 2002. године – каже водник Станковић – а у последње две године отворила се перспектива коју сам искористио и после ли-

Водник Бора Станковић

дерског, општег и специјалистичког курса и стажирања произведен сам у чин водника.

Водник Станковић обавља ранију дужност стрелца у нишком батаљону војне полиције, плата је тек за неколико хиљада већа, али је опет све другачије, боље и перспективније. Сада се тек отварају боље могућности за изградњу каријере.

Промене су значајне и у егзистенцијалном смислу, пошто тридесеттворогодишњи Бора сада зна да је обезбедио сигурнију сутрашњицу за супругу и дете.

– Много ми значи – тврди Бора – што сам се на курсу у Панчеву уверио да су за курсирање и произвођење у чин водника изабрани најбољи професионални војници Војске Србије и што сам се нашао у том друштву. То представља велики мотив да у будућем раду дам све од себе. ■

Александар ПЕТРОВИЋ
Снимио Зоран МИЛАДИНОВИЋ

Водник Ивана Наунковић, дама са насловне стране

Једнака, али лепша

23

Радиорелејац у чети везе при команди Специјалне бригаде, војни професионалац, подофицир, дама, мајка... Водник Ивана Наунковић својом појавом обесмишљава полемике да ли је „припадник“ или „припадница“, „подофицир“ или „подофицирка“. Нити једна именица, било да је у мушком или женском роду, не може приказати лепоту посебности и различитости особе која, иако свесна женствености, обележја припадности Војсци Србије носи једнако поносно и достојно као и било који мушкарац.

Водник Ивана Наунковић у строј је стала 2002. године као војник по уговору бавећи се углавном административним пословима. Три године касније ступа у војну полицију, а 2008. преобучава се за средства везе и постаје радиорелејац у команди Специјалне бригаде у Панчеву.

Ивана је, са још неколико колегиница, била у првој генерацији професионалних војника која је завршила основни курс за подофицире и тиме заслужила чин водника. Током шест недеља пешадијске обуке, затим још шест стручно-специјалистичког усавршавања и на крају три недеље стажирања она је учинила крупан искорак у својој професионалној каријери стекавши статус професионалног подофицира. Од тада је, каже, у својој јединици осетила да је колеге гледају другим очима и да уважавају њен труд и постигнућа.

Прича о воднику Ивани Наунковић није комплетна ако се не помене да, поред обавеза и дужности у јединици, постиже да троипогодишњој ћеркици Теодори и мужу Владимиру буде брижна мајка и одана супруга. Она признаје да је поносна на разумевање супруга Владимира, чија професија нема додира са војском. Свакој својој колегиници, каже Ивана, пожелела би таквог животног сапутника.

Жена у војсци из Иванине визиуре још тражи своје коначно место. Систем би могао, сматра она, да се у појединим случајевима ослободи бољећивости према „нежнијем“ полу и женама дозволи да се масовније опробају у улогама и дужностима које захтевају

више физичких напора и подразумевају више опасности. С друге стране, има и девојака које, како примећује, војску виде превасходно као сигурног послодавца и прилику да осигурају социјални положај. Ивана је, међутим, сигурна да ће у систему остати само оне које заиста воле изазове војне професије.

Усавршавање и напредовање у каријери види као професионални императив, док на личном плану жели да се, барем још једном оствари као мајка. ■

А. ПЕТРОВИЋ

На Лиму код Бродарева
понтонски мост већ
два месеца једина
веза са светом

Војска повезала обале

– Сваки пут кад пређем мост, а то чиним неколико пута дневно, неизмерно сам захвалан Војсци Србије на овом мосту који обезбеђује поуздан прелаз Ћудљиве реке – каже Јован Гојаковић из оближњег села Гробнице. – Ово је немерљива помоћ Војске Србије Бродареву и целом овом крају – истиче Драгољуб Зиндовић, председник општине Пријепоље.

Моћна метална конструкција некадашњег моста грађеног на Лиму још у време завршетка барске пруге претрпео је озбиљна оштећења током децембарских поплава које су захватиле западни део Србије. Десетак дана децембра били су најдужи за неколико хиљада људи на десној обали Лима. Свака комуникација старим мостом је забрањена јер је конструкција оштећена померањем главног стуба смештеног у саму матицу реке.

– На нашу иницијативу Војска Србије одговорила је у рекордном року и само неколико дана од првих разговора уследио је долазак инжењераца. Они су 18. децембра, по суснежици и мразу, поставили овај

мост који је поново спојио обале Лима – каже Драгољуб Зиндовић, председник општине Пријепоље.

– Надам се да ће врло брзо уследити реконструкција постојећег моста и верујем да ће понтонски мост сачекати његово оспособљавање.

Припадници понтонског батаљона Речне флотиле поставили су пре два месеца мост дужине 65 и ширине седам метара. На тај начин поново су повезана насеља са десне обале Лима са Бродаревом и магистралним путем према Пријепољу односно Бијелом Пољу.

– Оних десетак дана без моста били су заиста тешки – прича Јелена Богдановић, ученица из оближњег села са десне обале Лима. – Путовали смо возом 12 километа-

ра до Лучица, па одатле аутобусом до Бродарева. После наставе поново истим путем до куће, иако се она налази само неколико стотина метара удаљена од школе. Али, на другој обали Лима. Данас и свих ових дана, уз Војску и понтонски мост, све је као некада.

Старешине и војници стационарни у Бродареву кажу да су на редовним задацима 24 сата. Дежуррају, регулишу кретање возила и пешака, осматрају и прате водостај... Немају никаквих проблема јер су људи врло стрпљиви, сарађују и у потпуности поштују режим саобраћаја.

– Тешко је замислити шта би ови људи са десне обале реке да није постављен понтонски мост. Све наше важније потребе из Гробница

наше важније потребе из Гробница и околних села задовољавамо у Бродареву, чак и хлеб овде купујемо – прича пензионер Јован Гојаковић. – Овде продајемо и наше повртарске производе, овде нам је школа, вртић, амбуланта, аутобуски превоз. Сада је свакако много боље и живот тече нормално на обе обале Лима.

Варошицу Бродарево махом насељава становништво исламске вероисповести, а на супротној обали Лима су православци. Вековима живе у толеранцији и слози и рушење старог моста им је тешко пало и због уобичајеног дружења. Сада је све по старом, а у ту се „причу“ свим добро уклапа и посада Војске Србије која је привремено стационарна у Бродареву.

– Добри су људи и добри војници. Немамо никаквих примедби и сарађујемо веома добро. Уз договор смо заједнички уредили приступне саобраћајнице и свакодневно смо у

ДАНОНОЋНО ДЕЖУРСТВО

Петнаест старешина и професионалних војника из састава 1. понтонског батаљона Речне флотиле, под командом мајора Драгана Добрића, командира понтонирске чете, свакодневно је ангажовано на одржавању понтонског моста.

Како преко моста, који је у двадесет четворочасовној употреби, свакодневно прелази од неколико десетина до преко стотинак разних возила, али и пешака, неопходно је свакодневно водити рачуна о његовој исправности и сигурности.

– Преглед и контрола спојница, дотезање и отпуштање сајли у зависности од кретања водостаја, те стално уређење улазних и излазних рампи, представљају свакодневни посао – каже мајор Добрић и додаје да су на мосту у сваком тренутку и дежурни и осматрач, који уједно и регулишу саобраћај, тако да ништа није препуштено случају.

контакту. Бићемо срећни кад се реконструише постојећи мост, али помоћ Војске у најтежим данима ови људи овде не могу заборавити – каже Хидајет Мујезиновић, председник Савета месне заједнице Бродарево.

Понтонски мост дневно пређе стотинак возила у оба правца, а па-

зарним данима и по неколико стотина. Осим ђацима, мост је једина веза и старим и болесним који лекарску негу траже у амбуланти у Бродареву. Сваки прелазак моста почиње и завршава срдачним поздравом војницима који дежурају на мосту. ■

М. МУТАБЦИЈА

Акција Министарства одбране и Војске Србије

У краљевачкој касарни „Рибница“ начелник Управе за традицију, стандард и ветеране пуковник Слађан Ристић и командант Друге бригаде Копнене војске бригадни генерал Душан Стојановић уручили су хуманитарну помоћ припадницима Министарства одбране и Војске Србије чији су домови оштећени у земљотресу

У хуманитарној акцији, која је покренута на предлог министра одбране Драгана Шутановца и начелника Генералштаба Војске Србије генерала Милоја Милетића, укупно је прикупљено 2.160.000 динара, а мешовита комисија Министарства одбране и Војске Србије одлучила је да се десеторици припадника пружи помоћ у истом износу од 24.000 динара.

Приликом уручења помоћи, начелник Управе за традицију, стандард и ветеране пуковник Слађан Ристић најавио је да ће бити покренута шира хуманитарна акција на нивоу Министарства и Војске у оквиру које би се припадници одрекли једног процента

месечних примања, док је генерал Душан Стојановић изразио уверење да ће акција трајати и даље. Очекује се да ће се на тај начин прикупити око 15.000.000 динара.

Кућа старијег водника Дарка Марића, из 98. авијацијске бригаде, у којој живи девет чланова породице из четири генерације, срушена је у земљотресу. Старији водник Марић задовољан је добијеном помоћи, али очекује и помоћ општине Краљево. Он је посебно захвалио инжењеријском батаљону Друге бригаде Копнене војске и предузећу МПЦ „Холдинг“ из Београда које му је донирало монтажну кућу.

Војни службеник Мирољуб Живић из саобраћајног батаљона Центра за обуку логистике тренутно са двоје деце и супругом живи у гаражи, пошто му је у земљотресу срушена кућа. „У односу на потребе, помоћ је мала, али ће бити корисно употребљена“, каже Живић.

Кућа десетара Зорана Јовичића из Друге бригаде Копнене војске предвиђена је за стручну санацију. „Помоћ ми много значи, пре свега зато што сада знам да припадници Министарства одбране и Војске Србије мисле на нас и у овој ситуацији“, истиче Јовичић. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

Извиђачи Прве бригаде на Фрушкој гори

ИСПИТ ИЗДРЖЉИВОСТИ

Професионални припадници извиђачких јединица Прве бригаде Копнене војске извели су захтевну вежбу у извршењу марша у отежаним зимским условима, на непознатом терену.

Након пријема задатка, обавезне оријентације и кратког проучавања додељених маршрута, извиђачи су, у пет патрола, кренули на марш.

Могуће заседе и друга „борбена изненађења“ захтевала су доследну примену стечених знања, вештина, али и професионалну војничку упорност и издржљивост, брзо реаговање и прилагођавање новонасталим ситуацијама.

На Фрушкој гори било је испод нуле, а ледена киша полако је прешла у суснежицу. Немилосрдна кошава додатно је отежавала и успоравала кретање, али и садејствовање у извршавању задатка.

Рапе уз раме са колегама и радио-уређајем на леђима, задатак, први пут, извршавала је и професионални војник Ивана Кубик. А радио-

телеграфиста разводник Љубица Козаров, иако већ одавно не броји вежбе, и ово искушење доживела је као нови изазов.

Након вишесатног марша, долазак у рејон базирања није донео превише опуштања. Уследио је војнички ручак, конзерва „на брзину“, а како су се магла и сумрак почели спуштати на фрушкогорске обронке, брзо су ницали биваци и склоништа за краткотрајни одмор. Тек сат-два, ако се успе.

Још није свануло а мајор Миле Клипа позива командире и даје нови задатак – ноћно-дневни марш од „свега“ тридесетак километара, углавном кроз шумске стазе и богазе.

Нимало лако, али изазовно за доказивање обучености, упорности и издржљивости, кажу професионалци извиђачи Прве бригаде, заљубљеници у свој позив. ■

Б. М. ПОПАДИЋ

Војно мачевање у Србији

Мачевање је одувек имало вишеструки значај за војску. Било је део регуларне борбене вештине, редовне телесне културе, али и знак официрског елитизма. У свим европским државама до почетка 20. века поред сваке касарне била је *salle d armes*. У тим салама су официри и подофицири вежбали мачевање под надзором учитеља јер су имали обавезу и част да прођу школу мачевања, не само како би се борили у рату, већ и у двобојима.

И док се широм Европе, од времена ренесансе, поред војног мачевања развијало и цивилно, у Србији је та вештина, готово све до 19. века, задржала искључиво војни карактер. Разлог те посебности је једноставан – непрестани ратови стварали су ситуацијуу којој је потреба за војним мачевањем доминантна, за разлику од цивилног које своју сврху има тек у временима мира и просперитетног развоја грађанства, а та времена су на просторима Србије дошла историјски релативно касно.

Класична војна вештина

У почетку само војна вештина, мачевање касније постаје све популарније и у грађанству, које користи другачији начин борења. Две технике мачевања – војна и цивилна – постоје паралелно све до 19. века, када војна техника полако нестаје, јер се у војсци више не користи мач, а цивилна преузима примат.

Током старог и средњег века мач се у Европи користио искључиво војном техником, тј. на начин пригодан за борбу на бојишту, са пуно учесника а мало простора и борби, у којој се један мачеваљц бори не само са једним већ и са више противника и то сукцесивно и симултано.

Током 15. века, који карактерише успон грађанства, мач почиње да се користи и цивилном техником и то на начин прилагођен за дуел (борба без правила) или двобој (борба по прописаним правилима) два или три противника на простору који више није бојно поље већ градска улица или сала. Из цивилне технике мачевања, временом је настало сценско (позоришно, филмско и балетско) и савремено спортско мачевање.

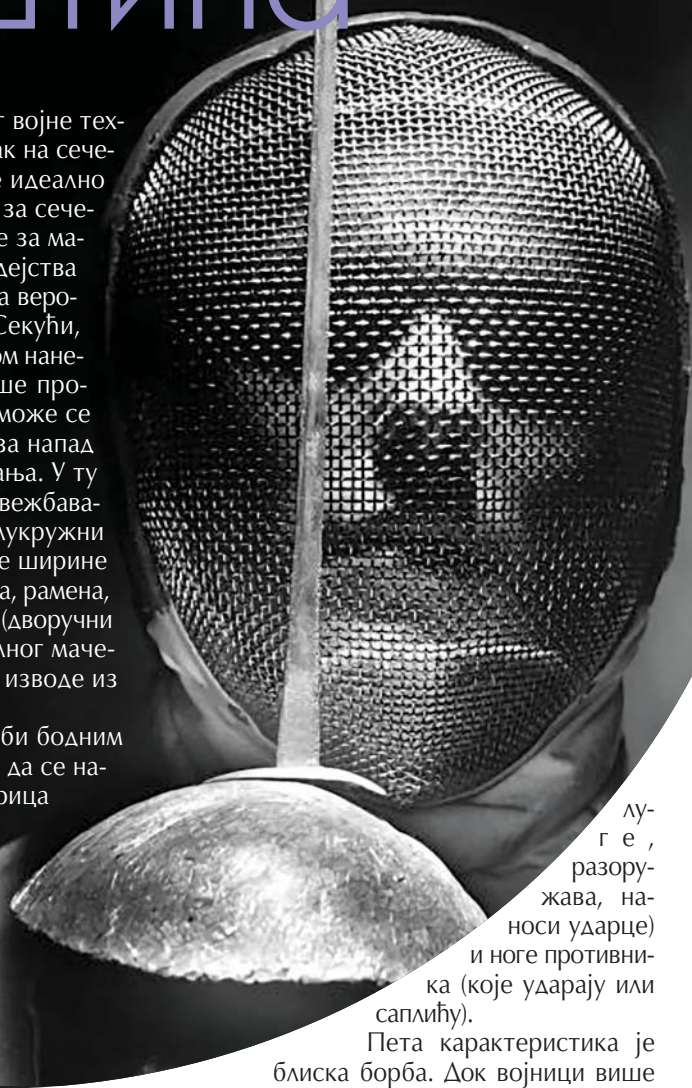
Прва карактеристика је да се у борби користе средње тешки и тешки мачеви зато што су отпорни, чврсти, ефикасни, поуздани и намењени да парирају војној заштитној опреми (штит, кацига, оклоп...). Војник није наоружан флоретом, малим дворским мачем (шпадом), рапиром или спортским флоретом, већ витешким мачем, еспадроном, палошем, тешким рапиром, тесаком, дворучним мачем... Неки од ових мачева били су толико јаке конструкције да су се користили чак и као инжињеријске алатке.

Друга специфичност војне технике мачевања је нагласак на сечењу. Док је бодно оружје идеално за дуел и двобој, оружје за сечење је технички погодније за масовну борбу, јер је зона дејства оштрице замахом шира, а вероватноћа поготка већа. Секући, мач може једним покретом нанети повреду чак и по више противника истовремено и може се одмах затим користити за напад и одбрану без заостајања. У ту сврху користили су се и увежбавали највише кружни и полукружни ударци (мулинети) велике ширине и снаге, замасима из лакта, рамена, торза или чак целог тела (дворучни мач) за разлику од цивилног мачевања, у коме се покрети изводе из шаке.

Такође, док је у борби бодним оружјем потребно време да се након изведеног бода оштрица извуче и усмери у другог противника како би му се нанео (у)бод, а што је у метежу и коњичкој борби било немогуће, код оружја за сечу то није случај. Оно наноси посекотину и одмах након тога спремно је за нови замах и сечење.

Трећа карактеристика је често коришћење ескиважа, полуокрета и окрета, пошто се противници током борбе у метежу налазе на свим странама. То, међутим, није случај у спортском мачевању, посебно с приближавањем 18. веку, када мачевање постаје линеарно (напред-назад).

Четврта карактеристика је недостатак правила у војном мачевању које, у очувању сопственог живота и победе над непријатељем, дозвољава све, док се у двобоју или спортској техници мачевања борба одвија у границама прописаних правила. Док у двобојном и спортском мачевању треба мислити само на врх и оштрицу мача противника, у војном се мора мислити на њих али и на гарду (која разбија лице), јабуку (која ломи кости), другу руку (која склања, хвата, изводи по-

лу-ге, разоружава, наноси ударце) и ноге противника (које ударају или саплићу).

Пета карактеристика је блиска борба. Док војници више секу, а цивили боду, први у борби теже блиској борби а дуги дистанционој тј. први желе да нанесу погодак „прса у прса“ а други са даљине. Још је Силвер, енглески теоретичар мачевања у 16. веку, написао да се учење мачевања рапирима своди на „боцкање“ које човека у борби чини несигурним и плашљивим, а у ратовима slabим и некорисним.

Шеста карактеристика је превладавање инстинкта, интуиције и увежбаности у војном мачевању, док се борба у двобоју или дуелу заснива на тактизирању, одмеравању, посматрању, промишљању и истраживању противника како би се пронашла и применила адекватна тактика. Мачевање у великој групи, у којој се наносе ударци и изводе одбране у разним правцима, не оставља време за проучавање противника, а још мање за промишљање и тактизирање. ■

Војно мачевање у Србији

Српско средњовековно војно мачевање достигло је своју ренесансу у време деспота Стефана Лазаревића, који је у средњовековном Београду, у склопу војне реформе, 20. септембра 1397. формирао и прву градску војну посаду коју су чинили војници – први невитезови обучени да се боре мачем у војном поретку и техником прилагођеном метежу.

Доласком Турака на ове просторе равни европски мачеви су за један веома дуг период замењени кривим сабљама и јатаганима, а вежбање мачевања више није била ствар организованих војних вежби, већ потајног преношења вештине с оца на сина и по предању као део мушког породичног васпитања.

Српски витезови

До краја 13. века српска витешка војска користила је тешки једноручни витешки мач, а од 14. века и тешки дворучни – тврђавски мач (типично војничко оружје широм Европе).

Српско средњовековно војно мачевање достигло је своју ренесансу у време деспота Стефана Лазаревића, који је у средњовековном Београду, у склопу војне реформе, 20. септембра 1397. формирао и прву градску војну посаду коју су чинили војници – први невитезови обучени да се боре мачем у војном поретку и техником прилагођеном метежу.

Пропашћу српске средњовековне државе и доласком Турака на ове просторе нестају српска витешка војска и војно мачевање, од кога остаје само хајдучко, које је било више оријенталног, но европског типа, а када је реч о учењу, више импровизација него вештина.

Код Срба, војно мачевање први пут се појавило још у доба витештва и то као део борбене вештине у витешкој војсци. Витезови су, као саставни и елитни део средњовековне војске, били увежбани и припремљени не само за коњичку битку мачем и копљем, већ и за блиску борбу у метежу.

На тај начин док се на простори-ма Европе рађа грађанство (па и грађанске технике мачевања) у освојеној Србији, Османлије сасвим заустављају и затиру такве токове, због чега се не појављује ни грађанско мачевање, чак ни у заметку, све до 19. века.

Вештина војног мачевања, након пада српске деспотовине, поново, као регуларни део војне обуке, почела је да се примењује, изучава и увежбава у току последњег рата између Аустрије и Турске. Тада су фрајкори, српски добровољци који су на страни Аустрије учествовали у ратовима против Турске 1788–1791. године, у оквиру аустријске војне обуке стекли основна знања из вештине борбе хладним и ватреним оружјем, а реч је била о немачко-аустријској техници војног мачевања.

Касније, у периоду све интензивнијег распада Османлијског царства оснива се „српска нахијска војска“. Била је то српска војна организација на

цивилну наоружану формацију. Реч је о Милицијској (Народној) коњици која је била подвргнута војној обуци („егзерциру“) и поседовала је све елементе војничког устројства. Милицијска коњица била је, очито, организована да би одржавала ред у устаничкој војсци, слично војној полицији у данашњем смислу, и наоружавана је највећим делом јагаганима и копљима, а ређе сабљама.

Те „војнике“ (пандуре) обучавали су „вешти који су егзерцир знали још од прве војне – Фрајкора“, старешине Мустафа-пашине „нахијске“ војске и Срби официри који су из Аустрије прешли у Србију како би се борили против Турака. У том смислу раније учешће Срба уз организовану аустријску војску, у рату против Турске, у коме су многи добили чак фрајкорске чинове (Карађорђе – стражмештер, Сима Марковић и Милоје Тодоровић – каплари) имало је огроман значај у каснијем периоду. Но, таквих вештих људи у војној обуци и мачевању ни-

ствовали у борбама за Београд. Он ће бити први руски војни представник у побуњеној Србији.

Почетком 19. века и развојем ватреног оружја у Европи, хладно оружје постаје помоћно – споредно па такав статус добија и сабља (мач се у том периоду у Србији није користио). Тада су сабље сматране основним атрибутом сваке коњице. Међутим, с обзиром на то да у Србији тада нису постојали услови за развијено коњарство, коњици није придаван значај какав је она у то време имала у Европи. У складу са тим и сабљама није придаван значај, па ни мачевању сабљама, као што је то било у другим земљама Европе. Оружје које се највише користило и набављало било је ватрено а од хладног – јагаган. Из тог разлога народна „војска“ углавном је била наоружана јагаганима. Тако се у Србији готово равноправно употребљава и ватрено и хладно оружје, а често и више хладно но ватрено, а међу хладним највише јагаган.

нивоу нахије која је имала подршку султана и борила се против турских ајана који су харали Србијом. Турска регуларна власт наоружавала је ту малобројну и слабо обучену народну „војску“ јагаганима, пушкама и пиштољима. Осим тога, тим Србима је повремено давана и турска војна обука у мачевању. Техника мачевања коју су користили Срби из нахијске војске била је мешавина турске и хајдучке.

Егзерцир устаника

Први прави војни егзерцир устаника, па и основне вежбе у војном мачевању, почеле су у зиму 1804. године, и то под Београдом, у војсци која га је опседала. Од најбољих представника народне војске Карађорђе је 1804. године организовао прву српску регуларну не-

је било довољно. Зато је крајем исте године Карађорђе упутио једну делегацију, са Матијом Ненадовићем на челу, у Русију с молбом да се у Србију пошаљу руски официри који ће „вежбати српску војску“. Везано за ову молбу тек крајем 1805. године у Београдску нахију доћи ће руски поручник Иља Федорович, касније капетан, Беј Новокрштени, који ће активно изводити обуку војника који су уче-

Карађорђеви мачеваоци

Крајем 1808. и почетком 1809. године, само четири године од избијања устанка, према одлуци Правитељствујушћег совјета и наредби војводе Карађорђа Петровића, у Србији се оснива прва регуларна војска. Она је поседовала све атрибуте војне организације, који су обухватили и редовну обуку у мачевању.

Обука регуларне војске

Оснивањем српске регуларне војске кнез Милош чврсто је успоставио и егзерцир у њој. Првих година обука је реализована по узору на аустријску војску, што је разумљиво с обзиром на то да су први егзерцир-мајстори дошли из аустријске војске. Најпознатији официри који су се као „егзерцир-мајстори“ истакли при обуци војника су били Дамњан Глумац, Михаило Павлов, Илија Момировић, Константин Хранисављевић, Иван Даниловић и Стефан Хркаловић.

Из докумената од 1826. године види се да су егзерцир-мајстору Дамјану Глумцу била потребна два до три месеца обуке да од најспособнијих среских капетана начини офицере! Кад је реч о мачевалачком оружју, сабље почиње добијати све више на зна-

чају. Кнез Милош је као знак одликовања предао сабљу рађену код домаћих мајстора и немачком барону Хердери, кад је овај посетио Србију. Такав смисао имала је и сабља украшена брилијантима, коју је султан Махмут Други припасао кнезу Милошу у Цариграду 1835. године. У то време у Србији се све више додељују сабље и као знак чина. Прве сабље додељене су официрима кнежеве гарде. Они су се и обучавали у мачевању сабљама. До тада је сабље носио само најужи круг службеника око кнеза Милоша.

За припремање официрског кадра кнез Милош Обреновић „устројио“ је у Пожаревцу 25. априла 1830. „Гвардијску школу“, у којој су гардисти добијали војну обуку (теоријску и практичну). Те године у Србију је дошао и капетан Михаило Павлов, Рус. Он је увео руски егзерцир у српску војску. У ову школу било је уписано 150 кадета, отреситих сеоских младића, који су пре подне учили основе писмености, а поподне војне науке и вежбања. Из те школе у другој половини 1833. године у Крагујевцу је било сакупљено 30 младића изабраних за војну обуку у Русији. Тада је „изабрано од сваког рода оружја по десет питомаца“, дакле и за сабљу. Са њима је, као њихов предводник, ишао и Тома Вучић. Многи од питомаца тамо су савладали вештину руске технике „фехтовања“ коју су касније пренели и раширили у Србији. Од тих првих питомаца најпознатији је био Никофије Поповић који је знатно допринео обуци мачевања у војсци као егзерцир-мајстор.

Руско флехтовање

Од повратка првих питомаца из Русије све више се уводи руска војна и мачевалачка техника. У наставном плану школе („Књажевске академије“) од 15. децембра 1837. било је предвиђено да се предаје у првој години: хри-

шћанска наука, свеопшта историја, математика, географија, француски језик, немачки језик, писање, цртање, играње, борење или фехтовање (мачевање) и егзерцир. Међутим, нису сви предмети били предавани. Услови за рад академије били су веома лоши. Не само да је смештај био очајан већ и за многе предмете није било учитеља. Тако у почетку није предавано ни борење пошто није било опреме за мачевање. Ову констатацију потврђује и Стеван Хркаловић који 20. новембра 1837. доставља кнезу Милошу Обреновићу план предмета који треба да се уче и потребе у наставном кадру, а међу њима и требовање за једног наставника који би предавао француски језик и фехтованије „ако би се сирјеч цел ова у једној особи постићи могла“ („Ако би било могуће ова оба у једној особи постићи“).

У последњем периоду рада школе ипак је, без обзира на све, мачевање изучавано као предмет, што се види из податка да су у оставштини Војне школе, која је затворена у јуну 1838. године, били и реквизити и опрема намењени обуци у мачевању. Ово је уједно и први званични документ који говори о постојању одређених врста и количина мачевалачке опреме у војном школству.

Престанак рада Војне школе временски се поклапа и са отварањем највише школе у Кнежевини Србији – Лицеја у Крагујевцу, који је, доласком кнеза Милоша Обреновића, постао престони град, 1838. године. У Крагујевцу је тада отворен и Лицеј. Државни кругови су, с тим у вези, желели да наставе и традицију Велике школе везану за мачевање као предмета у њој

Топчидерски мачеваоци

У Топчидеру је још 1833. године био смештен књажевско-гардијски коњички ескадрон. Он је био комплетно наоружан сабљама за случај коњичке битке и јатаганима за случај пешачке борбе. У Београду је била смештена и пешачка гарда као део регуларне војске Кнежевине Србије. Сви они су морали имати редовни војни егзерцир и вежбе у мачевању.

Војска је, међутим, имала и свој посредан удео у организовању мачевања у Србији. Тако је у подељеном Београду 1845. године омладина у очекивању нових ратова против Турака била нарочито заинтересована за мачевање. С тим у вези су ученици Милован Јанковић, Јеврем Грујић, Милош Петровић, Петар Протић и десетак другова, тадашњег петог и шестог разреда Београдске гимназије „основали Душанов полк“ У оквиру ове организације вежбао се егзерцир и војне вештине (па и мачевање) на Ташмајдану, Сењаку и Лаудановом шанцу.

Сличних, самосталних организација као „Душанов полк“ у Београду је било још. У њима су београдски ученици независно од законских прописа самоиницијативно вежбали егзерцир и мачевање. Дечаци, ђаци и студенти су се после наставе окупљали у ђачке легије, чете и стројеве и по узору на војску вежбали све војничке вештине, па и мачевање. Највише ће их бити између 1850. и 1865. године, када су у реализацији тих активности имали подршку командног кадра стајаће војске који им је давао дрвене пушке и сабље, а често и помагао у учењу борбених вештина.

„Мачевање“, Паја Јовановић

Усавршавање у иностранству

Један од најистакнутијих српских мачевалаца, касније и члан Комисије за полагање завршног испита у Официрској школи борења, капетан Драгомир Т. Николајевић упућен је 1902. године на усавршавање у Француску у Војну академију Жоанвил ле Пон (Joenville-le-Pont) у близини Париза. Ту познату академију је 1852. године основао шпански пуковник, емигрант Аморос, као централну гимнастичку војну школу у којој се поред гимнастике учило и мачевање.

Капетан Николајевић остао је на студијама две године и стекао диплому професора мачевања, рвања и бокса. По повратку у Београд постављен је за наставника борења другог курса Официрске школе борења.

Први Србин који је стекао страну диплому са звањем професора мачевања послат је 1910. године поново у Париз ради сакупљања литературе потребне за писање књига о спорту и физичкој култури. По повратку из Париза он је, за потребе Војне академије, написао 12 уџбеника о 12 спортских грана. Два уџбеника, за бокс и рвање, издата су док је осталих десет, међу којима је било и мачевање, у рукопису, са реверсом, предато у Државну штампарију у Београду. Сви ти рукописи, па дакле и прва књига о мачевању у Србији, уништени су пре штампе и објављивања за време Првог светског рата!

У иностранству су се у мачевању обучавали и други српски официри. Тако су дипломе двогодишње школе за гимнастику и мачевање *Militar – fecht und turnlehrer* у Аустрији, у Бечком Новом Месту стекли: Александар Ј. Јосифовић, пешадијски пуковник, Богољуб Динић, пешадијски пуковник, Душан Ј. Гложански, инжењеријски пуковник... У тој школи, која је била на веома добром гласу, образовали су се војни и цивилни учитељи гимнастике и мачевања не само земаља Аустроугарске монархије већ и осталих европских земаља.

„да се сваки Србин без разлике фехтовањем упражњавати може“.

Војска је у свим тим подухватима увек имала своје место. У том смислу покренута је и иницијатива да се мачевање омогући и ученицима Лицеја, макар факултативно. „Попечитељство просвештенија“ упутило је, тако, 18. августа 1839. „Попечитељству унутрених дела“

следећи допис од Стефановић Стефана Тенкеа:

„... Попечитељство унутрених дела, званично упитати, находе ли се у војеном магацину правитељственом нужна к тому орудија, као дрвене пушке, рапири, рукавице и проч, која ако се находе, нека изволи Попечитељство ово о количеству таково известити...“

Попечитељ унутрених дела, полковник кавалер Ђорђе Протић обавестио је Лицеј 9. септембра 1839. године „... да се по известију Главног Војеног штаба у магацину Војеном налазе 10 комада рапира, 4 пршњака од коже, 4 капе од жице исплетене и 8 комада рукавица...“ (флорети, грудњази, маске и мачевалачке рукавице). То је, иначе, она иста опрема која је пописом констатована након затварања Војне школе.

Попечитељ унутрашњих дела препоручио је 29. септембра 1839. Главном војном штабу „да сва она к гимнастическом упражњенију нужна орудија“ преда Попечитељству просвештенија.

Очито да војска у том периоду није имала школованог учитеља мачевања који је могао држати часове мачевања у Лицеју пошто је предложено да привремено, „док се не би за то нуждни у овом вежеству искусни мајстор набавио, за које је Ректорат већ нуждне корачаје учинио“ фехтовање предаје помоћник начертанија Никола Петровић који „доста прилична вежества у фехтовању има“, и који ће фехтовање предавати „драговољно и без икакве надокнаде“.

О недостатку мачевалачког образовног кадра у то време говори и документ кога је послао Атанасије Николић,

*На високог владичанског Пропису
мачевања просвештенија окупације од 18. август.
в. б. 1839. написана се молба Лицеја у Магацину
војенском, да се кк. Францускомат допрашени,
што издејати Лигура и Јумалије сукопају,
и шта је одвојених Лавсалејских вучења
Школу обавештенија обавештенија, да се од обавештенија
Губавић војеног Школу у Магацину војеном
10. Команде упутило, и. Препоручио да се кк. б. б. б. б.
одје могу издејати и 8. Команде упутило
во.*

*Попечитељ вучења Лицеја,
Владичанског Школу.*

дејствитељни професор математике, земљописа и начертанија, ректор Лицеја, и у коме је известио Попечитељство просвештенија 9. марта 1840. године „... да се извесни Антоније Ени, кадет фелдвелбел у Аустријској регименти Ерцхерцога Леополда Но. 53, који фехтовати зна сабљом, са шпадом и бајонетом врло добро, и био је через две године у истој Регименти и Мајстор фехтовања; прекрасно цајхнује, плива и волтижира: говори Српски, Немачки, Талијански и Мађарски совершенно, решио амо за мајстора фехтовања доћи. Моли да му се одговори да ли би могао бити примљен за учитеља фехтовања и колика би му била плата, да би могао потражити отпуст из Регименте“.

Војска је, међутим, имала и свој посредан удео у организовању мачевања у Србији. Тако је у подељеном Београду 1845. године омладина у очекивању нових ратова против Турака била нарочито заинтересована за мачевање. С тим у ве-

зи су ученици Милован Јанковић, Јеврем Грујић, Милош Петровић, Петар Протић и десетак других, тадашњег петог и шестог разреда Београдске гимназије „основали Душанов полк“ У оквиру ове организације вежбао се егзерцир и војне вештине (па и мачевање) на Ташмајдану, Сењаку и Лаудановом шанцу.

Сличних, самосталних организација као „Душанов полк“ у Београду је било још. У њима су београдски ученици независно од законских прописа самоиницијативно вежбали егзерцир и мачевање. Дечаци, ђаци и студенти су се после наставе окупљали у ђачке легије, чете и стројеве и по узору на војску вежбали све војничке вештине, па и мачевање. Највише ће их бити између 1850. и 1865. године, када су у реализацији тих активности имали подршку командног кадра стајаће војске који им је давао дрвене пушке и сабље, а често и помагао у учењу борбених вештина.

Мачевање у Артиљеријској школи

Кнез Александар Карађорђевић одобрава, 19. марта 1849, оснивање Артиљеријске школе. Први управитељ Артиљеријске школе је био Чех Фрањо Зах. У почетку су у школу примани младићи без пријемног испита и конкурса, а касније само на основу конкурса. Према „устројенију“ ове школе, у Артиљеријској школи телесно вежбање било је основни вид стицања физичке спретности. То довољно показује и дугачак списак наставника који су у 19. веку предавали гимнастику, борење (мачевање), пливање и јахање. Мачевање је, као први, предавао Чех Јован Замастил, само седам месеци по оснивању Артиљеријске школе.

Да је у Артиљеријској школи стручан рад у телесном вежбању и мачевању имао значајно место говори и податак да су многи цивили овај предмет полагали не би ли добили потребно сведочанство о звању вештине. Тако је и Петар Предраговић, писац првог уџбеника за наставу гимнастике, који је кратко време предавао гимнастику и фехтовање у Артиљеријској школи у Београду, на испиту морао раније осведочити своје способности за практично предавање гимнастике и борења.

Од оснивања Артиљеријске школе 1850. године, до њеног преименовања у Војну академију, 1880. године, мачевање су предавали и вежбали контрактуални (уговорни) учитељи мачевања, иначе питомци школе: Јован Замастил Чех, Ђоре Марковић Кодер и Предраг Предраго-

вић, учитељ гимнастике и мачевања од 1861. до 1862. године. Последњи у низу био је Ферђо Михоковић, пешадијски мајор, стални учитељ мачевања од 25. априла 1863. до 18. јануара 1880. године.

Ђаци мачеваоци

О ђачком мачевању кроз игру пише и Владан Ђорђевић у својим „Успоменама“, у којима каже како је 1856. године као ђак другог разреда гимназије становао на Врачару где је била стационарирана војска. Убрзо се спријатељио са војницима који су му начинили дрвену сабљу и пушку са којима је он у дечјој чети „зекцирао иза шпитаљске оgrade кад год није било наставе, а редовно четвртком после подне“. Везано за те вежбе забележио је и један интересантан догађај. Када су неки потпуковници излазили из кафане „Златна рупа“. „Ја командујем: Смирно! К рамену! Пред прси! и сучем своју дрвену сабљу па им изађем на рапорт.

Јесу ли се смејали господа потпуковници?

Јок, што да се смеју? Они примише мој рапорт, па онда прегледаше моју чету и рекоше да су задовољни, а ми сви у глас Ради старати се!“

Оснивања Војне академије

Артиљеријска школа 1880. године мења свој назив у Војну академију, која има два степена. Нижа је трогодишња официрска школа универзалног типа, ко-

Официри Артиљеријске школе

Сл. 34. Заштита левог бока.

Сл. 35. Заштита десног бока.

ја даје војничку спрему за официре свих родова војске, док је Виша двогодишња и специјализована за генералштабне, инжењеријске и артиљеријске официре.

По Закону о устројсви Војне академије, од 1880. године, наставни план у Нижој школи имао је 22 предмета, уз још пет „факултативних“ и то јахање, вожење, гимнастику, борење (мачевање) и пливање. Мачевање се учило теоријски и практично у првој години, а од 1921. године у другој и трећој години, али само у Нижој школи, док је у Артиљеријској школи фехтовање било у програму четири године.

Мачевање ће постати редован предмет и у Административној војној

школи која ће касније добити име „Интендантска академија“.

Од када је прва генерација Артиљеријске школе завршила школовање многи од официра били су ангажовани и по осталим грађанским школама као наставници војног вежбања и мачевања. Војска је свесрдно помагала рад разних спортских друштава уступајући простор за мачевање у слободним терминима. Тако су се часови мачевања за цивиле одржавали три пута недељно у Војној академији. На Војној академији часове за цивиле (највише чланове „Првог београдског друштва за гимнастику и борење“) држао је Ферђо Михоковић, пешадијски мајор, стални учитељ мачевања на Војној академији, од 18. јануара 1880. до 19. новембра 1887. године.

У Београду у периоду од средине 19. века, па до средине 20. века, главни и највећи носилац професионалне едукације у мачевању била је војска која се искључиво обучавала у војном мачевању. Тада је доста учитеља мачевања (само Војна академија у Београду имала је у периоду

Награда за најлепшу борбу

Официри српске и југословенске краљеве војске учествовали су и на многим мачевалачким турнирима који су се организовали у то време у иностранству. Тако треба споменути велики Међународни официрски мачевалачки турнир у Холандији на којем је поручник Александар Јосифовић освојио прво место у сабљи за господу официре. Српска влада је, наиме, на позив Министарства војске Холандије, поводом прославе стогодишњице рада на развиту физичке културе, послала на велики међународни мачевалачки турнир двојицу мачевалаца (оба официра): капетана Драгомира Т. Николајевића и поручника Александра Јосифовића. Турнир је одржан јануара 1907. године у Хагу. Тај турнир био је први контакт српских официра мачевалаца са иностраним такмичарима. Александар Јосифовић је у борби сабљом, између осталих, победио и Франуза Ле Сепса (сина градитеља Суецког канала).

После завршеног турнира, међу дванаест одабраних најбољих мачевалаца, на академији у част краљице Вилхелмине, Драгомир Т. Николајевић борио се у рапиру са италијанским учитељем мачевања Ценелом. Борба је била толико лепа да је Николајевић награђен медаљом и специјалним поклоном краљице Вилхелмине.

од 1850. до 1941. године њих 17) школовано о државном трошку у земљама западне Европе. Они су стекли дипломе великих европских центара мачевања као што су: Join - Ville le Port i Militar - feht und Turnlehrer institut. Сви учитељи и њихови ученици официри углавном ће организовати наставу мачевања не само у војним већ и готово свим цивилним школама у Београду. Тако је већи број војних лица био ангажован у управама појединих мачевалачких друштава, а дешавало се да су наставници мачевања у Војној академији бесплатно вежбали мачевање у грађанским мачевалачким друштвима, као и то је то случај са Фердом Миоковићем који је три пута недељно вежбао у Првом београдском друштву за гимнастику и борење.

Војне академије у Београду, или било ког војног депоа, тражила је школске 1878/79. године и Учитељска школа у Београду. На списку се тада нашло: седам комада сабљи за борење, четири комада рапира за борење, две велике маске за лице, две мале маске за лице, две велике рукавице за сабљу, две мале рукавице за рапире.

„Ове ствари не морају бити нове, могу подмирити потребу и као половне, ако су читаве и солидно начињене.“

Министар просвете замолио је 18. септембра 1878. војног министра да нареди да се тражена позајмица ових ствари учини Учитељској школи.

Официрска школа борења

Непосредна близина Аустрије и Мађарске и школовање српских официра и мадежи у земљама Европе одразило се и на мачевање у Краљевини Србији. Тако је долазак Белгијанца Шарла Дусеа у Београд представљао преломни тренутак значајан за повратак правој вештини европског, модерног мачевања у Србију 19. века.

О Дусеу се зна да је 1889. године завршио, као први у рангу, Мачевалачку академију у Брислу. На позив турске владе отишао је у Истанбул, где је био ангажован за учитеља борења у Војној академији Турске. Ту се већ исте 1889. године упознаје са војним аташеом Краљевине Србије и генералштабним пуковником Светозаром Нешићем који га је наговорао да дође у Београд. На позив краља Милана Обреновића, 1891. године Дусе долази у српску престоницу, где је одмах постављен за учитеља борења у Војној академији у којој је радио све до пензионисања, 1923. године.

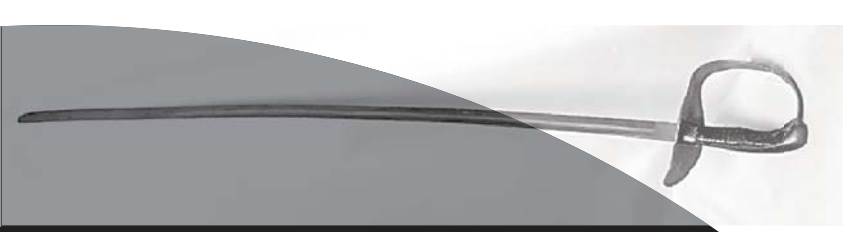
Пре његовог доласка у Београд мачевање се учило „по старој, односно Буршовој“ методи (тј. аустријској – „прим“ и „терц“ – методи). Дусе је модернизовао мачевање на Војној академији уневши у њега „француску школу“ и рапирну борбу која није била раније заступљена. Он је за веома кратко време окупио око себе врсне официре који су имали талента за ту вештину.

Захваљујући Шарлу Дусеу, 1. маја 1897, оснива се Борачко друштво „Српски мач“, у Београду. Било је то прво мачевалачко друштво у Београду. Од тог времена почео је организован развој мачевалачког спорта у Србији. У управи друштва налазе се и три војна лица, академца: Михајло Барјактаревић, коњички капетан, и Василије Божићаревић, артиљеријски поручник, а за председника изабран је Владимир Рајковић, артиљеријски капетан.

Шарл Дусе за потребе Војне академије 1898. године издаје књигу „Упутство за борење ножем (бајонетом)“, на 32 стране и са 25 фотографија.

За даљи развој мачевања од посебног значаја била је Официрска школа борења која је основана на иницијативу Шарла Дусеа у Београду, 1. новембра 1900. под патронатом Војне академије. Управник школе био је Дамјан Поповић, инжењеријски пуковник, а учитељ борења Шарл Дусе, са помоћницима Драгољубом Бајаловићем и Александром Јосифовићем, пешадијским поручницима. У Официрској школи борења мачевање се вежбало веома интензивно и то од 8 до 12 часова дневно! Управници Официрске школе борења би и су још ђенерал Тихомир Те-

ша Николић, један од пионира у покрету за афирмацију телесне културе, први председник Првог београдског друштва за гимнастику и борење од 16. јануара 1882. до 3. априла 1882. (као артиљеријски поручник је био на школовању у Београду), те два пута др Владан Ђорђевић, санитетски мајор.

По завршетку двогодишњег течаја полазници су полагали завршни испит пред комисијом. Чланови испитне комисије били су официри Душан Пешић, ђенералштабни мајор, и Драгомир Т. Николајевић, капетан.

Војна академија била је затворена од септембра 1912. до октобра 1913. и од јула 1914. до октобра 1919, а поново је отпочела са школовањем питомаца 1.

октобра 1919. године. За управника је постављен генерал Живко Г. Павловић 10. јуна 1919. који на тој дужности остаје до 7. октобра 1920. године.

Предмет борења (мачевање) поново предаје Шарл Дусе, сада са звањем вишег наставника борења, а на његово тражење помагао му је пешадијски пуковник Богољуб – Божа „Кент“ Динић од 1919, а хонорарно му је помагао и пешадијски пуковник Александар Ј. Јосифовић, и то, од 1. октобра 1920. године. Због великог броја питомаца ангажован је и Богољуб Динић, хонорарно, од 11. септембра 1921. године.

Борење је у наставном плану Ниже школе Војне академије у првој, другој и трећој години, да би се од школске 1921/1922. године налазило само у програму у другој и трећој наставној години. Тако, Николај Азарјев, дипл. инж. арх. (Рус), резервни потпуковник 54. класе питомаца Војне академије, 24. марта 1986, у свом стану, у разговору на ту тему изјављује следеће: „... Мачевање, или борење, како се тада звало, изучавало се на првој и другој години Ниже Војне академије и било је предмет треће категорије предметне наставе. Недељно се одржавао један час од 45 минута и то

по подне. Теоретски и практично ми је предавао пешадијски пуковник Богољуб Динић. Био је диван човек. Ми питомци смо га звали међу собом 'Божа Кент'. За време наставе били смо обучени у копоран, имали смо

маске, рукавице, сабље и флорете. У зимским месецима смо вежбали у сали, а у пролеће и јесен у дворишту Академије. Сала је била у сутурену зграде, код звона за објављивање почетка и краја наставе, а служило је и за узбуну. Прозори сале су гледали у Санаторијум 'Врачар', јер се зграда налазила на углу Немањине и Франкопанове. На часу је било присутно стотинак питомаца, тј. једно одељење...“

Пад ИНТЕРЕСОВАЊА

Иако се мачевање учило и вежбало у Војној академији у Београду још од њеног оснивања у 19. веку, мада је она дала већи број изванредних мачевалаца и учитеља мачевања, иако је председник Југословенског мачевалачког савеза био активно војно лице, пешадијски пуковник Александар Јосифовић (и сам предавач и учитељ мачевања у Војној академији), војници и официри су у највећем броју били незаинтересовани за цивилно мачевање и спортска такмичења која су се одржавала у земљи и иностранству.

Кнез Максатов, Рус који је једно време држао часове мачевања на Војној академији, путем чланка објављеног у београдском листу „Спорт“ 28. децембра 1928. године, упућује позив:

„... Позивају се сви официри који су се некад бавили мачевањем, да се поново активирају и пријаве у постојеће клубове у Београду обзиром да ће се од 23. до 25. маја 1929. године у Будимпешти одржати првенство Мађарске, у оквиру којег ће се одржати први пут после рата официрска утакмица мачевања за све официре европских држава...“ а даље се наводи да је „... слично такмичење било у Анверсу 1907. године на којем је наш борац пуковник г. Александар Јосифовић освојио првенство...“.

Али нико се није пријавио! Разлоге није тешко докучити. Официри су учили и у ратовима у којима су учествовали користили право (борбено-војно) мачевање правом сабљом а не спортско (цивилно-такмичарско) мачевање спортском сабљом или флоретом који су лагани, безазлени такмичарски реквизити (играчке). Ове две врсте мачевања се у свему технички разликују.

С друге стране спортско мачевање, које је у другим европским земљама већ ухватило замаха од почетка 19. века, није још стекло упориште и популарност у Србији и у том смислу било је страно и незанимљиво и официрима који су се већ морали по нужди службе бавити другачијом врстом мачевања.

Осим тога, постоје и сасвим приземни људски разлози. Непрестани ратови и ратно окружење (па и стална баратања сабљама у рату и у касарнама) утицали су на то да су официри своје слободно време желели да користе на начине који су далеко од свега борбеног (компетитивно-такмичарског), а у шта је спадало и мачевање. Из тог разлога у официрским домовима (само једном у данашњем простору Студентског културног центра, 24–26. мај 1935) ретко су организовали мачевалачка такмичења док је по вазда било балова, плесних школа, билијара, шаха, свирања и певања.

Овде треба додати још и то да су српски официри у то време већ увелико, у складу са општим трендовима у свим европским војскама, живели у времену повлачења и нестајања мачевања из војске тако да им је мачевалачка вештина (ма у којој форми се она појављивала) и из тог разлога бивала све више непотребна, излишна и страна.

Доказ за то је чланак Милована Ђике објављен у Југословенском спортском алманahu бр. 1 од 1931. године, а поводом горе изложене иницијативе кнеза Максутава.

„Најчуднија је појава код нас, да је разочарање наших поборника мачевалачког спорта потенцирано са стране, где се је то најмање очекивало и где се је, напротив, очекивала максимална морална помоћ, а то је потпуна индиферентност према том витешком спорту у круговима наших официра. Који су томе разлози, ми у то нећемо улазити, али би се могло констатовати, да све до данас одржане академије и такмичења у мачевању нису могле заинтересовати ни једног официра. Ради тога се и догодило, да на такмичењу за Првенство Европе за официре, које се одржало прошле године у Будимпешти, није била заступљена наша дична војска, а вероватно овако ће бити и ове године у Остенди, где се ово такмичење приређује под покровитељством белгијског краља Алберта.“

О залагању војног руководства за мачевање, а у вези са незаинтересованошћу официра за ову вештину у периоду тридесетих година 20. века, говоре више аката на ту тему. Тако, госпо-

дин министар војске и морнарице у наређењу Пов.Бр. 8434/34. године у изводу наређује:

„Све војне старешине у већим гарнизонима настојаће да образују било чисте официрске клубове за мачевање било да се у њих уведу и грађанска лица која желе да се баве овим спортом и имају одговарајућу друштвену квалификацију. Ако већ постоје приватни такви клубови, тежити да се у њих уведу што већи број официра и војних чиновника...“

И касније, 1935. године, министар војске и морнарице наређењем је одредио „да се наши официри имају сви бавити мачевањем!“ Тако се 2. јануара 1935, у 19,15 часова, у сали хотела „Централ“ оснива Земунски мачевалачки клуб чији је председник био пуковник Душан Гложански, који ће током 1938. године, за предмет мачевање у Војној академији, написати и званични уџбеник „Борење сабљом и рапиром“.

За секретара је изабран потпуковник Томислав Бабић, за благајника капетан корвете Леп Захарије, за оружара инжењеријски поручник Драгослав Вујић, а за члана надзорног одбора потпуковник Живко Суботић. Од осталих 13 чланова осам су били активни официри, и то: инжењеријски поручник Душан Тодоровић, пешадијски потпоручник Радомир Радовић, пешадијски потпоручник Никодије Станковић, пешадијски потпоручник Јездимир Петровић, инжењеријски потпоручник Сергије Франков, пешадијски потпоручник Мишо Јовановић и пешадијски потпоручник Бранислав Стевановић.

Клуб је, по извештају записника оснивачке скупштине, имао 30 сабљи. Тренинзи су се одржавали у сали у дому „Краља Александра“, Старој соколани и понекад у просторијама касарне: понедељком, средом и петком, и то од 19 до 20 часова мач и флорет за господу и флорет за даме, а од 20 до 21 часова сабља за господу како је писало на приступници.

Но, све то није битно променило ситуацију између два рата када је реч о заинтересованости официра за спортско мачевање у Србији.

Послератни период

Са 6. априлом 1941. гаси се свака организована настава мачевања на тлу Србије. Разрушени војни објекти и зграде, капитулација војске и окупациони

услови угасили су потпуно, када је о војсци реч, све активности у том правцу. При крају Другог светског рата, од 15. септембра 1944, када је формирана Прва коњичка бригада, сабља постаје део војничке опреме, а мачевање део коњичке обуке.

Сабља је у том роду ношена искључиво о седлу пошто је главно оружје коњаника било ватрено, а сабља која је висила о пасу сметала би у том случају борцима. По подацима у књизи „Хладно оружје Србије, Црне Горе и Југославије 19–20. век“, Бранка Богдановића, 1949. у коњичком пуку ЈА било је 468 сабљи. Када је реч о типу, то су углавном биле совјетске шашке и оне су биле „последње коњичке сабље у нашој историји“.

С обзиром на то да се у јединицама коњице активно упражњавала вежба борбе сабљом, и то не само на коњу, већ и на тлу, у том роду се по завршетку Другог светског рата најдуже одржала традиција мачевања у војсци. Највећа коњичка јединица ЈА налазила се у Земуну, где се уједно налазио и једини послератни спортски мачевалачки клуб Југословенске армије. Реч је о Мачевалачком клубу „Милутинац“ из Земунa, основаном 1945–1946. године. Клуб је имао своје просторије у Коњичкој школи, најве-

ћој у ЈА, чувеној још од Аустроугарске. Тај мачевалачки клуб угасио се 1948. године.

У архивама које прате резултате мачевалачких такмичења у неколико случајева као учесник се јавља ЈНА, али се ти резултати односе на мачеваоце разних клубова широм земље, који су учествовали на такмичењима током служења војног рока. Пошто су у том периоду били војници они су и излазили на такмичења као представници ЈНА.

Иако су првом званичном Уредбом, 1946. године, из употребе у војсци избачене сабље и бодџи, а у наставном програму Војне академије више није било предмета мачевање, исте године Инспекција коњице Југословенске армије издаје „Коњичко стројево правило са правилом јахања“. То је прво правило које је издала послератна војска, а захвата и тематику мачевања, као дела борбене обуке. У књизи се, између осталог, налази Упутство за јуриш сабљом, а у Глави 3. Радње са оружјем, Мачевање сабљом и еспадроном (пешке, на коњу, појединачно, групно, кретње, бодови, ударци, ставови, одбране, слободна борба, радње сабљом на коњу, сеча и бодови). Описана су правила спровођења, дочека и парадног марша са сабљом, наставна пома-

гала за вежбање борења сабљом, те знаци који се дају сабљом.

Деценију касније, 5. августа 1959, ДСНО издаје наређење о укидању свих установа и јединица коњице, што је и мачевање избацило из редовне борбене обуке. Од тог тренутка мачевање у војсци има само протоколарни карактер тј. своди се на стројне радње сабљом.

Наиме, у низу свечаних прилика у протоколу сабља је била незаменљива. Сабља и мач одувек су били једно од основних средстава за одавање почаста током војних парада и свечаности. У том смислу су „уз свечано одело за строј, сабљу носили сви официри који учествују у строју на парадама, пешке и на коњу“. Реч је о предратној сабљи са измењеним ознакама. Дакле, више се не вежба мачевање већ се вежба низ радњи које спадају у уводни део мачевања а односе се на приступне и радње поздрављања. Сабљу су, дакле, још током 1955. године носили „официри КоВ, као и официри РВ и РМ, када су у строју на парадама, дочецима и испраћајима; сабља је на виску испод блузе, а висак се прикопчава за каиш чакшира. Кад је официр у шињелу, балчак сабље се провлачи кроз прорез на џепу“.

ОПРЕЗИ

Први послератни поздрав сабљом (до тада су командири почасне јединице поздрављали само руком) изведен је 1947. године. Тада је фелдмаршала Харолда Александра поздравио, предајући му рапорт, тадашњи командант Прве гардијске бригаде, потпуковник Милорад – Мића Јанковић. Овај поздрав био је изведен на тремеђи Југославије, Италије и Аустрије, где је приређен дочек савезничком команданту који је у нашу земљу дошао да би се на брду код Крања сусрео са Титом. Потпуковник Јанковић је тада, уживљавајући се у нову улогу са сабљом, тако жустро замахнуо да је изненађени гост устукнуо корак. Тај догађај се, као анегдота, годинама касније препричавао у гардијским круговима.

Међутим, низом измена и допуна о одећи сабља је сасвим избачена из комплета свечане униформе. Од 1971. године официри носе сабљу само појединачно тј. када „као командири почасних чета, односно команданти почасних батаљона командују јединицом при одавању почаста“. Овим се, још онај веома мали део мачевања који је преостао, а практично је формалног значаја, свео на вежбе које је изводио веома узак круг старешина и то првенствено из Гардијске бригаде. У последњем Правилу о новим

униформама оружаних снага СФРЈ бр. 828. од 5. октобра 1988. сабља се не спомиње ни у једном члану.

У периоду од педесетих до деведесетих година било је више покушаја да се врати традиција мачевања у војску, међутим те иницијативе нису реализоване из различитих разлога.

Током педесетих година у једном мандату (четири године) председник Мачевалачког савеза Југославије био је пуковник Ђорђевић. У то време Мачевалачки савез Југославије био је једно кратко време преименован у „Савез за мачевање и сродне спортове“.

Искључивање мачевања из војске одразило се и на редовну борбену обуку. Наиме, већ је прво издање приручника за борбу ножем из 1948. године показало одсуство правих стручњака из те области (борба ножем није ништа друго до специфичан и најтежи вид мачевања). Тако се користе ставови и покрети рукома и у нападу и у одбрани тј. техника борења која имају још турско порекло. Традиција европске рапирне борбе практично је заборављена, а реч је о техници која је неупоредиво ефикаснија. У том смислу се и данас обука у борењу хладним оружјем (као и типови ножева и осталих сечива која се за ту борбу бирају) ослања првенствено на источне технике које акценат дају на сечењу, а не на много ефикаснијем (али и технички сложенијем за савладавање) – боду који је традиционално европског порекла.

У ЈНА је током шездесетих и седамдесетих година било предлога да се изводи обука у мачевању у оквиру специјалних јединица. Међутим, овај предлог никад није у потпуности заживео. Разлог је био једноставан: обуку је требало, барем што се тиче сабље, ослањати на предратне учбенике и кадар који је материјал више познавао теоријски. Овде не треба заборавити да је, не без разлога, предратна војска своје учитеље мачевања све редом слала на вишегодишње студије у Париз и Беч и то у посебне академије за мачевање у којима се учило не само спортско већ и борбено мачевање.

Повратак традицији

Све до трансформисања ЈНА у ВЈ и у првим годинама постојања Војске Југославије, мачевање је одржало карактер који је имало и у претходном периоду: сабља се носи искључиво у гардијским јединицама и користи је само неколицина официра. Од мачевања је преостао само поздравно-протоколарни елемент.

У Војсци Југославије, у складу са увођењем обуке у разним борилачким вештинама, било је предлога и за увођење мачевања у део обуке јединица посебне намене. У том смислу, међутим, нудило се мачевање јапанским мачевима.

С формирањем Војске Србије, међутим, почињу и промене усмерене ка грађењу новог лика војске у јавности. Стварају се нове ознаке и униформе. Акцент се даје, први пут, традицији. У оквиру тога, стручни тим Савета за одевање војних лица (саветодавно тело начелника Генералштаба) предложио је стандардну официрску сабљу као део униформе.

У вези са новим критеријумима чувања и неговања традиција, почетком 1997. године, у Београду, представници Одсека за културу и традицију Управе за информисање и психолошко-пропагандно деловање Генералштаба ВЈ покренули су акцију да се отвори школа мачевања при Централном клубу Војске Југославије. Школа мачевања оформљена је са намером да се при Војсци Југославије, пре свега за децу и чланове породица војних лица и заинтересоване цивиле, организује атрактивна мачевалачка активност. Тим кораком је на неки начин први пут оживела прекинута традиција мачевалачке едукације у војсци, стара више од 170 година, која је замрла са гашењем Официрске мачевалачке школе у Београду.

Мачевалачка секција

Школа је отпочела са радом 2. фебруара 1997, у згради Централног клуба Војске Југославије, у холу испред биоскопске сале, на трећем спрату. Имала је 15 полазника и сви су били деца војних лица узраста од 9 до 13 година. У групи је било осам девојчица и седам дечака. Настава мачевања одржавала се три пута недељно: понедељком и средом од 19 до 21 и суботом од 11 до 13 часова, а часове је држао учитељ мачевања Александар Станковић.

Посебна помоћ да се школа развије и опстане, стизала је од родитеља – професионалних припадника и цивила запослених у ВЈ, чија су деца учила мачевање, и који су, свако у оквиру својих могућности, доприносили и популарисали је у свом окружењу.

Чланови мачевалачке секције током децембра 1998. године покрећу на Интернет мрежи прву и једину мачевалачку презентацију мачевања на територији целе бивше Југославије. Ова презентација (www.macevanje.org), која данас обједињује рад више мачевалачких орг-

анизација, скоро деценију је међу највешћим мачевалачким презентацијама на свету.

Рад мачевалачке секције није прекидан ни током бомбардовања СРЈ. Одржавали су се редовни часови, али на Ташмајдану, у спортској сали Основне школе „Јелена Ђетковић“ и у оквиру објекта стадиона ФК „Црвена звезда“, а током лета сваке суботе већ традиционалне вежбе мачевалачке вештине под зидинама Војног музеја на Калемегдану.

Септембра 1999. године, када су за то створени услови, Мачевалачка секција Централног клуба ВЈ враћа се, са својом школом мачевања, у матичну зграду и простор у коме је и отпочела са радом у фебруару 1997, у улици Браће Југовића 19.

Официрски мачевалачки клуб

На предлог Александара Станковића, учитеља мачевања, а поводом иницијативе која је покренута током 1998. године, и уз свесрдну помоћ и подршку начелника ЦК ВЈ пуковника Вељка Грбића, на оснивачкој Скупштини одржаној 10. маја 2000. донета је одлука да се оснује „Официрски мачевалачки клуб“ (ОМК) у Београду, са седиштем у згради Централног дома ВЈ.

Циљеви тог мачевалачког друштва су „предузимање активности које се односе на учење, упражњавање, унапређење и омасовљење мачевалачке вештине и стварање услова за развој рекреативног и врхунског мачевалачког спорта, а посебно обнављање, чување и унапређивање мачевалачке традиције у Војсци Југославије, те у том смислу обнављање рада и наставак традиције Официрске школе борења (мачевања) основане 1. новембра 1900. године на Војној академији у Београду“.

Од 22. септембра 2000. Официрскимачевалачки клуб ВЈ добија и нови простор у згради Централног клуба ВЈ – хол свечане сале.

Са новим простором Официрски мачевалачки клуб отпочиње и са новим програмима. Наиме, док се у претходном периоду у секцији упражњавало само спортско мачевање спортским флоретом, од 2000. године у редован програм улази и класично (борбено) мачевање рапиром, шпадом, сабљом и дворучним мачем.

На овај начин ОМК враћа се у правом смислу изворној традицији војног мачевања које је у основи и пре свега било увек борбена вештина а не спорт.

Мачевалачка секција Војне академије

Чланови „Официрског мачевалачког клуба“ и мачевалачког клуба „Свети Ђорђе“ посетили су 17. марта 2004. Војну академију у Београду, Одсек логистике. Посета је обављена на позив тадашњег начелника Војне академије генерал-мајора Драгана Војиновића и начелника Одсека логистика Војне академије у Београду пуковника др Радивоја Биљића, а у техничкој организацији мајора Војне академије Слободана Врачара и професора мачевања Александра Станковића. Том приликом изведена је мачевалачка презентација и договорена сарадња између „Официрског мачевалачког клуба“ и Војне академије у Београду – Одсек логистика, везана за покретања мачевалачких активности на Војној академији. Одлучено је да се покрене Школа мачевања ВА која ће два пута недељно реализовати двочасовне активности у простору хола амфитеатра Војне академије. Радом школе руководиће професор мачевања Александар Станковић, а потребну опрему за рад школе обезбеђује „Официрски мачевалачки клуб“ – секција Централног дома Војске.

Мачевалачка секција Војне академије била је замишљена као школа мачевања, у којој се студенти Војне академије у слободно време психофизички рекреирају и уче мачевање, а не као мачевалачки клуб, који за циљ има такмичарско мачевање. Разлози за то су били у недостатку организационих, техничких, кадровских и финансијских услова за квалитетан такмичарски приступ мачевању.

Првим часом, одржаним у среду, 31. марта 2004, настава мачевања враћена је, након паузе дуге 63 године, у Војну академију, где је први пут била организована још 1830. године. Осим тога, обновљена је и традиција рада „Официрске школе борења“ (мачевања) основане 1. новембра 1900. године на Војној академији Краљевине Србије.

Крајем јануара 2009. године први дипломци Школе мачевања Војне академије поручници Ненад Берић и Милош Ристић, с циљем развоја мачевања на Војној академији и у Војсци Србије, оснивају мачевалачки клуб „Академац“. ■

О двобоју и одбрани части

Не брани ми двобој

Крај европског 19. века остаће запамћен и по гашењу традиције, до тада популарних, двобоја. Србија је тада била једина војска у Европи која законом није бранила и санкционисала двобоје између официра, већ је законски регулисала само протокол двобоја.

Посредно озаконење права на двобој било је изгласано на седници Народне скупштине, 10. јануара 1899. године. Записник везан за изгласавање овог закона је необично занимљив. Током расправе о члану 2, односно о његовој другој тачки, којом се Војни дисциплински суд сматра надлежним, поред осталог, „да суди и решава о неправилностима у случају двобоја и по делима и сукобима ван службе, уколико се последице не казне по закону“. Драгомир Рајовић, правник, рекао је: „У кривичном закону што год није забрањено – дозвољено је. А у њему, господе, двобој није забрањен, није означен као кажњив. И питање части у целом свету расправља се управо овим чином. Говорити о штедњи драгоцене крви када је у питању част, излишно је, част је скупља од живота. Везати официра, па и сваког грађанина, да он у питању части не употребљава двобој, значи оставити га да буде кукавица или лопужа, коју може свако да грди, а да он то питање не може да расправи пиштољем или сабљом у руци. То ни у колико не издиже карактер једног човека. Част се не досуђује судом. То се не мери на оку, те да се каже: вреди пет динара. Вреди толико колико ко осећа. Поружна реч кад се каже, ваља је знати и доказати, а паметан човек треба да мери своје речи. Не, господе, за своју реч, људи треба да су кадри да заложу свој живот, а на првом месту – официри, који носе одличја и оружје, које и краљ носи. Оно што је унесено у овај закон, није донесено унаточ или противно постојећим нашим законима. Ту нема

мучког убиства, већ ту човек оружјем у руци своју част пере. То дејствује на карактер човека и људи ће се више поштовати. Према томе држим да је овај предлог уместан.“

Посланик Љуба Каменчић тада је казао следеће: „Двобој међу нама Србима је стара ствар. Можемо ми то осуђивати и одбацити, али то је било, биће и мора бити. Узмимо само случај, где човек не може да се задржи, где је у питању част породице. Је ли могуће да у том тренутку суди хладно и да тражи суд? А шта је то, зар то није двобој? Па кад то у пракци сви не осуђујемо, зашто онда да то осуђујемо кад улази у Закон, који регулише како то треба да буде, бар међу оним људима који су позвани да чувају част, оно што је најдрагоценије у српском народу“. Он је касније нашао не само да двобој није „брањен важећим кривичним законом већ је управо њиме – дозвољен! Тамо стоји: да онај који је учинио кривично дело у одбрани части, имања и живота, потпуно се извињава (ослобађа). Па шта је то? То је ово исто. Дакле, господе, хоћемо да допустимо да неко у одбрани свога имања и живота човека а нећемо да допустимо да то исто уради у одбрани своје части и части своје породице!? Свима не помаже молитва, него мотика. То не треба доказивати. Ми имамо врло скалашних примера у обичном животу, да се томе иначе другачије не може стати на пут. Ту је једини лек – пуштање крви. И кад је тако, онда немојмо бранити људима од части, да они не расправљају ова питања онако како су

некад наши стари, а и како се то расправља у целом образованом свету. То су моји разлози и, зато, ово треба примити“.

Међутим, било је нешто гласова и против. Тако је посланик Драган Муцић за говорницом нашао да „је боље правду задовољавати на суду него у двобоју“, а Стојановић да су двобоји у прошлости били између непријатеља – Срба и Турака, а „ово што ми хоћемо то је да се бију и кољу два рођена брата, два сина и да то хоћемо да озаконимо. А ако то озаконимо ми ћемо се огрешити. Нашу крв треба да причувамо за друге прилике и за друго време, које ће нас можда ускоро позвати и нашу крв за много важнију ствар затражити“.

Иван Станисављевић је предлог озаконења двобоја сматрао „врло добрим и умесним“ пошто: „Ви господо знате каквих има неваљалаца! Они умеју врло добро да увреду и то тако вешто, да не можеш ни доказати да је крив, па је врло глупо тужити их суду. Треба их звати на двобој!“

Посланик Александар Миљковић узевши реч рече: „Двобој се овим законом никоме не натура! – Нигде у закону не стоји написано: ти мораш ићи на двобој!... Двобој, господо, челичи карактер, зато што сваки онај који је убеђен да му нема места у друштву ако не оговори суду части, односно правичности, увек ће се друкчије понашати и управљати у том друштву. Овај члан је зато одиста користан за друштво и његово уређење, не само за господу официре него и за све уопште.“

Тему изгласавања Закона о слободи двобоја претресао је и посланик Никола Николић: „Ви хоћете да упућујете увређеног на суд да се тужака, а при том губите из вида како то бива у суду. Кад некога тужите, он тражи да увреду докажете, па вас још пита: а где вам је тапија од ваше части? То је, господо, жалосно! Па и ако га једва суд осуди, то је петнаест дана затвора. Зар је тако јевтина част поштењеног човека?... Двобој, нарочито у војсци, јесте ствар од преке потребе. Двобој ту има, пре свега, васпитну улогу. Веома је важно да људи, у међусобном опхођењу, воде рачуна и да мере речи које адресују на друге. Кад човек зна да ће за своје вређајуће понашање – а морате признати да смо лаки на речи – ако пусти свој језик да не зна за границе, наићи на оштрицу мача, онда ће врло добро водити рачуна шта ће говорити и гледаће да сваке увредљиве изразе из свог речника избрише.“

Посланик Милићевић је изашао за говорницу и изјавио: „Ја сам, господо,

своје најбоље године провео у земљи где је дуел био такорећи на дневном реду не само међу официрима већ и међу грађанима. Ја зато нисам никада никаквих непријатности имао. Према мени се сваки уљудно понашао и с пуним правом је тражио да се и ја тако понашам. Регулисање двобоја је нарочито важно за официрско друштво, јер се не сме дозволити да, кад неко официра увреди, ту полете пиксле и тепсије или се потуца по судовима, већ ту треба ставити да се та ствар на бољи, часнији начин изведе, а то је двобој.“

На крају је реч узео министар војни ји је поводом предлога овог закона рекао следеће: „... Двобоја је и раније бивало, господо, доста, било их је много, мада су били забрањени. Забрањено је и убиство у Србији, али се ми при свему томе, опет убијамо. Забрањено је и батинање и бијење кочевима и врљикама, па се ми опет батинамо и бијемо. Ја сам рад да избегнем недостојно понашање официра, у сваком погледу и у свим приликама, и стога сам сматрао за дужност да вам поднесем на решење једну овакву одредбу, која ће да казни неправилности које би се у двобоју вршиле. А ако се правилно двобојују и дуелишу, ја им то не браним. Ја им не могу забранити, а ни ви им не можете забранити да се бију. Кад хоће да се бију, они ће се бити. Ја сам само хтео да се регулише то, да се двобој по правилима извршава.“

Речи министра, како је забележено, наишле су на живо одобравање а озаконење двобоја на „мала“ врата изгласано је прихватањем велике већине посланика.

Кад је реч о двобојима у Београду, треба споменути и интересантан податак да је 1908. године регент Ђорђе Карађорђевић – престолонаследник, иако је то било касније законом забрањено, изазвао једног поручника на двобој мачевима. Није познато шта је био повод тог двобоја али је познато да се он одиграо у Топчидеру и да је поручник био рањен.

Прилог о српском војном мачевању приређен је из књиге „Војно мачевање на тлу Србије“ Александра Станковића, учитеља мачевања и оснивача мачевалачке секције Централног дома Војске Србије. ■

Традиција у
производима
„Статус стила“

Трећа ДИМЕНЗИЈА СИМБОЛА

Сабља је поново постала нераздвојни део официрске професије. На пригодним свечаностима уручивана је најпре најбољим полазницима Школе националне одбране, а затим најбољим студентима и кадетима Војне академије. Тиме се вратио њен тродимензионални карактер, поред незаобилазног симбола војне професије и, уз ешарпу, нераздвојног дела униформе, сабља је, на мала врата, постала показатељ амбиције и професионалног доказивања, достојанства без којег војна професија не може да постоји.

Одавно је знано, мач представља нераздвојни део војне професије, још од времена када је тај занат подразумевао племићки статус. Сабља и мач никада нису били само средство одбране или напада,

оружје којим се некада ратовало и којим су се царства освајала или губила. Чак и тада, сабља и мач били су и симбол статуса, симбол моћи и племства. Тако је, с временом, мач постао и симбол професије која се сматрала племићком, која је припадала дворској елити.

Душица
Велимир
-Танасковић

Везиван за статус, мач је, судбинском игром речи, постао обележје фирме која у свом имену има и ту реч – „Статус стил“. Њен директор Душица Велимир-Танасковић подвлачи да је „Статус стил“ с производњом сабљи и мачева почео деведесетих година, у време када се на повратак традиције у Србији није гледало с одушевљењем. Не само због незавидне политичке ситуације, већ и због све теже економске кризе, која је погађала све слојеве друштва. Везивање војне професије с мачем и сабљом, а затим и производња „официрске сабље“, нису наишли на разумевање свих у Војсци, али су у менаџерском тиму „Статус стила“ били упорни.

– Сматрали смо да баш у времену у коме нам се угрожавају и понос и достојанство, кад се распада држава у којој смо остварили своје националне интересе, да баш тада треба да се вратимо традицији и симболима који су нам и у најтежим временима давали снагу да истрајемо – истиче Душица Велимир-Танасковић.

– Живот на овим просторима, заправо, никада није било лак и безбрижан. Превисше често наш народ морао је да брани право на опстанак и трајање. У његово име то је, од устанничког

доба, радила његова војска, а њен симбол била је сабља. Зато смо и тада тврдили да је повратак официрске сабље један од нераздвојних елемената повратка традиције у Војсци, а тиме и јачања њеног угледа у држави. Сабљу су имали официри српске војске у кнежевини и краљевини, онда кад је српска војска била цењена у свету.

Зато смо 1992. године кренули с пројектом повратка официрске сабље у нашу војску да бисмо, три године касније, 1995. јавности показали прву српску официрску сабљу, направљену уз помоћ Војног музеја и кустоса Бранке Милосављевић. Она је, на посебној свечаности, уручена команданту специјалне јединице. Срећна коинциденција, а за нас и изванредан путоказ, била је чињеница да модел српске официрске сабље уручен 1995. датира из 1895. године. Што значи да се српска официрска сабља вратила међу официре на своју стогодишњицу – каже Душица Велимир-Танасковић.

С временом, сабља је поново постала нераздвојни део официрске професије. На пригодним свечаностима уручивана је најпре најбољим полазницима Школе националне одбране, а затим најбољим студентима и кадетима Војне академије. Тиме се вратио њен тродимензионални карактер, поред незаобилазног симбола војне професије и, уз ешарпу, нераздвојног дела униформе, сабља је, на мала врата, постала показатељ амбиције и професионалног доказивања, достојанства без којег војна професија и не може да постоји.

Стога напори менаџмента „Статус стила“ да официрска сабља постане уобичајени део свечане униформе наилазе на очекивано разумевање надлежних у Војсци. Свечаности на којима се додељују и посебан протокол уручивања официрске сабље најбољима, том циљу ће свакако допринети.

Поред српске официрске сабље „Статус стил“ може се похвалити и изразом још неколико модела историјски значајних сабљи и бодеза. Њихов последњи производ „Сабља проте Матеје“, популарно названа премијерском сабљом, већ је наишла на веома добар пријем, баш као и мач Франтишка Заха, првог начелника Војне академије. Ипак, Душица Велимир-Танасковић истиче да најважнији циљ менаџмента којим руководи јесте да официрска сабља постане нераздвојни, уобичајени део униформе официра Војске Србије и да је сваки официр има у свом дому као симбол професије којој се посветио.

– Више није реткост да нам официрску сабљу поруче супруге или деца официра и да је, на посебно уприличеним свечаностима, у нашим просторијама, или на неком другом месту, протоколарно уруче слављенику. За сваку породицу то је посебан тренутак, а за нас остварење најинтимнијих жеља да уручење наших производа, посебно официрске сабље, има значај какав тај производ традиционално и заслужује – истиче Душица Велимир-Танасковић. ■

Душан ГЛИШИЋ

Официрска сабља и парадни бодежи кроз време и свечаности

ОБЕЗБЕДИТЕ ЗА СЕБЕ И ПОТОМКЕ ОФИЦИРСКУ САБЉУ!

Сабља је документ ваше часне професије и подсећа потомке да сте постојали у једној епохи и дали професијом коју је требало заслужити, одслужити и неодешчастити.

Кажу, живећи производимо успомене, а колико брзо живимо толико брзо их и бришемо...

Официрском сабљом и парадним бодежима упишите себе са својом професијом у породично наслеђе.

Парадни бодежи

- копнени
- ваздухопловни
- морнарички

Цене сабљи

стандардна...57.000,00 + ПДВ
посребрена...61.000,00 + ПДВ
позлаћена...65.000,00 + ПДВ

Парадни бодежи

позлаћен...39.000,00 + ПДВ
посребрен...35.000,00 + ПДВ

20 МЕСЕЧНИХ РАТА

Тел: +381(0)11 316-2-488;
+381(0)11 377-15-22,
моб: 060/676-88-01

Web: www.statusstil.com
E-mail: office@statusstil.com

Status
Stil

Резултати максилофацијалних хирурга ВМА

У Клиници за максилофацијалну хирургију ВМА годишње се хоспитализује више од 1.000 пацијената, изведе око 800 операција у општој и 200 интервенција у локалној анестезији. Међу најкомпликованијим и најделикатнијим хируршким интервенцијама јесте одстрањење тумора доње вилице и надокнада дефеката помоћу кости потколенице. Такав захват први пут је у Србији изведен управо на ВМА, сарадњом специја-

листа различитих хируршких грана.

Стручни тим Клинике за максилофацијалну хирургију ВМА, којим руководи пуковник проф. др Небојше Јовић, годишње обави и педесетак хируршких интервенција надокнаде недостатка костију издуживањем костију вилице, помажући тако пацијентима са деформитетима костију лица и вилица у елиминисању њихових сметњи при дисању, говору и спавању. Кључну улогу у тој интервенцији имају дистрактори, односно апарати којима се повлаче коштани делови и тако стварају нову кост која надокнађује недостатак кости вилица, тако да пацијенти после операције немају ожиљке на лицу. Пацијенти из болнице излазе већ после седам до десет дана. Таква метода примењује се у ВМА од 1999. године. ■

Двадесет прва трансплатација јетре

Трансплантациони тим ВМА недавно је извео 21. трансплантацију јетре у тој установи. Тај компликован хируршки захват је већ рутински, а ВМА и њени стручњаци на тај начин доприносе националној акцији Продужи живот и афирмацији програма који се спроводи у сарадњи са Управом за биомедицину Министарства здравља Србије. ■

Балканска школа за аферезне процедуре

Под руководством проф. др Беле Балинта, начелника Института за трансфузиологију ВМА и званичног инструктора за сепараторе крвних ћелија за југоисточну Европу, полазници теоретске и практичне обуке за аферезне процедуре успешно су савладали потребна знања и вештине. Уручен им је међународни сертификат „Балканске школе за аферезне процедуре“ – право да самостално изводе аферезне процедуре, односно прикупљање матичних ћелија, тромбоцита, гранулоцита и примена терапијских измена плазме у нашој, али и у земљама југоисточне Европе. ■

Пословање према европским стандардима

После редовне годишње контролне спровођења интегрисаног система менаџмента квалитета, коју је извела међународна немачко-грчка сертификациона компанија, ВМА је успешно ресертификовала стандарде менаџмента квалитета управљања и руковођења, заштите животне средине, здравља, безбедности на раду, припреме хране и спровођења лабораторијских процедура – ISO 9001, 14001, 18001, 22000 и 17025. Поменути стандарди квалитета примењују се на ВМА већ три године, а према оцени експерата систем интегрисаног квалитета менаџмента је и унапређен. ■

Признање српским мировњацима у Конгу

Српски ваздушни евакуациони медицински тим (АМЕТ) у Киншаси обишао је прошле недеље командант Западне бригаде снага Уједињених нација у Конгу бригадни генерал Хак Агбенузах.

Српски ваздушни евакуациони медицински тим (АМЕТ) у Киншаси обишао је прошле недеље командант Западне бригаде снага Уједињених нација у Конгу бригадни генерал Хак Агбенузах. Том приликом изразио је задовољство професионалношћу и ангажовањем наших мировњака. Уручио је члановима тима медаље за службу у Уједињеним нацијама.

У нашем АМЕТ тиму су потпуковник др Жарко Мићовић, мајор др Божидар Јаковљевић и старији водници Александар Николић, Ђорђе Кукрић, Бојан Јовановић и Иван Живковић.

Српски мировњаци су протеклих шест месеци са пацијентима авионом прелетели више од 65.000 километара, а санитетским возилом преваљали око 2.000 километара. Током медицинских евакуација, збрињавали су пацијенте који су повређени у саобра-

ћајним удесима, оболели од маларије, хроничне болеснике са застојем рада бубрега, акутним инфарктом миокарда, коматозне болеснике и оболеле од малигних болести. ■

Припремила
Елизабета РИСТАНОВИЋ

Обука на Копаонику

Научи и

Двонедељним боравком на Копаонику завршена је обука припадника 134. класе Војне академије, којом су полазници Смера менаџмент у одбрани теоријска знања применили у пракси. Кадети Копнене војске и део кадета из Логистике вратили су се у Београд оспособљени за сналажење у најкомпликованијим зимским условима, какви су почетком фебруара владали на планини.

снађи се

ПРЕДАВАЊЕ АМБАСАДОРА ФРАНЦУСКЕ

45

Амбасадор Републике Француске Франсоа-Гзавије Денио говорио је на Војној академији о француском виђењу геополитичког положаја западног Балкана. Предавању су присуствовали полазници генералштабног усавршавања и професори Војне академије. ■ С. В.

ИНОСТРАНИ ПРЕДАВАЧИ У ШКОЛИ НАЦИОНАЛНЕ ОДБРАНЕ

У оквиру „Програма усавршавања у области реформе сектора безбедности“, полазницима генералштабног усавршавања Школе националне одбране Војне академије предавали су еминентни инострани стручњаци, током наставе из *Стратегијског пројектовања и планирања у одбрани*.

О стратегијској анализи и планирању говорио им је Мервин Харвеј, из Центра за европске безбедносне студије у Холандији. Следећег дана присуствовали су предавању Патрика Портера, са Кингс колеџа у Лондону, о „Савременом поимању стратегије“, док им је о управљању променама говорио Амадео Воткинс из Академије одбране Уједињеног Краљевства.

Предавање „Безбедност и одбрана у новом безбедносном окружењу“ одржао је Ендрју Дорман са Кингс колеџа, а Викторија Сим Тејлор из Академије одбране говорила је о „Изазовима у погледу концепта и управљања одбраном“.

Полазницима се, током предавања, обратио и пуковник Најџел Фен, изасланик одбране Краљевине Норвешке. Уз слушаоце генералштабног усавршавања, предавањима су присуствовали и представници организацијских целина Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије. ■

Од јутра до сутра, три групе по 30 младића и девојака учило је преживљавање по снегу, на непознатом терену, савладавало кретање у дневним, али ноћним условима. После исцрпљујућег, али занимљивог периода, успешно су завршили обуку из топографије, тактике и скијања, о чему сведочи податак да су од предметних наставника добили високе оцене.

– Кад је реч о инжињерији, задатак кадета био је да изграде привремене објекте за смештај војске: игло, вучију јазбину, а да је било више снега направили би и заклон за стрелце. Тактичка обука из инжењерије подразумева и оријентацију, кретање по непознатом земљишту, пролазак кроз контролне тачке, прављење скица терена, оријентацију, „сједињавање“ по карти – објашњава мајор Драган Радојковић, заменик команданта вежбе, додајући да објекти за преживљавање у зимским условима не пружају велику заштиту, већ служе да би се у њима преживела хладна ноћ или заклонило од мећава.

Истинску авантуру за полазнике Смера менаџмент у одбрани представљало је кретање по непознатом терену.

– Нарочито је опасан ноћни део и баш због тога што су боравили на планини био би велики ризик да преноће на непознатом терену. Такав вид наставе кадета очекује на завршним логоровањима, на Пасуљанским ливадама – додаје Радојковић.

Кадети су на Копаонику прошли и

обуку у скијању, при чему је било и комичних ситуација, јер неки од њих су тек недавно први пут стали на смучке. Пали су, устајали, па све изнова. Док нису научили. А, кад би савладали скијање, чекао их је додатни изазов.

– Обука се окончала наставом гађања, пошто су од наставника наоружања научили како да заузму правилан положај, ставове за гађања и свет то у скијашкој опреми, са пушком. Једино што нису дејствовали – допунио је мајор Драган Радојковић.

Специфичност обуке било је и присуство младих дама, а да у војсци нема разлике међу половима потврђује пример кадета десетара Марије Мутавцић из Рашке.

– Суочавали смо се са зимом, снегом, мразом, али пошто кажу да за војника нема препреке, без обзира на то да ли је мушко или женско, тако ни мени није представљало проблем да ли радимо на плус или минус 40 степени. Битно је да смо научили нове лекције, а старе практично применили – задовољна је Мутавцићева.

Да је искуство из инжињерије вишеструко корисно објашњава и кадет Нинослав Шљапић, који већ види предности рада на Копаонику.

– Научили смо да правимо игло, што ће нам бити од користи, имајући у виду да ћемо ускоро и ми обучавати професионалну војску како да се снази у зимским условима. А, мени није било тешко да све постигнем, јер смо имали добре наставнике – рекао је момак из Новог Бечеја. ■

Александар ЈУКСИЋ
Снимео Радован ПОПОВИЋ

Талас немира на северу Африке и Блиском истоку

Зима незадовољства

Масовне, насилне демонстрације у Египту, самоспаљивања у знак протеста у Алжиру и Тунису, смена власти у Јордану, немири у Бахреину, Јемени, Ирану и Либији последњих неколико недеља у фокусу су светске јавности. Варница која је севнула из земље фараона, по свему судећи, изазвала је пожар незадовољства међу земљама на Блиском истоку и северном делу афричког континента. Иако је свака од поменутих земаља у специфичној ситуацији, захтеви незадовољних маса могу се свести на неколико доминантних – корените политичке и привредне реформе, поштовање људских права и политичких слобода, смањење социјалних разлика.

С циљем бољег сагледавања догађаја у том делу света, на Факултету политичких наука у Београду (ФПН) недавно је одржана трибина „Зима арапског незадовољства“ на којој су говорили бивши

амбасадор Републике Србије у Либији и Египту Душан Симеуновић, председник Форума за међународне односе и дугогодишњи дописник са Блиског истока Боривоје Ердџан, директор Центра за студије САД проф. др Драган Симић и шеф одељења за међународ-

ВЛАСТ ДУГА ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ

После вишенедељних демонстрација, на којима је према проценама Уједињених нација страдало више од 300 људи, дотадашњи председник Републике Египат Мухамед Хосни Мубарак, средином фебруара, поднео је оставку и са породицом из Каира отишао у Шарм ел Шеик. Његову одлуку подржала је војска и најавила укидање ванредног стања.

На тој функцији, египатски политичар, рођен у малом месту у делти Нила 4. маја 1928, био је од 14. октобра 1981. до 11. фебруара 2011. године. Каријеру је започео као пилот бомбардера у египатској војсци, након чега је отишао у државничке воде и постао потпредседник, а после убиства Анвара ел Садата 6. октобра 1981. и председник Египта.

Као председник, Хосни Мубарак био је један од најмоћнијих политичара на Блиском истоку. Процењује се да је у последње три деценије владавине преживео најмање шест покушаја убиства. Најпознатији атентат је из 1995. када су на њега из „калашњикова“ пуцали у Етиопији. Остао је запамћен и по неутралној позицији у израелско-арапском сукобу и као општеприхваћени преговарач.

не студије на ФПН-у проф. др Предраг Симић.

– Тунис и Египат су као два бурета барута у арапском свету – рекао је Душан Симеуновић, и истакао да је била довољна само једна искра да тај барут запали. На основу дугогодишњег дипломатског искуства у кризним подручјима, Симеуновић сматра да побуна није дело неког спољног фактора, већ је почела „изнутра“, из народа који је годинама таложио фрустрације чији су разлози сиромаштво, велике социјалне разлике, корупција, али и недостатак људских слобода због репресивних режима.

Осим тога, како је објаснио бивши амбасадор Републике Србије у Либији и Египту, за дубљу анализу скорашњих дешавања неопходно је разумевање слојевитости менталитета тих народа. Такође, и уважавање чињенице да западне цивилизације потцењују поменута подручја, што је још један од узрока незадовољства који се сублимира генерацијама уназад. Према речима Симеуновића, ратови и окупација територија, као и колонизација нарочито су допринеле вековној културној заосталости народа на тим просторима.

Боривоје Ердељан, који је током дугогодишњег извештавања из Египта и Туниса имао прилике да боље сагледа културу тих земаља, истакао је да су „Египћани најблагододнији део арапског корпуса, јер је њихов допринос у свим сегментима светске науке и културе од непроцењивог значаја“. Нагласио је да су млади људи, који су главни актери побуне у арапском свету, револтирани недостатком перспективе за бољи живот који доносе различите варијанте аутократске власти.

Захваљујући Интернету и глобализацији млади Арапи, како је објаснио, видели су како живе њихови вршњаци у осталим деловима света, а постали су и свеснији да режими у којима одрастају ограничавају њихов напредак. О озбиљности ситуације, указао је Ердељан, сведочи и чињеница да су поменута друштва млада, односно да више од 60 одсто укупног становништва чине млађи од 20 година, што упућује на велики број огорчених младих људи.

Осим социјалних елемената, Боривоје Ердељан говорио је и о економ-

ЛОША ГОДИНА ЗА ЛИДЕРЕ СЕВЕРА АФРИКЕ

Осим што се нико не усуђује да изнесе јасну визију о ефектима дешавања у арапском свету, такође се са сигурношћу не може прогнозировать ни судбина челника тих земаља. Након што су председници Египта и Туниса, Хосни Мубарак и Зин ел Абидин бен Али, свако на свој начин, свргнути с власти, свакодневица осталих блискоисточних и арапских челника још је неизвесна.

Либијски лидер пуковник Моамер ел Гадафи ових дана је, такође, под све већим притиском код куће и из света, пошто су његове присталице отварале ватру и користиле бојну муницију против демонстраната у центру Триполија.

Марокански краљ Мухамед изјавио је да је привржен спровођењу структурних реформи у земљи, дан пошто је у главном граду Рабату неколико хиљада људи демонстрирало против сиромаштва и корупције.

Председник Јемена Али Абдулах Салех одбацио је захтев учесника вишедневних антивадних протеста да напусти положај. Он је истакао да су масовне демонстрације против његовог режима „неприхватљива провокација којом се неће постићи ништа“. Међутим, нагласио је да у земљи може да дође до промена.

Представници опозиције у Бахреину разматрају понуду за почетак дијалога с властима на који их је, после скоро једнонедељних протеста и сукоба у којима је било и мртвих, позвао престолонаследник шеик Салман бин Хамад Ал-Халифа. Он је наредио повлачење војске и оклопних возила с централног градског Трга бисера у престоници Манами, на којем су се у недељу и даље налазиле хиљаде демонстраната. Краљ Бахреина Хамад бин Иса Ал Халифа поверио је сину улогу покретача дијалога са опозицијом.

ским аспектима парализаности помених земаља, напомињући да свет помно прати актуелна дешавања страхујући да би потенцијално затварање Суецког канала довело до озбиљних поремећаја на тржишту нафтних деривата. Египат, такође, према његовим речима, свакодневно губи око 310 милиона евра. Ердељан је најновије сукобе упоредио са онима из 1973, истичући да су „тада људи гинули за државу, а данас се жртвују за народ“.

Наводећи безбедносне аспекте збивања у арапском свету, професор Драган Симић нагласио је да су безбедносне службе после избијања кризе биле затечене размером побуне. Последице кризе у Египту, оценио је, одразиће се и на државе које имају велики утицај у арапском свету. Прогнозе професора Симића да ће веома јака египатска војска утицати на расплет ситуације и тиме завршити „порођајне муке“ Мубаракове полуоставке, показале су се као тачне. Он је нагласио

да је спора оставка египатског председника, свакако, унела нове елементе у кризу која је захватила ту земљу.

Поред улоге Америке, која је у овом случају слала нејасне сигнале, проф. др Предраг Симић издвојио је и утицај Русије, која је традиционално присутна у северној Африци. Он сматра да је у овим земљама све већи и утицај Кине, која од садашњих немира очекује колатералну добит. „У току је пригушена битка за север Африке“, нагласио је професор Симић.

Не усуђујући се да прогнозирају исход нарастајућих сукоба, учесници трибине сложили су се у процени да су у највећој невољи околни арапски режими јер улазе у неизвесност на коју не могу да утичу.

„Побуне у Тунису и Египту, ипак, пробиле су психолошки страх од супротстављања цивилним династијама у арапском свету“, закључио је Симеуновић и додао да блискоисточни конфликт више никада неће бити исти. ■

Биљана МИЉИЋ

Нови Стратегијски концепт НАТО-а

Активно ангажовање, модерна одбрана

Циљ новог стратегијског концепта, којим је замењен концепт из 1999. године, јесте да се обезбеди основа за заједничке циљеве, приоритете и ресурсе Алијансе, имајући у виду актуелни и будући међународни политички контекст, али и изазове, ризике и претње безбедности током наредног десетогодишњег периода

У свајањем новог стратегијског концепта „Активно ангажовање, модерна одбрана“ на самиту у Лисабону, 19–20. новембра 2010, НАТО је дефинисао правац деловања за наредну деценију.

Написан као веома сажет документ на 11 страница, нови стратегијски концепт изражава политички консензус држава чланица овог савеза, обезбеђује основу за планирање развоја и употребе снага НАТО-а и представља инструмент јавне дипломатије у односу на друге субјекте у међународном безбедносном окружењу.

Од усвајања претходног стратегијског концепта много тога се променило. Број држава чланица НАТО-а повећан је са 16 на 28 држава, а терористичким нападима на Сједињене Америчке Државе, 11. септембра 2001, ратом у Ираку и операцијама у Авганистану, знатно је измењен глобални безбедносни контекст. У међувремену, садржаји

Ризици и претње

49

Када је реч о безбедносном окружењу, у документу се разматрају савремене претње стабилности и безбедности евроатлантског простора, као што су пролиферација нуклеарног и другог оружја за масовно уништење, међународни тероризам, екстремизам и прекограничне незаконите активности – трговина оружјем, наркотицима и људима.

Истакнута је могућност угрожавања националног и евроатлантског просперитета, безбедности и стабилности сајбернападима, који представљају злоупотребу могућности које пружа брзи развој информационе технологије, а који су све чешћи и организованији и наносе све већу штету државним управама, предузећима, привреди, а потенцијално и мрежама за транспорт и снабдевање, те другим кључним капацитетима инфраструктуре.

Услед све већег ослањања држава на виталне комуникацијске, транспортне и транзитне саобраћајнице, а тиме и све веће осетљивости на њихово угрожавање, ово питање истиче се као једно од изузетно значајних, посебно са аспекта енергетске безбедности, с обзиром на то да ће неке од држава чланица НАТО-а у будућности све више зависити од увоза енергената како би задовољиле своје растуће енергетске потребе. У великом броју случајева снабдевање ће се реализовати преко мрежа за дистрибуцију које пролазе кроз државе које не припадају евроатлантском простору.

Као безбедносне претње, у стратегијском концепту наводе се и развојни трендови у области технологије, здравствени ризици, климатске промене, несташица воде, те повећање енергетских потреба које ће утицати на војно планирање и операције НАТО-а.

Посебан нагласак стављен је на значај контроле наоружања и разоружање у свету, како у погледу конвенционалног, тако и оружја за масовно уништење, али и стварању услова за даље редуцирање нуклеарних арсенала у свету, посебно реализацијом договора са Русијом, с циљем стварања услова за свет без нуклеарног оружја.

Колективна одбрана

Велики значај и важан садржај стратегијског концепта представља реафирмација члана 5. Вашингтонског споразума, ако се има у виду да је НАТО више од једне деценије ангажован у Авганистану, чиме су истрошени значајни ресурси.

Кључни елемент целокупне стратегије НАТО-а када је реч о колективној одбрани, и даље остаје одвраћање, засновано на одговарајућој комбинацији нуклеарних и конвенционалних способности. Истиче се да се стратегијским нуклеарним снагама Алијансе, посебно оним из Сједињених Америчких Држава, и Уједињеног Краљевства и Француске, које имају самосталну улогу у одвраћању, доприноси свеукупном одвраћању и безбедности држава савезница.

везани за прилагођавање деловања и организовања овог савеза били су утемељени на министарским саопштењима и Свеобухватним политичким смерницама усвојеним на самиту у Риги у новембру 2006. године.

САРАДЊА СА РУСИЈОМ

Истакнут је и стратегијски значај сарадње са Русијом. Без обзира на различите ставове о појединим питањима, чланице НАТО-а истакле су да остају у уверењу да су безбедност НАТО-а и безбедност Русије испреплетане и да снажно и конструктивно партнерство, засновано на међусобном поверењу, транспарентности и предвидивости, на најбољи могући начин може користити заједничкој безбедности.

КАПАЦИТЕТИ

НАТО је поставио за циљ даље одржавање и унапређење способности за велике здружене операције које се одвијају истовремено и неколико мањих операција за потребе колективне одбране и одговора на кризе, што подразумева и ситуације када се оне изводе на стратегијској удаљености једна од друге. Развој и одржавање јаких, мобилних конвенционалних снага, извођење неопходне обуке, вежби, планова за непредвиђене догађаје и размену информација, те најшире могуће учешће држава савезница у планирању колективне одбране у вези са улогама у нуклеарном домену, истакнути су као веома значајне способности.

Докле год постоји нуклеарно оружје, НАТО ће остати савез који располаже нуклеарним оружјем.

Чланице НАТО-а наставиће да развијају способности за одбрану становништва и територије од напада балистичким ракетама, за одбрану од угрожавања хемијским, биолошким, радиолошким и нуклеарним оружјем за масовно уништење, за спречавање, откривање, одбрану и опоравак од сајбернапада, те за ефективније откривање и одбрану од међународног тероризма.

Посебна пажња посвећена је унапређењу способности за повећање енергетске безбедности, укључујући и заштиту кључне енергетске инфраструктуре, као и транзитних области и саобраћајница, правовремену процену утицаја новонастајућих технологија на безбедност.

Управљање кризама и сарадња

Нови концепт, поред традиционалног кључног задатка НАТО-а да обезбеди колективну одбрану појединачних држава чланица или савеза у целини, у складу са чланом 5. Вашингтонског споразума, као остале кључне задатке наводи управљање кризама и кооперативну безбедност.

Имајући у виду да кризе и конфликти изван граница НАТО-а могу представљати директну претњу по безбедност територија и становништва земаља чланица Алијансе, НАТО се декларисао да ће се ангажовати, где год је то могуће и кад год је неопходно, с циљем спречавања криза, управљања кризама, стабилизације постконфликтних ситуација и пружања подршке приликом обнове. Алијанса ће бити активно ангажована, заједно са другим међународним чиниоцима, у периодима пре, за време и након окончања кризе, ради подстицања заједничких анализа, планирања и спровођења активности на те-

рену да би се постигла што већа кохерентност и делотворност тог целокупног међународног напора. Као и код првог задатка, чланице ће наставити са развојем великог броја способности да би Савез био делотворан у читавом опсегу управљања кризама.

Унапређење међународне безбедности помоћу сарадње подразумева да ће се Алијанса активно ангажовати у унапређењу међународне безбедности, пре свега контролом наоружања, разоружањем и неширењем, те партнерством са релевантним државама, при чему се оно са Русијом одређује као једно од кључних, као и са другим међународним организацијама. У погледу члана 4. Вашингтонског споразума, НАТО, уз адекватан ниво комуникације, координације и кооперативности, остаје јединствен и суштински трансатлантски форум отворен за консултације о свим битним питањима које се односе на безбедност њених чланица.

Отворена врата

Нови стратегијски концепт, као и претходни, подржава политику отворених врата, наглашавајући да је чланство у НАТО-у отворено за све земље у Европи које желе да постану део евроатлантске структуре, а чије укључивање може да допринесе заједничкој безбедности и стабилности.

Посебно је наглашен значај унапређења партнерских односа, дијалога и сарадње НАТО-а са земљама и организацијама широм света које доприносе успеху реализације задатака овог савеза. Пре свих, истакнута је сарадња са Организацијом уједињених нација са којом Алијанса намерава да продуби политички дијалог и практичну сарадњу у управљању кризама у којима су ангажоване обе организације.

У новом стратегијском концепту Европска унија дефинисана је као „јединствен и суштински партнер НАТО-а“. Унапређењу односа са Европском унијом, који се заснивају на комплементарности, посвећена је посебна пажња, као и јачању стратегијског партнерства са њом. НАТО препознаје значај јачања европске одбране и поздравља усвајање Лисабонског споразума који обезбеђује оквир за јачање капацитета ЕУ за супротстављање заједничким безбедносним изазовима.

Тражење заједничког решења у вези са програмом неширења нуклеарног наоружања (поготово у вези са Ираном и Северном Корејом) које НАТО жели ускоро да развије, а Русија да учествује, као и договор са Русијом о повећању транспарентности о њеном нуклеарном наоружању и контроли конвенционалног наоружања, представљају неке од приоритета НАТО стратегије са Русијом.

Савет евроатлантског партнерства и *Партнерство за мир* даље су од суштинске важности за НАТО визију Европе као целовите и слободне, у којој влада мир. Савез је снажно посвећен развоју пријатељских и односа сарадње са свим државама на Медитерану и спреман је да даље развија Медитерански дијалог. Велики значај дат је миру и стабилности у региону Залива, те јачању сарадње у оквиру Истамбулске иницијативе за сарадњу.

Глобални актер

Стратегијски концепт НАТО-а, који је усвојен на самиту у Лисабону 2010. године, један је од кључних докумената политике Алијансе, који представља ауторитативну изјаву циљева, највиши ниво упутства о политичким и војним средствима која се користе у остваривању тих циљева и основу за спровођење политике Алијансе у целини.

Овим документом, политички лидери НАТО-а определили су се да наставе са јачањем у супротстављању безбедносним изазовима 21. века и за јачање делотворности Алијансе као најуспешнијег светског политичко-војног савеза.

У новом стратегијском концепту истиче се улога НАТО-а као глобалног актера, спремног на ширење партнерства и сарадње са другим државама и организацијама ван евроатлантског простора. Нови политички и војнобезбедносни односи, најављени у документу, отварају перспективу за унапређење стратегијских односа САД, Русије и европских чланица НАТО-а. ■

Мр Бранкица ПОТКОЊАК-ЛУКИЋ
Саша НИКОЛИЋ

МИРОВНЕ СНАГЕ ИЗРАЕЛУ И ПАЛЕСТИНИ

НАТО ће понудити мировне снаге Израелу и Палестини уколико то обе стране затраже у мировном споразуму, рекао је у Тел Авиву генерални секретар тог савеза Андерс Фог Расмусен.

Расмусен је додао да ће НАТО интервенисати уколико будући мировни споразум буде прекршен или ако једној страни буде потребна подршка. До тада, НАТО се „неће укључити у мировни процес на Блиском истоку и не тражи улогу у њему“, рекао је Расмусен на годишњој конференцији о безбедности у Израелу.

Портпарол израелског премијера Бењамина Нетанјаху рекао је да су Нетанјаху и Расмусен разговарали о продубљивању сарадње Израела и НАТО-а, али није могао да потврди да ли ће Израел прихватити Расмусенову понуду.

Палестински председник Махмуд Абас рекао је да ће прихватити временски ограничено размештање међународних мировних снага у будућој палестинској држави. ■

НОВА ГРУПА ВОЈНИКА ЦРНЕ ГОРЕ У АВГАНИСТАНУ

Црна Гора своју безбедност може остварити у евроатлантском оквиру, изјавио је црногорски премијер Игор Лукић. Он је присуствовао церемонији испраћаја трећег контингента припадника Војске Црне Горе (ВЦГ) у мировну мисију ISAF у Авганистану. Група од 36 војника и официра требало би да замени други контингент, а у мисији ће, као и њихови претходници, остати пола године.

„Црна Гора конкретно и јасно даје свој допринос у одржавању мира. Наша спремност је препозната на најважнијим адресама у Европи и свету“, рекао је начелник Генералштаба ВЦГ вицеадмирал Драган Самарџић. ■

БУНДЕСВЕР ОТВАРА ВРАТА ЗА СТРАНЦЕ

Странци који живе у Немачкој моћи ће убудуће да буду примљени у војску те земље, која према замисли министра одбране Карла-Теодора Гутенберга треба да постане финансијски привлачнија и атрактивнија.

„Постојећу регулативу треба тако проширити да они који овде живе и имају одговарајуће способности и ефективност, могу да буду примљени у борбене снаге и без држављанства“, пише „Фокус“, позивајући се на документ Бундесвера у који је овај магазин имао увид. По оцени медија, Бундесвер жели да од 1. јула, када на снагу ступа одлука владе о укидању војне обавезе, постане атрактивнији послодавац него до сада, како би привукао довољан број образованих људи.

Доношењем одлуке о укидању војне обавезе, немачка влада донела је и смернице о смањењу тупа Бундесвера са садашњих 240.000 на највише 185.000 војника. Према плановима немачке владе, у оквиру Бундесвера, у будуће може бити до 15.000 добровољаца. ■

ВЕЋА ПОТРАЖЊА ЗА БОРБЕНИМ АВИОНИМА

Индијски „Ершоу“ привукао је ове године 675 излагача, 16 одсто више него пре две године. Највећа азијска смотра ваздухоплова окупила је произвођаче

војних и цивилних летелица из 30 земаља, са најновијим достигнућима ваздухопловне индустрије. Произвођачи су приказали 93 борбена ловаца, тренажне авионе, приватне летелице, хеликоптере и комерцијалне авиона, 67 више него на последњој смотри.

Индијско тржиште наоружања и ваздухоплова, како се очекује, достићи ће 150 милијарди долара до 2030. године. Иако војни авиони привлаче највише пажње, цивилна авијација обезбеђује највећу зараду.

„Јурофајтер“, који послује у оквиру Европског конзорцијума за израду ваздухоплова, војне и свемирске опреме (EADS), један је од учесника у добијању уносног посла од 11 милијарди долара за испоруку 126 борбених авиона индијском ваздухопловству. То је једна од највећих извозних поруџбина у историји војне индустрије. „Јурофајтер“ чине фирме из Немачке и Шпаније, британски ВАЕ-систем и италијанска „Финмеканика“. ■

Жене у француској војсци

Armee.com

Под притиском феминистичког процеса и јавног мњења, све већи број специфичних задатака у француској војсци поверен је женама. Оне једино нису укључене у састав подморница и ескадрона мобилне жандармерије, који су састављени искључиво од мушких припадника.

Заступљеност жена у француској војсци изражена у процентима износи: 20,69 у Ратном ваздухопловству, 10,67 одсто у Копненој војсци, 12,83 одсто у Морнарици, 14,05 у Жандармерији, и апсолутни рекорд 49,87 одсто у Медицинској служби, што укупно износи 14,62 одсто у читавом саставу француске војске.

Ситуација се разликује од случаја до случаја, али постоји једна непромењена чињеница, а то је да војнички позив није лак. То је реалност коју сви, без обзира на пол, че-

ПРЕДНОСТ МЕШОВИТОГ САСТАВА

Жена војник као саговорник, представља привилегију. Она даје један другачији хумани однос. То није теорија већ чињеница, реалност. Оне су изједначене у погледу чинова, старешинства и функција. Ипак, група која је састављена само од мушкараца војника не функционише на исти начин као мешовити војни састав. У контакту са цивилима, жена је од драгоцене вредности, посебно приликом сусрета са женама цивилима. То се свакодневно показује у пракси у Авганистану.

сто заборављамо. Глагол служити добро описује заправо колики је изазов бити припадник војске. Саставни део живота војника је вршење службе. Оно ангажује особе у времену (колективни живот недељама, месеци проведени на истом броду или у истом кампу) и у простору (ограниченост кретања, одсуство интимног живота...). Присуство жена изискује нови начин организовања живота у војсци, услед потреба својствених женским војним припадницима.

Иако су плате изједначене за мушке и женске војне припаднике (имају исте чинове и исте функције), захтеви који се постављају пред једне и друге могу се разликовати. Узмимо на пример њихове физичке способности, које се проверавају тестовима под називом CIFS (контрола индивидуалне физичке спремности). Иако су задаци пред које се испитаници стављају исти, норме се разликују за мушкарце и жене.

Све ово је контрадикторно: с једне стране мушкарци и жене се биолошки разликују у психичком погледу и у погледу мускулатуре, и те разлике су сасвим јасне кад је у питању спорт, док с друге стране, жене ће бити размештене у операционе јединице и ангазоване у зонама сукоба као мушкарци, дакле мораће да поднесу исте изазове (терет војне опреме, временско трајање и ритам марша...), тако да оне морају да имају исти физички капацитет као и мушкарци.

Иако је командама препуштено да према потребама бројног стања и операционих захтева одаберу за своје редове жене војнике, таква слобода је све мање и мање присутна. То је зато што су оне све бројније у склопу спољних мисија (за сада оне чине 5,5 одсто састава јединица ван земље), те се од њих захтева да буду психички и физички далеко спремније од непријатеља, у оквиру борбене или артиљеријске јединице.

Од њих се очекује да буду спремне да се боре, чак, можда, и да погину. Кобна судбина може да постане стварност у Авганистану, Либану, уосталом било где у свету где су ангазоване француске војне трупе. ■

Laurence MUSY

Драган Бјелогрић,

ЖИВОТ

У овом периоду свог живота покушавам да исправим неке грешке. Дко сам у неком ранијем периоду, журећи за свим оним за чим се жури са тридесет, заборавио да будем пријатељ или, како то каже дечак Станоје, заборавио да сањам, да волим живот – сада се трудим да све то надокнадим. Та моја спознаја уткана је и у почетак и крај филма „Монтевидео“: *Живот је када имаш сан, а ако сан постане стварност, онда ни смрт није крај живота. А само пре десетак година ја на тај начин никако не бих почео нити завршио филм.*

ЈЕ КАДА ИМАШ САН

Нашу велику радост, путања сазревања и учења умећа живљења, поменуто у поднаслову текста, довела је Драгана Бјелогрића до неколико спознаја и једног преовлађујућег осећања из кога је и настао његов редитељски првенац, филм *Монџевидео, бог ње видео*. Људи су то препознали, онако како препознају све што је искрено и истинито. Филм који зрачи ведрином, који долази линијом срца, испунио је полупразне и ретке београдске биоскопе. Не могу да кажем да нас је *Монџевидео* потапшао по рамену или помазио по коси – то не би било довољно. Он нам је ипак дао оно што нам треба – свест о томе да постоје снови који се могу остварити.

Чак и биографија Драгана Бјелогрића има призив тог истог тона. Први филм *Бошко Буха* снимљен је као дечак 1978. године. Од тада је играо у више од 40 филмова, двадесетак ТВ серија и драма и 11 позоришних представа. Од 1994. формирао је продуцентску кућу *Кобра*, са братом Гораном, која потписује неке од најзначајнијих српских савремених филмова: *Лејла села лејло горе*, *Ране*, *Рај* *уживо*, *Мали свећ*...

■ *Пре неколико година у једном разговору рекли сте да желите да направите филмове о здравој Србији: „Чињава једна генерација која је одрасла у Србији као резервати рајских злочинаца мора да ујозна Србију која је старија од свих нас и која ће постојати у будућности. Желим да*

се човек, када изађе из биоскопа, осети привилегованим што живи у једној земљи која има своју прошлост, разнолику и богату, а самим тим и да има право да верује да та земља има и будућност.“ Да ли је „Монџевидео, бог ње видео“ један такав филм?

– *Монџевидео* је настао на трагу те моје жеље. Он јесте такав филм. Пре пет, шест година, када сам говорио на ту тему, једноставно сам препознао тенденцију, а касније, нажалост и потпуну девијантност у нашој кинематографији, садржану у томе што су се филмски ствараоци понашали као да им је

обавеза да се баве неком свеопштом болесном Србијом. Било је то с једне стране зачеће филмског правца, а са друге преовлађујућа атмосфера у којој је све што се везивало за савремену Србију било грозно, испуњено злом. Нећу да кажем да нечег таквог код нас нема. Наравно да такви елементи постоје, као што светле и тамне стране постоје у историји свих држава. Сигуран сам једино да то није основна боја, чињеница, нити је константа која одређује наше животе, наш народ и нашу земљу. И не смета ми, заиста, да се кинематографија бави и једном и другом темом, али да се инсистира само на тамној страни Србије, то постаје дегутантно. У тренутку разговора који сте цитирали, постојао је само наговештај таквог следа, пре годину дана, када смо кренули да радимо *Монџевидео*, проблем је био неупоредиво већи. Из тог свог

СРБИЈА

Сећам се да сам стално понављао: *Дај што пре да се заврши овај рај, да се скину санкције, да престане ова несрећа, ја да моја генерација и неки још млађи људи добију шансу да направе нешто добро од ове наше Србије*. Те ране које сам носио у себи, суочавајући се са несрећом која се јавља периодично у нашем народу, рађале су тај романтични национализам – који помињете. Јер, да је наставила да живи Југославија, да се несрећа није тако дубоко утемељила, вероватно се у мени, а и у многим другим људима не би успоставило такво осећање. Овако, оно је једноставно емотивни и сазнајни одговор на време које смо живели, и које живимо и судбину мог народа.

Људи су и тих деведесетих различито реаговали, неки су дизали руке од Србије, говорили да ће она увек бити сметлиште на рубу цивилизације. Ја сам веровао да то није истина, и да је потребно да сви ми порадимо на томе да се то не деси, а не да једноставно одустанемо. Нажалост, тај дуализам и данас постоји. Ти људи који су дигли руке и отишли из Србије, са њима је лако, они су стварно отишли, али је много већи проблем са људима који овде живе и раде, али раде само за себе, управо зато што су дигли руке од Србије. Србију користе једино као полигон за лично богаћење, да би њихова деца отишла из Србије. Мислим да је то наш највећи проблем данас.

осећања, а не из било каквог идеолошког упоришта, одлучио сам да *Монтевидео* буде потпуно ведро,

■ *Из ког су осећања настајали ти други филмови о којима говориш?*

– Рекао бих да су настајали услед немаштовитости и недостатка талента. Или је само постојала „сигурна карта“ на коју се игра.

■ *А та карта се зове „Пљуну и зајевај“...*

– Тако некако. Сигурна карта је да се бавимо семеном зла које је проклијало на Балкану, а његов најјачи корен је у Србији. Да је кажем делом и тако, доста смо се тиме бавили. Вероватно постоји и нешто друго у овој земљи, неки други људи, неки други свет.

■ *Чишавом својом енергијом, аџмосфером, истинишом причом која је појка филма, „Монтевидео“ значи позитивним.*

– Прича филма, биографије људи којима се бавимо, деловали су крајње позитивно на све нас који смо радили филм већ на самом почетку. Као да је међу свима нама постојао консензус да то лепо осећање са којим смо радили филм треба и да исијава из њега. Сви моји разговори са ауторима на филму почињали су реченицом – хајде да покушамо да тај леп осећај који имамо пренесемо на платно, различитим елементима. То, наравно, није лако. Ми не само да немамо пуно искуства у прављењу лепих прича, него немамо никаквог искуства када је у питању реконструкција епохе, велики поетски филмови...

■ *Скоро да је прејоручљиво да сваки филмски хит има и музичку шему која га праши. Ви сте то сјајно извели са „Рајтом уживо“ и „Хаљиницом боје лила“, а сада се већ увелико скида са разних глобалних*

мрежа шема из „Монтевидеоа“. Како је та шема настала, како прејознаше да је то звук који треба да праши филм?

– Нисам случајно изабрао Мањифико. Прво сам упознао Робертову музику, па тек онда и аутора. Слушајући ту музику схватио сам да се човек озбиљно бави одређеним жанровима у музици, и да, попут редитеља, који филмом покушава да реконструише неко време, он то исту успева својом музиком. Врло смо се брзо разумели око теме *Монтевидеоа*. Међутим, попут *Хаљинице боје лила*, у филму постоји још једна тема, само у инструменталу који је извео Уметнички ансамбл Министарства одбране „Станислав Бинички“ а која ће бити доминантна у серији – зове се *Пукни зоро*. Ова песма, која говори о Првом светском рату, има велике шансе да уђе међу народ, у кафане... То је исто Мањифико направио, као и свинг тема *Само мало* која се увелико слуша по клубовима, дискотекама.

■ *Иако сте једном изјавили да не идете у Холивуд, Ваша каријера има ход једне усјешне холивудске, усјевари савремене филмске каријере: глумац постојаје продуцент, а онда и редитељ. Филм је тако складна целина да гледано са стране нема ниједне редитељске грешке. Како сте учили режију?*

– Мој пут ка режији долазио је из праксе. Као глумац, учествујући на снимањима филмова, серија – учио сам и режију. Веома важан сегмент је и моје бављење продукцијом. Тада сам направио тај одлучујући корак иза камере и учествовао у нечему што се зове настанак филма, праћење једног пројекта од идеје до биоскопског живота. Та два моја живота, онај испред и онај иза камере – моја су упоришта за режију.

■ *Очекивана прејнос глумца редитеља је рад са глумцима. Чини се да сте појингли максимум у*

раду са младим глумцима и, условно речено, ујоштреби сџаријих, искусных колега?

– Претпостављао сам да у том делу режије неће бити проблема, да ћу се ту најбоље снаћи. И то и јесте било дивно искуство. Рад са младим глумцима, неки од њих су први пут крочили пред камеру, захтевао је мало више концентрације, пажње. Занимљиво је и то што сада често чујем да су моје искусне колеге направиле своје најбоље улоге баш у овом филму. То ме, наравно, радује.

■ *Јесће ли зацрџали ђуџању филма, фестивале, ѓремијере...*

– Управо сада радимо на томе. За неколико дана имаћемо прво затворено приказивање за менаџере светских филмских фестивала, за дистрибутере на Фестивалу у Берлину. Филм је преведен, покушавамо да му прокрчимо пут ка интернационалној публици. То није лак задатак. Мислим да то више није ни питање квалитета филма, већ пре изгубљене навике већег дела света да гледа филмове који долазе из условно речено малих кинематографија, а посебно ову врсту филма, који дуги низ година није дошао из Србије. Питање је како ће сада ти људи прихватити ову врсту енергије, емоције...

■ *Да ли је филм „изгубио у ѓреводу“?*

– То се увек догоди у одређеном проценту. Трудили смо се да превод Монтевидео не буде буквалан, већ пре препев. Тако да мислим да није изгубио много.

■ *Филм је и добро одмерена количина исѓричане ѓриче са наговешџајем могућег насџавка – судећу ѓо реакцији ѓублике, било би леѓо да га буде?*

– Причу ћемо свакако наставити да причамо. Кроз серију сигурно, а да ли ће од тога настати филм, то још не могу да кажем.

■ *Подразумева ли улога реѓиџеља ѓомало божански гар ѓѓворца целине?*

– Један од основних талената који реѓитељ мора да има је управо осећај за целину. Ако то нема, јако тешко може да направи филм који комуницира са публиком.

■ *Ваше су речи: „Увек сам био романџични националисџа“. Како бисџе нам ѓредсџавили свој романџични национализам? Да ли је џо гео ограсџања, васџиџања, искусџва?*

– Не знам тачно када се тај осећај формирао у мени. Као млад читао сам интензивно Добрицу Ѓосића, Црњанског, Андрића, Слободана Селенића, који су могли да пробуде у мени тај романтични национализам, као реакцију на њихова дела. Чини ми се да су у том смислу ипак пресудне деведесете године прошлог века. Када смо кренули стрмоглаво низбрдицом, ја сам доста путовао по свету пратећи своје филмове почев од „Црног бомбардера“, онда су кренула и „Лепа села, лепо горе“, „Ране“ – и тада сам са великом тугом посматрао те неке друге земље, како иду напред, а ми никако нисмо умели да се организујемо. Имао сам тридесетак година, и знам да сам осећао јаку потребу да помогнем свом народу да сиђе са те низбрдице. Верујући дубоко да ти други народи нису ништа бољи од нас, паметнији, образованији. Ми као да никако нисмо имали среће да живимо нормално.

■ *У другом ѓлану филма „Монџевидео“ џика се и исџорија џог времена, однос Срба и Хрџаџа у Југослаџији, ѓорџреџ сина Николе Пашића...*

БУДИ ПРОФЕСИОНАЛАЦ

– Изузетно ми је драго што смо заједно урадили тај спот и што сам имао прилику да подржим Војску. Војска је у традицији српског народа и један од основних стубова друштва. Спот сам урадио без икакве накнаде, јер сам то сматрао својим доприносом Војсци која је заиста важна, а зарад тих несрећних околности у последњих двадесетак година, она је можда највише изгубила, и то неправедно.

У нашој историји ништа није једнозначно, али је војска све време била позитивна константа. Однос према војсци у народу увек је био афирмативан, а онда смо дочекали да и она спадне на најниже гране. Немам војна лица у породици, нисам човек који воли униформу и оружје, али верујем да је војска једна од важних вертикала српског друштва. Зато сам рад да јој кад год затреба помогнем.

Кампања Министарства одбране „Буди професионалац“ ми се допада, мислим да је добро осмишљена, урађена на професионалан начин.

ВОЈСКА СРБИЈЕ

КО СМЕ ТАЈ МОЖЕ...
БУДИ ПРОФЕСИОНАЛАЦ

Пријави се! ☎ 011 20 63 432

www.mod.gov.rs

www.budiprofesionalac.rs

– Тридесете године 20. века су време када краљ Александар васпоставља југословенство као идеологију, а та идеја очигледно никада није била даље од житеља тадашње Југославије. Са ове дистанце гледано, све што се у земљи тада дешавало, било је против Југославије. Између осталог и та историјска чињеница да фудбалери, клубови и Ногометни савез Хрватске бојкотију националну репрезентацију. Одабир Радета Пашића за главног негативца у филму дошао је из чистог социолошког пресека тих година, у коме је јасно да је он био константно проблематична личност. А он је син једног од највећих српских политичара. А и тај однос је један од типичних, не само српских – усуда.

■ *„Мислим да је сада за српску кинематографију важније да одигра добру утакмицу на домаћем терену, него у гостиима“ – рекли сће Шакође. Мисија „Монтевидео“ је и ту негде видљива, људи се враћају биоскопима.*

– Тај цитат је из времена када смо почињали да радимо Монтевидео, драго ми је што сте га пронашли, јер сада могу да кажем да смо у томе и успели. Оптимиста сам по природи, увек крећем са том позитивном енергијом, али је овако велики успех филма на „домаћем терену“ и за мене помало неочекиван. Видећемо да ли ову утакмицу са истим ефектима можемо одиграти и у иностранству.

■ *Заговарате, као продуцент, филмове који треба да представе националне вредности. Размишљали сће о „Времену смрти“, о Пекићу и „Злаћном руни“, о филму о светом Сави, „Свети Георгије убива аждаху“ је већ урађен. Никића Михаљковић је недавним Манифестом прејоручио што исцо за руску кинематографију, и прилично био сачекан „на нож“? Шта се дешава?*

– У Русији, а и код нас, присутна је фобија од комунизма. У комунистичком периоду рађени су скоро искључиво такви пројекти. Сада се уопште не раде, и то је друга крајност. Ми немамо никакву културну политику. То је проблем. Између осталог, требало би да се раде пројекти од националног интереса. То не значи да они морају да величају Србију, само треба да представе наше праве вредности. Капитална дела наше литературе нису екранизована, то су урадили сви нормални народи. Таква дела нису увек афирмативна за државу, али је то наша културна баштина. Конекција између литературе и филма је нормална ствар. Златно доба Холивуда је тако и настало. То никако не искључује филмове који ће се радити по конкурсима, читањем времена, обрадом нових тема... Таман посла да се наша кинематографија претвори у екранизацију литературе, али је исто тако апсурдно да на филму не постоји ништа о светом Сави, Николи Тесли, Михаљковићу

Пупину, Првом светском рату, Берлинском конгресу и настанку државе, Илији Гарашанину, балканским ратовима..., и сад могу да рећам у недоглед. Немамо ни филм о Апису и „Црној руци“. То је превише. А то је питање културне политике, става државе која би сваких неколико година подржала један такав филм. Сви знамо да се много мање чита, да су млађе генерације ненаклоњене литератури, а задатак државе и Јавног сервиса је да им бар на тај компримован филмски начин, који им много више лежи, предочи националне вредности које су ствар опште културе.

■ *Судбином одређени или појединачним енергијама обликовани наши животи одвијају се на различите начине. Шта је одредило Ваш живот, шта га је учинило баш оваквим какав јесте? То могу бити догађаји, људи, сусрети, мириси, књиге, филмови...*

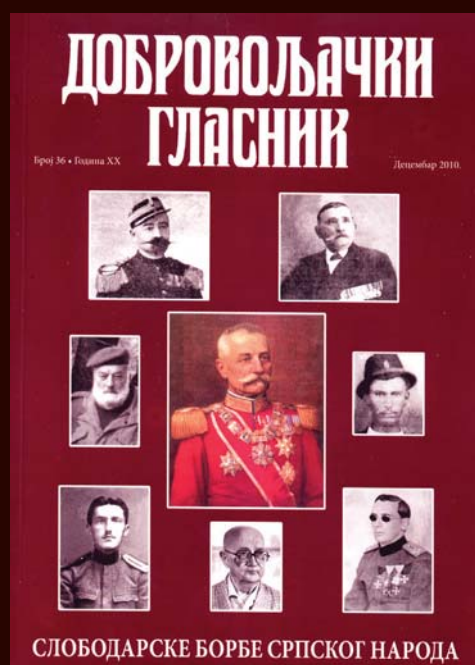
– Човек о томе мора добро да размисли, а када добро размисли питање је и да ли ће доћи до одговора. Мој живот је одређен мојим одлукама. Не могу да се позивам на околности. За све што ми се добро и лоше догодило у животу сам одговоран. Припадам генерацији која је одрасла у не баш наклоњеним историјским околностима. Мислим да то мање или више захвати сваку генерацију која одраста у Србији, тако да је добро да човек постане тога што пре свестан, да се после не би жалио на околности.

■ *Пролог филма „Монтевидео“, дечак Станоје у једном тренутку каже: „Није важно како се родиш, већ какав ти је живот“. Какав је Ваш живот?*

– Већ неко време сам свестан да постоје различити периоди у човековом животу. Једна од мудрости из умећа живљења каже и да свако време има своје време, али и своје предности. У овом периоду свог живота покушавам да исправим неке грешке. Ако сам у неком ранијем периоду, јурећи за свим оним за чим се жури са тридесет, заборавио да будем пријатељ или, како то каже дечак Станоје, заборавио да сањам, да волим живот – сада се трудим да све то надокнадим. Та моја спознаја уткана је и у почетак и крај филма „Монтевидео“: Живот је када имаш сан, а ако сан постане стварност, онда ни смрт није крај живота. А само пре десетак година ја на тај начин никако не бих почео нити завршио филм. ■

Драгана МАРКОВИЋ

Слободарске борбе српског народа

Редакција „Добровољачког гласника“ и Удружење ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца у 36. броју часописа наставља традицију вредну поштовања јер у текстовима које доноси чува од заборава богато историјско наслеђе српског народа и помера границе у истраживању догађаја који су у народу и међу историчарима мање познати

У тематској целини под заједничким насловом „Слободарске борбе српског народа“ објављени су текстови академика Владимира Стојанчевића, проф. др Слободана Бранковића, др Слободана Микића, др Видоја Голубовића, магистра Милисав Секулића, војног историчара Предрага Павловића, истраживача Петра Милосављевића.

Академик Владимир Стојанчевић у тексту „Стварност Србије 1915. године“ на основи докумената стручно анализира и даје оцену стања и догађања у Србији у том ратном периоду. У делу о међународном положају наше земље истиче неповољан положај као резултат некоректног односа савезничких и суседних држава према захтевима Србије за помоћ у критичним тренуцима по њу у рату против аустроугарских, потом немачких и бугарских оружаних снага.

Проф. др Слободан Бранковић пише о добровољцима из иностранства који су у време првог српско-турског рата 1876/77. године дали значајан допринос у борбама против Османлија на окупираном делу југоисточне Европе. Он тврди да су Србима у помоћ притекли многобројни добровољци из европских држава.

Војни аналитичар и истраживач мр Милисав Секулић пише о готово заборављеном боју на Лозници у Првом српском устанку, од кога је прошло два века (завршен је 5. и 6. октобра 1810. по старом календару). У том периоду српски устаници извојевали су велику победу и нанели тежак пораз бројној турско-босанско групацији.

Врло запажен прилог написао је др Видоја Голубовић, стручни сарадник Института за међународну политику и привреду – „Споменица браниоцима Београда“. Аутор, користећи се београдском архивском грађом, закључује да је октобар 1915. године био најкрвавији период за Београд: „Од четири хиљаде добровољаца и омладинаца, који су са исто толико легендарних херојстава бранили Београд, изнели су главу само десети део њих, а сви други пали су изрешетани митраљезима пред вратима нашег највећег града“.

Значајно истраживање српске историје за последњи број „Гласника“ обавио је војни историчар Предраг Павловић, пишући о мало познатој борби Добровољачког одреда војводе Вука у одбрани Власине 1915. године. Колике су и какве то борбе биле најбоље се може видети из чињенице „да су добровољци у тешким окршајима, од одбране Власине па кроз читав период двоипомесечног повлачења, били скоро сасвим уништени. Одред који је у једном времену бројао чак 4.000 људи, током повлачења на Косово, спао је на 500 душа“.

О значајном боју српског народа на Иванковцу 1805. године пише истраживач Петар Милосављевић и констатује да је он оставио дубоки траг на даљи ток војних акција српских устаника.

У другом делу најновијег броја „Добровољачки гласник“ доноси занимљиве чланке у својим стандардним рубрикама „Вечно живе српске легенде“, „Изворна документа добровољачког покрета“, „Ликови, подвизи, сећања“, „Историјски календар за 2011. годину“... ■

Новица ПЕШИЋ

Поново у отаџбини

Књажевска гарда кнеза Милоша састојала се из пешадије, коњице и артиљерије. Коњаници се појављују под различитим називима. У прво време називају се козацима, затим се означавају као хусари, а потом катане и улани. На основу тога, могло би се закључити да су постојале две врсте коњичких јединица и да су хусари били елитнија формација. Хусари се прво помињу у писму Јакова Јакшића кнезу Милошу 1833. године где најављује да ће начинити мундире за хусаре.

Након потписивања мира са Турском царица Екатерина Друга желела је да своју гарду настави у Москви, те је кнезу Потемкину наложила да формира хусарски ескадрон – лични конвој Њеног величанства, назван Лајб-гусарски (хусарски). Сагласно вољи царице, Лајб-гусарски ескадрон састављен је и одевен у нарочите униформе, тако да је учествовао у паради поводом прославе потписивања Кучук-Кајнарџиског мира.

Први командант Лајб-гусарског ескадрона је био премијер мајор Штерич који га је и формирао. У новембру

1775. године ескадрон је попуњен људима и коњима, а 22. децембра отправљен из Москве у Санкт Петербург, где је смештен крај Невског манастира, у коме је имао стални квартир у време владавине Екатарине Друге. Лајб-гусарски ескадрон претворен је 7. новембра 1796. у Лајб-гусарски пук. Од 11. јануара 1800. пуком је командовао Србин генерал-мајор Антон Радионович Томич (Томић).

Током дуге историје ове елитне гардијске јединице Царске Русије многи Срби били су њени високи официри или команданти. Поред Штерића, Милутиновића, Томића, Зорића и три генерације Штерића, нарочито је занимљиво да су и први и последњи команданти те можда најгиздавије царске јединице били управо Срби, први премијер мајор Штерић, а последњи генерал мајор Георгиј Ивановић Штерић. Занимљиво је поменути да је у време владавине цара Александра Трећег, као млад официр у Лајб-хусарском пуку служио и најмлађи брат краља Петра Првог, кнез Ђорђе Карађорђевић.

У српској устаничкој војсци

У почетку Првог српског устанка коњица је у сваком погледу била прилагођена ратовању против Турака. Према одлукама од 19. априла 1807, оружану силу чинила су три основна рода народне војске. На скупштини Правитељствујућег совјета од 4. до 11. децембра 1808. усвојен је предлог о новом војном устројству земље. Војну силу требало је да чини територијална народна војска (милиција) и мање регуларне јединице „стајаће“ војске. Карађорђе је, узимајући у обзир тактику противника али и тешкоће са обуком и опремањем коњице, одлучио да овај род остане у саставу народне војске. У коњицу је регрутован одређени број војника из свих нахија, а коњаници су „сами себи како коња и седло, тако и све друге потребне ствари набављали“.

Српска коњица се истакла у многим бојевима. Њену храброст нису порицали ни противници ни савезници. Међутим, све до слома устанка Совјет и Карађорђе нису одступили од закључака донетих крајем 1808. године, односно нису формирали ниједну регуларну коњичку формацију. Овај род остао је на нивоу милиције (Landes-Miliz) односно домобранства (Landwehr), са препознатљивим турским утицајима. Коњаници су носили своје лично, цивилно одело и оружје, које ће временом, и то само делимично, заменити сабљама добијеним од Руса.

На основу привилегија стечених Хатишерифом 1830. године, кнез Милош Обреновић формира „Књажеску гвардију“ чиме поставља темеље регуларној српској војсци. Узевши за узор руску царску гарду, у то доба најелитнији војни састав у Европи, српски кнез не жели само да подражава Русију, покровитељицу Србије, него показује озбиљне намере да у оквиру свог вазалног статуса, створи војну силу, значајну у земљи, али и у ширем окружењу. Пешадијским четима, оформљеним 1830. и 1831. године, 1832. биће придодата Коњичка гарда, „Књажеско-гардијски коњички ескадрон“ од 50 младића. О карактеру ове коњичке јединице нема много података, мада се помиње да носе калпаке и да су наоружани копљима, те би се логично могли сврстати у козаке, имајући у виду и жељу кнеза Ми-

лоша да се надовеже на установе из Првог устанка. Томе у прилог иде и чињеница да је за врло важно путовање султану у Цариград, 1835. године, коме је ишао да се захвали на додељеним знацима кнежевског достојанства, кнез Милош опремио један вод коњаника, „козака“, који су га пратили као нека врста телесне гарде. У лето 1837. године кнез Милош образовао је специјално одељење коњичке гарде. То је била његова свита за најсвечаније прилике. Ови младићи одабрани из свих нахија, пореклом из „отмених“ кућа, наочити, храбри и одважни, богато одевени у турска одела и раскошно наоружани чинили су телесну кнежеву стражу.

Разноврсни називи

Књажеска гарда кнеза Милоша састојала се из пешадије, коњице и артиљерије. Коњаници се појављују под различитим називима. У прво време називају се козацима, затим се означавају као хусари, а потом катане и улани. Радосав Марковић наводи да је један одбегли војник због направљеног преступа избачен из хусара и стављен међу обичне катане. На основу тога могло би се закључити да су постојале две врсте коњичких јединица и да су хусари били елитнија формација. Хусари се прво помињу у писму Јакова Јакшића кнезу Милошу 1833. године где најављује да ће начинити мундире за хусаре. Следеће године преписка се води о облику и изгледу хусарских перјаница које су одозго плаве а одоздо црвене, веће за официре а мање за просте војнике. Кнетел и Зиг спомињу плаву униформу хусарског кроја, са жутим гајтанима и црвеним зарукављима,

што због сличности са копљаницима султанове гарде наводи на помисао да су је носили коњаници у кнежевој пратњи. Изнето говори да су између 1830. и 1839. године хусари постојали у српској војсци, али у којој формацији и у ком периоду за сада се не може одредити са сигурношћу. Утолико је индикативнија чињеница да се хусари поново помињу по повратку Обреновића на власт крајем десетих година 19. века.

У пројекту Прописа за одело регуларне војске и жандарма из октобра 1860. наводе се опет две врсте коњаника: хусари и улани. Међутим, Прописом за одело регуларног војинства и жандарма објављеним 9. јануара 1861. униформа хусара није предвиђена. Хусарску униформу и

ХУСАРСКА УНИФОРМА

У пројекту Прописа за одело регуларне војске и жандарма из октобра 1860. године наводе се две врсте коњаника: хусари и улани. Прописом за одело регуларног војинства и жандарма, објављеним 9. јануара 1861, униформа хусара није предвиђена. Хусарску униформу и обележја у том времену понеће једна друга коњичка формација – Кнежева гарда, установљена у Србији још 1838, као елитна јединица. Своје прве униформе у пуном смислу те речи, та јединица добија тек 1859. године. Униформа Гарде била је хусарског кроја и ослањала се на веома распрострањене облике „старог српског (народног) одела“.

обележја у том времену понеће једна друга коњичка формација – Кнежева гарда. Гарда, као елитна јединица установљена у Србији још 1838, своје прве униформе у пуном смислу те речи добија тек 1859. године. Униформа Гарде била је хусарског кроја и ослањала се на тада, веома распрострањене облике „старог српског (народног) одела“. Романтичарско везивање за „средњовековни“ национални костим данас се, међутим, испоставља као да није било без извесног основа.

У еуфорији пронађеног историјског идентитета и континуитета, потврђеног доламама и „душанкама“ и у цивилном оделу, још једна војна формација добиће униформу сличну хусарској. Биће то Народна војска која је Прописом за одело и спрему народне војске од 6. априла 1864. униформисана по угледу на хусарско одело. Сви војници, без обзира на род, носе калпаке са кесом и кићанком, блузе са пет редова гајтана преко прсију, чакшире, и чизме или опанке зависно од службе. Гајтани су код пешадије зелени, коњице жути, артиљерије црвени, а пионира вишњеве боје. Врста тканине одела одређивана је према боји народног одела доминантној у одређеном крају – смеђа, сура, бела. Подофицири су имали ознаке на рукаву у виду два или четири вунена ширита постављена у форми троугла, а официри вез у облику мађарског чвора према боји оружја, златан или сребрни.

Гарда у хусарској униформи

Најраскошније хусарско одело у Србији носила је од 1859. године Гарда. Оформљена од дванаест пробраних момака као одељење гардиста, указом од 13/25. јула 1864. преименована је у Гардијски вод, 24. фебруара 1875. формиран је гардијски ескадрон, а после проглашења Краљевине Србије 1882. године, новом формацијом, ескадрон гарде добија званични назив Краљева Гарда. Отада је Краљева Гарда стално бројно увећавана па је 1893. подигнута на ниво пука, а 1924. године коњички пук дигнут је на ниво бригаде (састојала се из два коњичка пука). Пред Други светски рат Краљева Гарда имала је ранг дивизије.

За време ослободилачких ратова 1912–1913. и 1914–1918. године и коњица Краљеве Гарде учествовала је у борбама, а само мали део задржан је да стално прати Врховног команданта краља Петра и престолонаследника Александра, и да им буде лична заштита. При повлачењу српске војске кроз Албанију, Краљева Гарда је дично испунила своју дужност, пробивши се кроз планине и са својим владарем дошла до мора, одакле је превезена на Крф. На Солунском фронту Краљева Гарда је поред дужности личне заштите престолонаследника Александра, коју је савесно извршила, учествовала и у операцијама са осталим јединицама српске војске, а у случају коњице Краљеве Гарде, у саставу коњичке дивизије.

У току Априлског рата учествовали су и дивизија Краљеве гарде, артиљеријски и пешадијски пук, те коњичка бригада који су заузимали положаје око Београда. Свој последњи задатак Краљева Гарда обавила је током Априлског рата 1941. године, где је поделила исту трагичну судбину као и остатак Југословенске војске. Овим је, 500 година после Велике војне у којој су овенчани славом, српски хусари ступили на светску позорницу ратовања, практично престала да постоји последња јединица која је чувала хусарску традицију.

Развојем војне технике и тактике, коњица је постала потпуно застарела. Своју лабудову песму доживела је у Првом светском рату. На самом почетку сукоба, команданти су још прибегавали фронталним јуришима коњице, који су се завршавали трагично, тако да је касније извиђање и прикупљање података на терену представљало главну активност. Тако су већ између два светска рата хусарски пукови постепено почели да се трансформишу у механизоване јединице, иако су у неким армијама задржали старе називе. Хусарски пукови и данас постоје у Британској армији (мада је њихов број сведен на само два), Француској армији, Шведској, Холандској и Канадској армији, најчешће као тенковске јединице или лако механизована пешадија. Дански Гардијски хусари, који имају почасни коњички ескадрон, последња су преостала коњичка хусарска формација где је још у употреби долама која се носи о рамену. И у Мађарској, која веома држи до хусарске традиције, о државним светковинама могу се видети читаве јединице у пуној хусарској опреми. Нажалост, у Србији која иначе „веома држи до традиције“, једино сећање на славну историју хусара чува још само улица Српског хусарског пука у Падинској Скели. ■

(Крај)

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1. – 15. марта

✠ Православни

2. март – Света Три јерарха

9. март – Прво и друго обретење главе светог Јована Крститеља

12. март – Теодорова субота

✠ Римокатолички

9. март – Пепелница - Чиста сриједа (строги пост) – Почетак коризме

13. март – Прва недјеља коризме

Обретење главе Јована Крститеља

Према предању, велики и славни пророк Јован Крститељ био је посечен по жељи и наговору злобне Иродијаде, жене Иродове. Када Јован би посечен, нареди Иродијада да му се глава не сахрањује заједно са телом, јер се бојала да страшни пророк некако не васкрсне. Стога узео његову главу и закопа је на неком скривеном и бешчасном месту, дубоко у земљу. Њена дворкиња Јована, добра и благочестива жена, не могла је трпети да глава Божјега човека остане на месту бешчасноме, ископа је тајно, однесе у Јерусалим и сахрани на Гори Јелеонској.

После извесног времена неки знаменит властелин поверовавши у Христа, остави положај и сујету светску и замонаши се. Као монах, с именом Инокентије, настани се на Гори Јелеонској, баш на оном месту где је глава Крститељева била закопана. Желећи да зида себи ћелију, он копао дубоко и нађе земљани суд и у њему главу, за коју му се јави тајанствено, да је Крститељева. Он је целива и закопа на том истом месту.

По Божјем промислу та чудотворна глава доцније ишла је од руке до руке, понирала у мрак заборавља и опет објављивана, док најзад није, у време благочестиве царице Теодоре, мајке Михаилове и жене Теофилове, и у време патријарха Игњатија, пренета у Цариград. Многа чудесна исцељења догодише се од главе Претечине.

Прво и друго „Обретенје главе светог Јована Крститеља“ Српска православна црква слави као помен на те догађаје 24. фебруара по црквеном, а 9. марта по грегоријанском календару. ■

1. март 1944.

Одсек за вероисповести Штаба Врховне команде Југословенске војске у Отаџбини објавио *Инструкцију о дужностима војних свештеника Југословенске војске у Отаџбини*. Инструкцијом је одређено да свака бригада и корпус треба да има свог војног свештеника и детаљно је описан делокруг њиховог рада.

2. март 1876.

Кнез Александар Карађорђевић донео акт о устројству Централне болнице Војске Кнежевине Србије. Овим актом постављене су основе за формирање Главне војне болнице. Тај датум је 24. августа 1994. одређен за Дан Војномедицинске академије.

3. март 1878.

Склопљен мировни уговор у Сан Стефану којим је окончан рат између Русије и Турске. Трећи члан Уговора признао је државну независност Кнежевине Србије и извесно територијално проширење. На инсистирање Русије, Уговором је створена Велика Бугарска која је обухватала целу Македонију и делове Старе Србије.

7. март 1945.

Формирана Привремена влада Демократске Федеративне Југославије. У влади, чији је председник и министар народне одбране био Јосип Броз Тито, потпредседници су били Милан Грол и Едвард Кардељ, који је уједно био и министар за Конституанту, министар спољних послова био је Иван Шубашић, а његови помоћници Владимир Велебит и Стојан Гавриловић.

10. март 1945.

Совјетски министар спољних послова Вјачеслав Молотов упутио је писмо свом југословенском колеги Ивану Шубашићу у коме је тра-

жио агреман за амбасадора Ивана Васиљевича Садчикова. Совјетски Савез је, тако, био прва држава која је признала нову југословенску владу и тражила одобрење да акредитује свог дипломатског представника.

10. март 1945.

Премијер Черчил послао је белешку министру иностраних послова Ентонију Идну са сугестијом да британска влада смањи своје ангажовање у Југославији и обустави војну, саветодавну и материјалну помоћ.

12. март 1856

У Кумодражу код Београда рођен је војвода Степа Степановић. У балканским ратовима командовао је Другом армијом.

На почетку Првог светског рата заступао је одсутног начелника штаба Врховне команде Радомира Путника. Командовао је Другом армијом у Церској бици, у бици на Дрини, Колубарској бици.

12. март 1947

Амерички председник Хари Труман предложио је америчком конгресу да САД пруже помоћ Грчкој и Турској, земљама угроженим од комунистичких земаља. Његов говор представља почетак доктрине „запречавања“ Совјетског Савеза, односно, сузбијања његовог утицаја у Европи.

14. март 1917.

Начелник Штаба Врховне команде генерал Петар Бојовић наредио је да надлежне старешине из команди и установа у Солуну, Микри и Зејтинлику, дозволе да војници јеврејске вероисповести све дане трајања празника Пасхе проведу у Солуну ■

Припремио мр Миљан МИЛКИЋ

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ УПРАВА ЗА КАДРОВЕ

Расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

ЗА ПОПУНУ РАДНИХ МЕСТА У ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ ПРИЈЕМОМ ЛИЦА ИЗ ГРАЂАНСТВА У СВОЈСТВУ ВОЈНИХ СЛУЖБЕНИКА у радни однос на одређено време

Место рада - Београд

- један (1) наставник у звању доцент – ванредни професор за ужу научну област психологија,
- један (1) наставник у звању доцент – ванредни професор за ужу научну област математика и
- један (1) наставник у звању доцент – ванредни професор за ужу научну област термоенергетика.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да су кандидати држављани Републике Србије,
- да се против њих не води кривични поступак, због кривичног дела за које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела, казном затвора у трајању дужем од шест (6) месеци,
- да имају адекватну стручну спрему за радно место за које конкуришу,
- да су здравствено способни за рад у Министарству одбране и Војсци Србије,
- да им раније, није престајао радни однос у државном органу, због теже повреде дужности из радног односа,
- да имају радног искуства као и смисао за наставни и научни рад.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- За радно место под редним бројем 1. – VIII степен стручне спреме, научни степен доктора наука, докторат из уже научне области, филозофски факултет.
- За радно место под редним бројем 2. – VIII степен стручне спреме, научни степен доктора наука, докторат из уже научне области, математички факултет.
- За радно место под редним бројем 3. – VIII степен стручне спреме, научни степен доктора наука, докторат из уже научне области, математички факултет.
- **Пре пријема у радни однос**, за кандидате који испуњавају услове конкурса и уђу у најужи избор, уз њихову сагласност, **биће извршена безбедносна провера.**

НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

Кандидати који испуњавају опште и посебне услове конкурса подносе молбу Војној академији и прилажу следећу документацију:

- пријава са биографијом или CV и наводима о досадашњем радном искуству,
- уверење о држављанству Републике Србије,
- извод из матичне књиге рођених,
- оверене фотокопије дипломе о завршеном факултету и стеченом звању,
- фотокопију радне књижице,
- уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности,
- уверење надлежног органа Министарства унутрашњих послова Републике Србије да кандидат није кривично осуђиван казном затвора у трајању дужем од шест месеци.

Кандидати који уђу у најужи избор, пре пријема у радни однос, доставиће лекарско уверење о здравственој способности.

Сви докази, о испуњености услова за пријем, достављају се као оригинали, или оверене фотокопије.

Извод и уверења која се прилажу уз молбу не могу бити старија од 6 (шест) месеци.

Молбе са траженим прилозима доставити поштом препоручено на адресу:

ВОЈНА АКАДЕМИЈА

Генерала Павла Јуришића Штурма 33
11105 Београд

са знаком „за конкурс за пријем у службу“

Рок за подношење молби је 30 дана од дана објављивања конкурса.

Молбе уз које нису приложени сви потребни докази у оригиналу или фотокопији овереној у општини или суду, као и непотпуне, неразумљиве и неблагоприятне молбе неће бити разматране.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ УПРАВА ЗА КАДРОВЕ

Расписује

ЈАВНИ КОНКУРС

ЗА ПРИЈЕМ ЛИЦА ИЗ ГРАЂАНСТВА У ВОЈНОМЕДИЦИНСКУ АКАДЕМИЈУ

у својству волонтера ради обављања приправничког стажа

у трајању од дванаест (12) месеци:

1. дванаест (12) дипломираних фармацеута, ВСС,
2. петнаест (15) дипломираних фармацеута-мед. биохемичара, ВСС,
3. петнаест (15) доктора стоматологије, ВСС,
4. пет (5) дипломираних психолога, ВСС,
5. два (2) дипломирана дефектолога-логопеда, ВСС,
6. два (2) дипломирана дефектолога-тифолога, ВСС,
7. два (2) дипломирана дефектолога-сурдоаудиолога, ВСС,

у трајању од шест (6) месеци:

1. четрдесет (40) доктора медицине, ВСС,
2. дванаест (12) виших физиотерапеута, ВШС,
3. три (3) виша радна терапеута, ВШС,
4. двадесет (20) виших медицинских сестара-општи смер, ВШС,
5. двадесет (20) виших радиолошких техничара, ВШС,
6. осам (8) виших санитарно-еколошких техничара, ВШС,
7. четири (4) виша нутрициониста-дијететичара, ВШС,
8. пет (5) виших зубних техничара, ВШС,
9. три (3) виша стоматолошка техничара, ВШС,
10. пет (5) виших лабораторијских техничара, ВШС,
11. пет (5) виших фармацеутских техничара, ВШС,
12. осам (8) физиотерапеутских техничара, ССС,
13. дванаест (12) фармацеутских техничара, ССС,
14. педесет (50) медицинских техничара-општи смер, ССС,
15. пет (5) гинеколошко-акушерских сестара, ССС,
16. пет (5) педијатријских сестара, ССС,
17. шест (6) санитарно-еколошких техничара, ССС,
18. пет (5) зубних техничара, ССС,
19. седам (7) стоматолошких техничара, ССС,
20. десет (10) лабораторијских техничара, ССС.

ОПШТИ УСЛОВИ ЗА ПРИЈЕМ:

- да су кандидати држављани Републике Србије,
- да су здравствено способни за рад у Министарству одбране и Војсци Србије,
- да се против њих не води кривични поступак због

кривичног дела које се гони по службеној дужности, односно да нису осуђивани за таква дела казном затвора у трајању дужем од шест месеци,

- да се налазе у евиденцији незапослених лица у Националној служби за запошљавање.

Предност за пријем имају војни стипендисти.

Уз молбу кандидати прилажу:

- уверење о држављанству,
- извод из матичне књиге рођених,
- уверење надлежног суда да се против кандидата не води кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности (не старије од шест месеци);
- уверење надлежног органа МУП-а да кандидат није осуђиван на казну затвора од најмање 6 (шест) месеци (не старије од шест месеци);
- оверену копију дипломе о завршеној школи,
- оверену копију решења о војном стипендирању (за војне стипендисте),
- кратку биографију.

Кандидати који уђу у најужи избор, пре доношења одлуке о пријему у својству волонтера ради обављања приправничког стажа, доставиће лекарско уверење о здравственој способности (не старије од 6 месеци).

Молбе са траженим прилозима доставити на адресу:
**Војномедицинска академија,
Црнотравска 17, 11000 Београд,**
са назнаком „за конкурс“ или лично на шалтеру деловодства ВМА (5. спрат).

Одлуку о избору кандидата донеће Комисија за пријем кандидата на приправнички стаж, а о резултатима избора ће сви кандидати бити писмено обавештени. Достављена документа се након завршеног конкурса не враћају.

Непотпуне и неблаговремене пријаве неће бити разматране.

Конкурс остаје отворен 15 (петнаест) дана од дана објављивања. За оглашена места која не буду попуњена у наведеном року конкурс је отворен до њихове попуње.

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА УНАКРСНА ВАТРА

Розанес – Андерсон
Бреслау, 1861.

1. е4 е5 2. ф4 д5 3. ед5 е4 4. Лб5

Класика. Стари мајстори су говорили да нема шаха без гамбита. Розанес није имао компјутер, па чак ни енциклопедије и анализе, што треба имати у виду приликом гледања ове партије. Он зато не игра како би се данас играло.

4... цб6 5. дцб Сцб

Јаче је узимање пешаком.

6. Сц3

Да је било боље 6. д4 ускоро ће се видети.

6... Сф6 7. Де2 Лц5

Врло незгодан потез! Узимање пешака на е4 није долазило у обзир, јер би онда „прорадила“ е-линија, али бели улази у ризик.

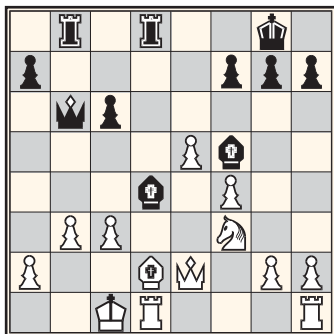
8. Се4 0-0 9. Лц6 бц6 10. д3 Те8 11. Лд2 Се4 12. де4 Лф5 13. е5 Дб6 14. 0-0-0 Лд4

Видели смо серију форсираних потеза, после којих је разарајући

напад неминован. Црни стоји боље због убитачног ловачког пара.

15. цз Та68 16. б3 Те8! 17. Сф3

На д4 бели није могао узети јер... Дд4 прети матом на а1. Чини се да је бели пребрдио тешкоће...

Бели: Кц1, Де2, Тд1, Тх1, Лд2, Сф3, а2, б3, ц3, е5, ф4, г2, х2
Црни: Кг8, Дб6, Тб8, Тд8, Лд4, Лф5, а7, ц6, ф7, г7, х7

17...Дб3!

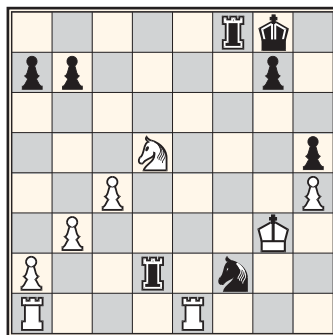
Гром из ведре неба!

18. аб3 Тб3 19. Ле1 Ле3

Под унакрсном ватром бели је подигао белу заставу.

0:1

КОМБИНАЦИЈА Дитрих – Бауер Аустрија, 1967.

Бели: Кг3, Та1, Те1, Сд5, а2, б3, ц4, х4

Црни: Кг8, Тд2, Тф8, Сф2, а7, б7, г7, х5

1...Сх1! 2.Тх1

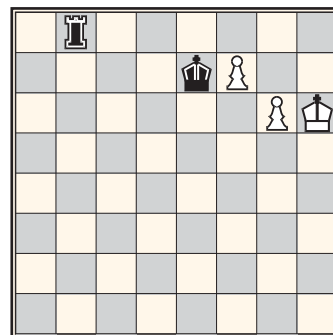
1.Сх1! 2.Тх1

На 2.Кх3 Тф3 мат.

2...Тдф2!

0:1

СТУДИЈА Коцио 1776.

Бели: Кх6, ф7, г6

Црни: Ке7, Тб8

Бели вуче.

1. Кг7, Та8, 2. Кх7 Кф6 3. ф8Д

Тф8 4. г7 Тф7 5. Кх8 Тг7

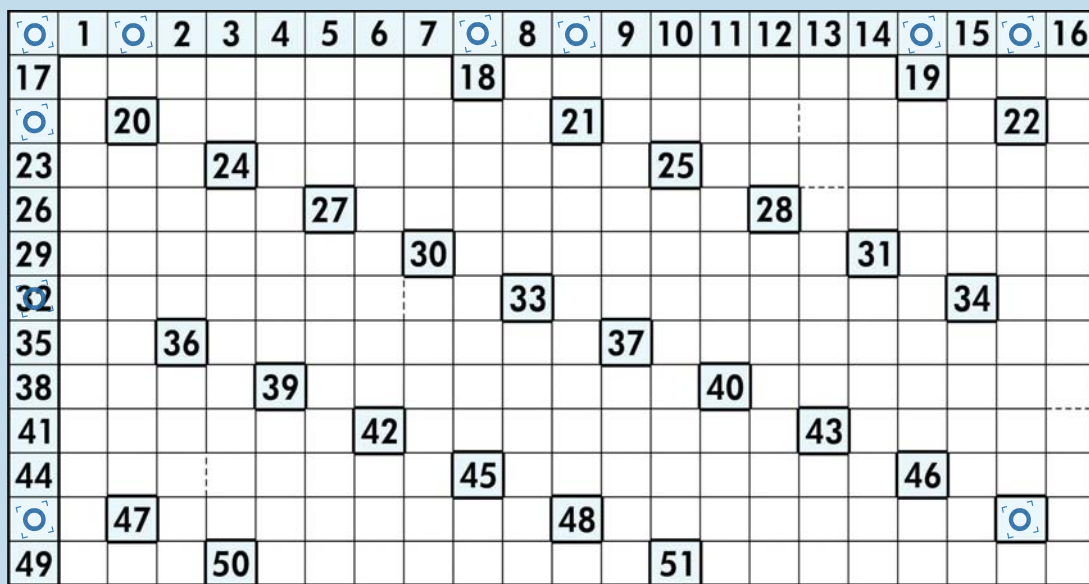
И, оно што увек шокира јачу страну:

Пат!

Припремио

Раде Милосављевић, мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРРАВНО: раскорак, релетити, иње, е, радирати, аријанац, м, ује, братанац, тарпанац, Митар, Нарасима, атонон, Авеланж, Атиконак, Лара, анонимал, матирати, МТ, он, казамати, Атичанка, диша, Анаголиј, Ватерло, ацетат, тимарити, орант, баронице, итализам, Том, и, пристран, давачица, е, рђа, негирање, американ.

Припремио Жарко ЋОКИЋ

ВОДОРРАВНО:

17. Становница Ужица, 18. Произвођач катрана, смолар, 19. Угажен пут у снегу, пртина, 20. Власник мандата, пуномоћник, 21. Холивудска глумица, 23. Опште водопривредно предузеће (скр.), 24. Велики комади, 25. Врста понора у красу, кршу, 26. Баре, локве, 27. Екавски изговор, 28. Хеленски философ (анаграм од ЛИТРАК), 29. Римски брежуљак, 30. Посуда од fine иловаче, 31. Пепеласте, 32. Огулити кожу са тела, одрати се, 33. Господар Коњуха у 16. веку, Ђорђе Комнин, 34. Символ нитона, 35. Символ натријума, 36. Стручњак за аретологију, 37. Антибиотска маст (мед.), 38. Прилично лак, 39. Приземна кућа (покр.), 40. Алапача, блебетуша, 41. Преварант, варалице, 42. Учестали глагол (лат.), 43. Туд, карактер, 44. Наш фолк певач, 45. Усамљеници, 46. Мушко име, Ирослав одмила, 47. Заједљив, пецкав (стр.), 48. Престижан универзитет у САД, 49. Ходати, корачати, 50. Женско име, Аврама одмила, 51. Писац (лат.).

УСПРАВНО:

1. Извршити укомпоновање, 2. Врста антилопе (мн.), 3. Ауто-ознака Чачка, 4. Вршилац анкете, 5. Независна државна организација (скр.), 6. Стеновито, кршевито, 7. Напад, атаковање, 8. Врста геометријске линије, 9. Место за чување драгоцености, 10. Символ ренијума, 11. Малокрвност (мед.), 12. Детектив из филмова, Елиот, 13. Најстарија приватна телевизија у Србији, 14. Име норвешког фудбалера Странда, 15. Песници, 16. Разблажен парфем у алкохолу, 18. Дубинска еруптивна стена, 19. Женина сестра, 20. Владар, 21. Река у Северној Америци (водопад!), 22. Радник у ливници, 24. Врста риса (мн.), 25. Врста крокодила, 27. Изузетан, 28. Поворке у пустињи, 30. Музичар који наступа сам, 31. Француски дневни лист, 33. Необуздани, 34. Такса за робу која се увози, 36. Арабљани, 37. Браник на призи, 39. Пристаниште, 40. Едонин син из грчке митологије (палиндром од ЛИТИ), 42. Аутоматска негативна реакција (скр.), 43. Радио-станица (скр.), 45. Символ америцијума, 46. Ауто-ознака Орегона (САД).

ИСТОРИЈА СРПСКОГ ВАЗДУХОПЛОВСТВА

40 ПОСТЕРА

ФОРМАТ А3 У ЗАШТИТНОЈ КОРИЦИ
СА ОСНОВНИМ ИСТОРИЈСКИМ И
ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКИМ ПОДАЦИМА

НАРУЏЕНИЦА

„ОДБРАНА”, Браће Југовића 19, 11000 Београд Тел: 011/3241-009,
телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун : 840-49849-58

Наручујем следећа издања:

1. „Ловачки авиони”, по цени од 850,00 динара, количина _____
2. „Бомбардери, јуришници и хеликоптери”, по цени од 850,00 динара, количина _____
3. Оба комплекта, по повлашћеној цени од 1.400,00 динара, количина _____

Плаћање се врши унапред. Доказ о уплати и наруџеницу доставити на адресу
НЦ „Одбрана”, након чега испоручујемо издања.

Купљена издања биће достављена путем *Пост експреса*, на терет купца.

Купац _____

ЈМБГ _____

Улица и број _____

Место _____

Телефон _____

Потпис наручиоца _____

У једној књизи попуст од 50%

Тврди повез, ф. 20×29, 288 стр.
Шифра: 111047
Цена 2.160,00 дин.
Са попустом 1.080,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 216 стр.
Шифра: 111049
Цена 1.890,00 дин.
Са попустом 945,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 240 стр.
Шифра: 111050,
Цена 1.998,00 дин.
Са попустом 999,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 160 стр.
Шифра: 111052
Цена 1.620,00 дин.
Са попустом 810,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 364 стр.
Шифра: 111057
Цена 2.646,00 дин.
Са попустом 1.323,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 358 стр.
Шифра: 111062
Цена 2.646,00 дин.
Са попустом 1.323,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 248 стр.
Шифра: 111067
Цена 2.106,00 дин.
Са попустом 1.053,00 дин.

Тврди повез, ф. 20×29, 180 стр.
Шифра: 111068
Цена 1.728,00 дин.
Са попустом 864,00 дин.

*Комплет
8.397,00 дин.
на 8 месечних рата*

НАРУЧБЕНИЦА МЦ „ОДБРАНА“

Браће Југовића 19, 11000 Београд • тел. 011/3201-995, 3241-009
Телефакс: 011/3241-363 • Жиро-рачун: 840-49849-58

Купац _____
ЈМБГ _____, број личне карте _____
издате у МУП _____
Адреса становања: _____
Телефон: _____
Потпис наручиоца _____

Наручујем следећа издања (навести шифру/ количину):

у укупној вредности од _____ динара.
Издања ћу платити (заокружити број):
1. одједном (плаћање унапред)
2. на кредит у _____ месечних рата (највише 8) по _____ дин.
(мин. рата 1.000,00 дин.), путем административне забране.
Код плаћања унапред послати доказ о уплати целокупног износа,
након чега испоручујемо књиге. Купци на кредит достављају
попуњен и оверен образац административне забране. Купљена
издања биће достављена путем Пост експреса, на терет купца.

Специјални прилог

АРСЕНАЛ

50

АВИОН J-20 СА СТЕЛТ
КАРАКТЕРИСТИКАМА

КИНЕСКИ ЦРНИ ОРАО

ЗАШТИТА И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА
„ЛЕОПАРДА”

ЕВОЛУЦИЈА ИЛИ РЕВОЛУЦИЈА

АМЕРИЧКИ
ПУШКОМИТРАЉЕЗИ

ПОТРЕБА УБРЗАВА РАЗВОЈ

Амерички пушкомитраљеци

САДРЖАЈ

Амерички пушкомитраљеци ПОТРЕБА УБРЗАВА РАЗВОЈ	2
Заштита и дигитализација „леопарда“ ЕВОЛУЦИЈА ИЛИ РЕВОЛУЦИЈА	5
Авион J-20 са стелт карактеристикама КИНЕСКИ ЦРНИ ОРАО	14

ПОТРЕБА УБРЗАВА РАЗВОЈ

Амерички пушкомитраљеци KAC LMG и Chain Saw могу се користити за непредвидиве ситуације где нема много времена за заузимање лежећег става за гађање, већ се ватра отвара моментално са кука, а при томе се нишани инстинктивно или помоћу снопа метака. За њих се данас занимају разне агенције за обезбеђење, а тек следи доказивање за војне потребе.

Иако САД важи за велесилу, мало коме је познато да они муку муче са једном врстом стрељачког оружја – пушкомитраљезом. Поред чувених фабрика широм Америке и конструктора који и данас живе и раде за њих, до данас немају свој пушко-

митраљез, за којим се грабе сви родови војске. Ту помало има и кривице и до Американаца јер су веома осетљиви када је реч о оружју које би требало да се увезе, нарочито ако је са европског континента.

Не можемо рећи да нису имали решења за домаћи пушкомитраљез, али је

сваки њихов модел имао озбиљне недостатке у односу на светску конкуренцију. Тај проблем појавио се пред почетак Другог светског рата. Тада се њихов непревазиђени пушкомитраљез Browning BAR пунио оквиром од 20 метака док су други већ имали оквириде капацитета 30, добош од 100 метака или реденик. Други пушкомитраљез M1919A6 био је за који килограм тежи од конкурентских, а њихов понос M60, кога сматрају најбољим, има озбиљних проблема око промене цеви. Олакшање је донео нови калибар 5,56x45 милиметара. Одмах се родила идеја да се уради пушкомитраљез у том калибру. Најједноставнија и најбржа солуција била је да се њихова јуришна пушка M16 опреми са оквиром од 30 или добошем од 100 метака.

Оружја мале масе

Пројекат је у почетку обећавао, али су се појавили озбиљни проблеми. Најпре је, услед интензивне рафалне паљбе, долазило до учесталог прљања унутрашњег дела сандука. Затим, није била могућа замена цеви, а и њена дебљина (цеви) задала је озбиљне проблеме приликом учестале рафалне паљбе око прецизности тог пушкомитраљеза. Чувени конструктор M16 јуришне пушке Еуген Стонер непосредно пред Вијетнамски рат понудио је решење универзалног ватреног оружја кроз Stoner 63. Наиме, комбинацијом 15 склопова, корисник је могао да добије неколико различитих ватрених оружја и то: пушкомитраљез, митраљез, јуришну пушку или кратки карабин. Међутим, није се баш све показало најбољим јер је оружје било компликовано и, што је најважније, тражило је детаљно и пажљиво чишћење и одржавање како би поуздано радило, што је проблематично у ратним сукобима. Увидевши грешке Стонер конструише нови пушкомитраљез – Stoner 86.

Због тога су Американци били приморани да прихвате страни модел пу-

шкомитраљеза – белгијски FN Minimi, нешто тежи, али много бољих карактеристика. Предност је пружао и начин пуњења јер је омогућавао коришћење оквира од 30 метака, и реденика. Одмах су га преименовали у M249.

Крајем осамдесетих конструктор Еуген Стонер напушта фирму у којој је радио и прелази у KAC (Knights Armament Company). У тој фирми покушава

Четири Picatinny шине

Новина пушкомитраљеза KAC LMG јесте да нема свој двоножац већ се он по потреби монтира на Picatinny шину, која се налази са доње стране предње доње облоге цеви. Занимљиво је да се поред те шине на том оружју налазе још три (са горње стране облоге цеви једна и на бочнима по једна), дакле четири Picatinny шине. То је помало необично за ту врсту оружја.

Пушкомитраљез KAC LMG

да отклони недостатке на дотадашњим пушкомитраљезима Stoner 63 и усавршеном Stoner 86. Циљ му је био да најзад конструише домаћи пушкомитраљез који ће бити најмање масе на свету и задовољити потребе домаће војске. Тако је настао нови Stoner 96 који је добио ознаку KAC LMG.

Нови стонер

Чувени конструктор наоружања најпре је одустао од модуларности. На тај начин добио је знатно једноставнију конструкцију, па је могао да смањује масу оружја на штрб повећавања поу-

зданости. Приликом израде делова коришћене су изузетно лаке легуре. Цев је изузетно кратка за ту врсту наоружања и износи 317,5 милиметара. И поред тако мале дужине, њени зидови су прилично дебели и имају велику крутост и издржљивост приликом учестале и дуге рафалне паљбе. Захваљујући томе није угрожена прецизност и није разматрана замена цеви.

На устима цеви налази се скривач пламена, налик на онај који је и на јуришној пушци M16. Једина разлика јесте у томе да се код пушкомитраљеза елипсasti отвор налази само са горње стране. То је конструктор намерно урадио како би исти скривач пламена добио још једну функцију – компензацију одскока оружја, која је нарочито изражена приликом рафалне паљбе.

Принцип рада аутоматике заснован је на њиховом провереном систему – позајмици барутних гасова са клипом. Наравно, цео систем се као и код већине пушкомитраљеза налази испод саме цеви.

Облога цеви и гасног цилиндра израђена је од пластике, веома отпорне на високе температуре. На њој се налазе велики кружни отвори који су намењени за циркулацију ваздуха ради хлађења цеви.

Као основни нишан користи механички, али се по потреби може на горњу шину монтирати било који оптоелектронски уређај за осматрање и нишањење. У случају да се не користи ниједна шина за додатну опрему, а дејствује се из руке са кука, на предње шине може да се постави заштитна ергономска пластична облога која омогућује удобније држање оружја.

Конструктор је одустао од класичног телескопског кундака, а ослонац за раме на томе пушкомитраљезу јесте цев израђена од легуре, на чијем крају се налази обичан ослонац за раме. Веома је једноставан и лаган, али има један пропуст – није подесив.

Оружја се пуни искључиво редеником који се смешта у маскирну торбу причвршћену испред пиштољског рукохвата. Примењен је њихов јединствени систем реденика – чланци ре-

деника испадају кроз мањи отвор са десне горње стране поклопца сандука, док празне чауре пролазе кроз већи доњи отвор.

Занимљиво решење представља и ручица за запињање затварача. Она се налази одмах изнад пиштољског рукохвата и креће се заједно са поклопцем отвора за ручицу кроз посебан жлеб, тако да отвор за кретање ручице није никада отворен. Тако је максимално спречено прљање унутрашњег дела сандука са спољне стране. Већ на први поглед види се да је конструктор успео у својој намери. По габариту добио је веома компактан пушкомитраљез чија укупна тежина без додатне опреме и муницијске кутије износи свега 4,5 килограма, што је знатно мање у односу на остале конкуренте. И поред тежине, много је ефикасније гађање из тог оружја у стојећем ставу.

Ако се све то узме у обзир, можемо закључити да је тим оружјем добијено средство НВО које је између пушкомитраљеза и јуришне пушке. Реч је о оружју за хитне и непредвидиве ситуације, где нема много времена за заузимање става за гађање (искључиво се мисли на лежећи или иза заклона), нишањење, већ се ватра отвара моментално са кука, а при томе се нишани инстинктивно или помоћу снопа метака.

Због својих особина америчка војска набавила је мање количине тог пушкомитраљеза, за потребе специјалних јединица. За то оружје заинтересоване су још неке земље. Пушкомитраљезу тек следи доказивање за војне потребе, али су за њега велико занимање показале разне агенције за обезбеђење. Данас се често може види у рукама лица која су ангажована на обезбеђивању разних објеката, нарочито у Ираку и Авганистану.

Моторна тестера

Увидевши успех код те категорије корисника, конструктор преузима следећи корак. Уз дораде је створио оружје о коме се доста говори у последње време. Реч је о „моторној тестери“ – Chain Saw. Можда га је инспирисао филм „Предатор“ у коме глумац Џеси Вентура, у улози Блеина, рукујући легендарним шестоцевним Minigun оружјем покушава да погоди невидљив

Ергономија оружја Chain Saw максимално је прилагођена гађању из стојећег става, са ослањањем на кук

вог ванземаљца и при томе „покоси“ пола џунгле.

Конструктор је уклонио пиштољски рукохват и ослонац за раме – кундак. Кундак је заменио новом врста рукохвата који личи на оне код моторних тестера. И само окидање код тог одела наликује звуку моторне тестере – код завршетка сандука са задње стране и са горње стране новог рукохвата налази се полуга преко које се окида оружје, док се код моторне тестере ту налази полуга за убрзавање кретања ланца. Не предњем делу оружја, на бочне Picatinny шине монтира се рукохват који има обли слова „С“. Зато се овај лаки пушкомитраљез држи на исти начин као и моторна тестера или у задње време све популарнија ручна косилица за траву – тример. Ергономија оружја максимално је прилагођена гађању из стојећег става са ослањањем на кук.

Када се размотри брзина гађања код Chain Saw, која износи 550 метака у минути, и она код Minigun-а од 3.000

метака у минути, поставља се питање предности и мана. Треба знати да је због брзине гађања просто немогуће контролисати Minigun у току гађања из руку, а невероватно је велика и потрошња муниција, па би стрелац морао иза себе да вуче двоколицу са муницијом. Код Chain Saw све је много реалније. Брзина гађања је мања, а релативно мањи трзај затварача обезбеђује солидну контролу над оружјем, чему су умногоме допринели и руко-

хвати – задњи и предњи. Прецизно гађање из тог оружја у потпуности је искључено (због брзине реаговања и пуњењем реденика, односно великом количином муниције). Зато су на том моделу уклоњени механички нишани. На месту задњег нишана постављен је карабињер за ремник, помоћу којег се носи оружје око врата. Ремник је предвиђен за ношење на исти начин као што је

то лансирала чувена немачка фирме Heckler & Koch – помоћу омче. Једина још видљива промена у односу на претходни модел јесте скривач пламена, који је на том оружју сасвим другачији, јер нема отворе са горње стране.

После свега поставља се питање ефикасности тога оружја у војне сврхе. Нишанџија, ако се тако уопште може назвати лице које рукује тим оружјем, у потпуности се излаже осматрању и ватри противника. То је са војне стране неприхватљиво јер је човек који рукује тим оружјем у старту неповратни губитак. Ипак, Chain Saw може да има перспективу са војне стране – да се монтира на неко лако оклопљено борбено возило или летелицу, где се контрола остварује преко камере. За сада то оружје могу да примењују разне агенције за обезбеђење, али првенствено ради остварења циља одвраћања. Једина практична примена тог оружја за сада је у „седмој индустрији“.

Иштван ПОЉАНАЦ

ЕВОЛУЦИЈА ИЛИ РЕВОЛУЦИЈА

На прошлогодњем сајму НВО Eurosatory, уз велику маркетиншку рекламу, појавила су се и последња два модела из серије унапређених тенкова „леопарда“ – Leopard 2 A4 Revolution, фирме „Rheinmetall“ и „IBD Deisenroth“, и најновији Leopard 2A7+, компаније „Krauss-Maffei Wegm“. Покушаћемо да одговоримо на питање да ли је реч о еволуцији већ виђеног решења Leopard 2A4 Evolution или „револуцији“.

Тенк за подршку мировних операција Leopard 2 PSO (Peace Support Operation) развила је на приватну иницијативу фирма KMW, на основу проучавања искустава коалиционих снага у Ираку и Авганистану, и приказала га на изложби НВО Eurosatory 2006. Повод су геополитичке промене у свету и пораст могућности ангажовања мировних снага УН и других коалиционих снага у асиметричним, нестандартним, тзв. операцијама ниског интензитета против побуњенич-

ких, терористичких и других снага које примењују нестандартне тактичке поступке. Побуњеничке снаге употребљавају преносна средства за ПО борбу, РБР, ПОВР, ручне ПО бомбе, запаљиве боце, ПО мине и импровизоване експлозивне направе (IES) даљински управљане из заклона, а при томе су често невидљиве за трупе у покрету. Нападају и са надвишавајућих положаја снајперском ватром по истакнутим члановима посада.

Управо такве снаге опасан су противник за тенкове и показивале су по-

следњих деценија тешко предвидиву респектабилну ефикасност, посебно ако имају велику подршку локалног становништва. Приказани Leopard 2 PSO због примењених оптималних решења заштите и самоодбране за наведене операције, подстакао је и друге чланице НАТО-а, односно земље које користе тенкове фамилије Leopard 2, да почну са њиховом модификацијом на бази решења Leopard 2 PSO. Најпре, развијен је модел на бази унапређеног Leoparda 2A5, да би се 2010. појавиле понуде за конверзију на бази Leopard 2A4, A6, чак и најновијег A7+, у варијанти Leopard 2 PSO.

Тенк за мировне операције

Основна одлика тенка Leopard 2 PSO јесте повећан ниво заштите од напада из свих смерова у насељеним местима и на тешко проходним планинским комуникацијама. На тенк је уграђена додатна пасивна заштита у виду

пакета оклопних модула, сличних моделу 2А6, али са већим нивоом отпорности на дејство свих врста ПО наоружања. Оклоп је појачан у предњем сектору, на бочним странама и крову, продужени су противкумулативни штитници дуж ходног дела. Подна плоча управног одељења додатно је ојачана, облоге торзионих вратила такође, а седиште возача овешено је о кровну плочу тела тенка. Унутрашњост је обложена специјалном масом за заштиту од фрагмената оклопа или парчади пројектила. Елементи модуларне додатне заштите могу да се замене у радионичким условима у случају оштећења или потребе за уградњом нових, отпорнијих.

Тенк је опремљен даљински управљаном универзалном платформом, наоружаном једном од варијанти: митраљез 7,62 mm, тешки митраљез 12,7 mm, или БГА 40 mm. Задржан је и комплет лансера БДК 76 mm. Могу да се лансирају класичне димне кутије за стварање димне завесе, гранате са касетним пуњењем против живе силе или ИЦЦ ометачи наво-

Наменски тенк

Leopard 2 UrbOp, наменски тенк за операције у урбаним срединама, модел је тенка Leopard 2 који треба да буде опремљен комплетним пакетом додатне заштите из програма PSO, али са додатном опремом наменски прилагођеном борбама у насељеним местима.

ђених ПО пројектила. Оружна платформа FLW 200 опремљена је оптоелектронском стабиланом нишанском справом, термалном камером за ноћне услове. Може да се окреће по азимуту кружно, а по елевацији до +75°, што је значајно за борбено дејство у уским планинским пролазима или насељеним местима. Оружна станица је прикладна и за дејство по слабије заштићеним објектима и наоружаним групама. Предвиђена је и несмртоносна муниција за дејство против побуњеника. Додатна заштита од осматрања побољшана је расхладним уређајима и усмеравањем топлог ваздуха моторног одељења уназад. Маскирна боја прилагођена је урбаној средини, асиметричким распоредом геометриј-

ских површина црне или мрке, зелене и беле, или светлозелене боје, зависно од локације извођења мисије.

Нишанско-осматрачки уређаји садрже ТВ камере ниског нивоа осветљености и термални канал за ноћ. Реч је о идентичним справама на тенку Leopard 2А6. Справе су заштићене челичним кућиштима од бацања камена или погодака парчади од IES и снајперске ватре. Слика из ТВ камере преноси се и оста-

главни мотор. Уграђен је и клима уређај, који се ранијих година у немачким борбеним возилима није сматрао неопходним (још није стандардна опрема многих борбених возила).

Основно оруђе код првих серија је сте топ 120 mm L/44, али се нуди и варијанта L/55. Остао је исти спрегнути митраљез 7,62 mm MG3. Муниција за топ размештена је у безбеднији положај од стандардног смештаја поред возача – по-

Leopard 2 PSO – Eurosatory 2010.

лим члановима посаде. Возачу је на располагању ТВ камера за осматрање уназад. На задњој страни тенка је прикључак за телефонску везу пратеће пешадије са посадом. Поред савремених радио-уређаја у тенк је инсталиран и КИС, систем за праћење и идентификацију својих и противничких снага (IFF) и уређај за глобалну навигацију и позиционирање GPS. Фирма „Rheinmetall Defence Electronics“ развила је посебан систем за непосредно блиско кружно осматрање са зумирајућим каналом, инсталисањем две или четири камере са секторима осматрања од 180° или 360° без окретања куполе. Камере олакшавају посади да детектује, прати циљ, смањује мртве углове осматрања, обезбеђује прегледност окружења и брзо откривање опасности. Ради напајања великог броја потрошача уграђен је помоћни агрегат задовољавајућег капацитета (17 kW), који по потреби снабдева уређаје тенка електричном енергијом када не ради

Бацач димних кутија Rosy и систем SAS

дигнута је изнад пода и додатно заштићена. За уклањање барикада и препрека, те рушевина на путу, монтиран је дозер којим рукује возач и може да се закреће лево или десно, подиже и спушта.

Елементи погонског агрегата и трансмисије идентични су са решењима код модела Leopard 2А5/А6. Покретљивост и проходност тенка и савлађивање препрека очувани су на претходном нивоу.

Варијанта модуларне градње, оптимизација свестране заштите тенка, посебно од мина и ПО средстава, примењена најновијих ефикасних система за осматрање дању и ноћу, кружна прегледност бојног поља, оптимизација боравка посаде у тенку и друга унапређења, послужила су Бундесверу као путоказ у доградњи тенкова серије Leopard 2A6, односно подваријанте 2A6M, па Бундесвер настоји да у периоду од

Оружна станица FLW 200 на тенку Leopard 2 PSO

Модули догађајног оклопа

2011. до 2018. догради 150 својих тенкова Leopard 2A6 са пакетом заштите PSO. До сада је поручено опремање 70 тенкова по том моделу. До краја 2008. армија је примила 15 возила.

Будући стандардни тенк

На Eurosatory 2010 Leopard 2A7+ помпезно је представљен као тенк „нове генерације“. Развила га је компанија KMW, а верификација и испитивања одвијала су се под руководством Министарства одбране Немачке. Тестиран је под називом „тенк за урбане операције“ (иако се развија специјализовани тенк под тим називом – Leopard 2 UrbOp) са најављеним планом да се догради 50 Leopard 2A7+ према стандарду Leopard 2 UrbOp, почевши од 2012. године. Бунд-

свер планира и да од својих 125 модела A5 и 225 A6, конвертује 150 тих возила у A7+. Тако ће имати основну флоту тенкова за урбане и, евентуалне, високоинтензивне операције.

Leopard 2A7+ унапређени је модел A6/A6M, наоружан топом Rh120 mm L/55. Наведено је да се и претходне варијанте тог тенка са топом L/44 могу унапредити по стандарду модела A7+. На Eurosatory 2010 представници KMW истакли су да та модернизација представља модуларни пакет компонената тенка у све четири борбене основне карактеристике и може се оптимизовати према конкретним потребама корисника. Варијанта приказана на сајму врхунац је техничко-технолошких компонената инсталираних на возилу, чији је коначни исход повећање масе на око 67,5 t (по неким наводима и 70t). На том тенку, поред унапређења три главне карактеристике основних тенкова, додата је и четврта усавршена компонента – систем командовања, управљања, везе, осматрања и обавештавања помоћу дигитализованих електронских система у реалном времену, интегрисан са СУВ-ом и умрежен у јединствен КИС од нивоа бригаде до тенка.

Тенк Leopard 2A7+ унапређен је пакетом модуларне заштите (додатни оклоп) од нестандартних опасности напада терористичких и побуњеничких група, масовне примене РПГ, ПОР, IES, које угрожавају тенкове у рејонима размештаја и оперативним мисијама у урбаном средину и изван њих. За повећање нивоа опстанка тенка и преживљавања посаде у борбеним условима, примењени су модернији отпорни материјали на дејство ПО мина и IES (на поду тенка), а на основном оклопу додат је нови пакет ојачаних вишеслојних модула, израђених од високоотпорних легираних челика и композитних материјала високе тврдоће. Еквивалент заштите у предњем сектору тенка виши је од објављених за модел A6 (на телу тенка напред више од 700 mm од дејства кинетичких и преко 1.300 mm од кумулативних пројектила, а напред на куполи 1.000 mm и више од 1.960 mm, од истих пројектила). Побољшана је заштита крова од касетне муниције. Бочне и зад-

Модули

За повећање нивоа опстанка тенка и преживљавања посаде у борбеним условима, примењени су модернији отпорни материјали на дејство ПО мина и IES (ојачана подна плоча), а на основном оклопу додат је нови пакет вишеслојних модула, израђених од високоотпорних легура челика и легираних композитних материјала високе тврдоће. Чврст оклоп би требало да има мању специфичну тежину. Побољшана је заштита крова од касетне муниције. Бочне и задња страна оклопног тела су заштићене целом дужином профилисаних вишеслојних модула, отпорних на дејство РПГ и кинетичких пројектила мањих калибара. Предњи модули додатног оклопа куполе, у доњем делу су профилисани увучено, како би возач могао да излази са мање тешкоћа.

ња страна оклопног тела заштићене су целом дужином профилисаним вишеслојним модулима отпорним на дејство РПГ и кинетичких пројектила мањих калибара. Предњи модули додатног оклопа куполе, у доњем делу, профилисани су увучено, како би возач могао да излази са мање тешкоћа.

Оптимизацији заштите посаде од напада групе стрелаца у блиској борби допринела је даљински управљана оружна платформа FLW200, наоружана једном од варијаната: митраљез 12,7 mm или 7,62 mm, нови вишецевни митраљез 7,62 (или 12,7) mm – Stryker Minigun, BGA 40mm, или један митраљез и BGA 40. У свакој варијанти уграђени су БДК 76 mm, који, осим основне намене – маскирања тенка – могу да испуњавају пуњења са мамцима за ометање вођених ПОР или експлозивна пуњења за одбрану од блиског напада наоружаних група. Оружна станица стабилисана је у обе равни и опремљена термалним нишаном. Могућност кружног дејства и велике елевације оружја (до +75°) чини је подесном за дејство по снајперистима и ловцима тенкова распоређеним на стамбеним зградама и брдовитом терену дуж кретања колона тенкова.

Топ 120 mm L/55, поред нове муни-

ције велике противоклопне ефикасности, располаже новом врстом разорног пројектила тренутног или успореног дејства 120 mm HE Projectile (наследник кумулативно-разорног DM 12A2), примарно намењеног за дејство против ПО оруђа на већим даљинама. Дизајниран је да може да уништава лаке и средње оклопне циљеве, употребом кошуљице испуњене фрагментима од челика и тешког метала. Пројектил користи временски упаљач који има и могућност ударног дејства, којим се програмира успорење детонације пре или после продора зида склоништа или оклопа лаког борбеног возила. Развијена су и такозвана несмртоносна пуњења за дејство када се желе избећи непотребне жртве побуњеника и демонстраната. Такође, јавља се кинетички пројектил PELE (Penetrator with Enhanced Lateral Effect) – прободљиви пројектил са повећаним пратећим ефектима. Одликује га већа тачност и смањење ризика од непотребних разарања. Наводи се да постоји варијанта PELE са малим експлозивним пуњењем.

Оптоелектроника је максимално примењена. Поред дневних оптичких елемената нишанско-осматрачких уређаја, инсталисане су и три термовизијске камере треће генерације са нишанским системима нишанције (перископска справа EMES-18), командира (панорамска PERI-R17A2) и стрелца оружане станице на крову (панорамска), којом рукује командир или пунилац. Командир може да гађа из свих оружја са свога места. Новост је распоред миникамера на тенку за непосредно блиско осматрање, плус ТВ камера возача за осматрање уназад. Сви ти системи омогућују потпуну прегледност из тенка и брзо реаговање посаде на могуће опасности. СУВ и уређај за навигацију (GPS) умрежени су са КИС-ом у којем се преко електронске мапе позиционирају важнији циљеви и тактичка ситуација. Размена информација кодираним сигналема радио-уређајем и преношење слике до заинтересоване команде или тактичке групе, тенка, обезбеђена је у јединственом систему од појединог тенка до нивоа бригаде. Унутар тенка свака слика или сигнал добијен од другог члана посаде дистрибуира се на мониторе свих чланова посаде.

Оцењује се да је КМВ са тенковица А7+ обезбедио адекватна решења и омогућио оклопним саставима ефикасност дејства, безбедност посада и одбрану тенкова од изненадних напада у борби из свих праваца. Пакет напредних технолошких компонената је на располагању за свеобухватну уградњу на све варијанте тенка Leopard 2. За сада нема поузданих информација да се припремају посебне верзије тога тенка, изузев примене делова опреме тенкова Leopard 2 PSO и новонајављеног модела Leopard 2 UrbOp на тенк А7+. Постоје најаве да би могле да се разликују серије према наоружању у даљински управљаној платформи FLW 200 на куполи: са митраљезом 12,7 mm или 7,62 mm, са БГА 40 mm или са једним од митраљеза и ВГА 40 mm. У свим комбинацијама уграђују се и БДК 76 mm.

Код тенка А7+ инсталисани су сви уређаји као и на последњем моделу Leopard 2A6 и PSO.

У страним изворима наводи се да би Leopard 2A7+, као готово производ, коштао око шест и по милиона долара. Постоје наговештаји да би КМВ у току друге деценије 21. века развио и Leopard 3.

Свеобухватна заштита – Evolution

Јануара 2008. немачка фирма „IBD Deisenroth Engineering“ представила је у Лондону свој програм развоја и производње новог пакета побољшане модуларне оклопне заштите точкаша и гусеничника – АМАР (Advanced Modular Armour Protection), настао на приватну иницијативу, а прилагођен тенку Leopard 2A4, који је назвала Leopard 2A4 Evolution. То возило приказано је на сајму НВО у Лондону DSEI 2009. У комплекту АМАР је четврта генерација композитних оклопа са применом нанокерамике и савремених технологија легирања материјала, као наследника до тада актуелног додатног оклопа MEXAS. Повод за развој таквог модела заштите биле су опасности коалиционих снага у Ираку и Авганистану чија су возила изложена, поред нових РПГ-29 са тандем бојном кумулативном главом, другим врстама ПОР, а највише дејствима ПО ми-

Leopard 2 A4 Evolution

Савладавање преуреке

Сингапурски Leopard 2A4 SG Evolution

на, IES и, у новије време, минама са усмереним дејством – EFP (Explosively Formed Penetrator). АМАР је најављен као прва компонента система свеобухватне заштите возила у који ће доћи (представљен 2010. године) систем ак-

Leopardi 2A4 SG (близи) и 2A4 (даљи)

тивне заштите – ADS (Active Defence System) на тзв. Leopard 2 Revolution (MBT Revolution).

Пасивна заштита на Leopard 2A4 Evolution представља пакет додатног оклопа који пружа заштиту од свих наменских ПО пројектила, укључујући и кинетичке. Маса додатне заштите је између 150 и 400 kg/m², а за заштиту крова 25 kg/m², тако да се може применити и на лаким ОБВ. На паради у Сингапуру ове јесени приказани су тенкови Leopard 2 са моделом заштите L2 Evo, али не на свим (вероватно због намере да од 96 купљених, 66 задржи у оперативној употреби, а остале за обуку и као резерву за делове). Друге земље до 2010. нису примениле систем заштите тенкова из овога програма. Међутим, већ се примењује у Финској на возилима AMV

Patria 8x8, уговорено је за уградњу на новом немачком БВП „PUMA“, а кандидују се и други интересенти. Применом система АМАР тенк је достигао масу од око 60 тона.

Елементи тактичких својстава покретљивости и ватрене моћи идентични су са базним моделом Leopard 2A4, јер су погонски блок, ходни део, трансмисија, наоружање и остали уређаји задржани исти (топ L/44 (може да се замени са L/55), два митраљеза 7,62 mm и остали уређаји тенка. Оптиелектронски системи за осматрање и нишањење, СУВ, примена дигиталне технике и рачунара нивоа су тенкова Leopard 2A6.

Комплет свеобухватне пасивне заштите АМАР састоји се из неколико елемената прилагођених специфичним захтевима заштите од разноврсних нападних средстава. АМАР-В (Ballistic Protection) је балистичка заштита од поткалибарних пројектила калибра до 125 mm, ПО ракета и РБР. Садржи комплет елемената модуларног оклопа у облику косих металних сандука, потпуно другачијег профила од до сада примењених на унапређеним „леопардима“ (мање заострени напред). Причвршћени су шарнирним спојницама и могу једноставно да се замењују када су оштећени или ако се дође до поузданијих материјала. По облику делују као „надувени балони“, распоређени у више модула око тенка. На задњем делу ходног уређаја и куполе додата је решеткаста заштита, рогобатног изгледа и ширине око четири метра, што отежава транспортовање.

АМАР-SC (Shaped Charge) је противкумулятивна заштита од пројектила, РБР, ПОР и ручних ПО кумулативних бомби. Представља решеткасту ограду постављену на бочним странама тела, иза моторног одељења и иза сандука за алат и опрему на куполи. Преко решетака су причвршћени танки лимови од специјалног композита.

АМАР-R (Roof Protection) је заштита крова која прекрива кров куполе и оклопног тела са тањим модулима специјалног челика и слојем заштите од детекције са ИЦ, радарским или термовизијским средствима одозго. Модули примарно штите од парчади артиљеријских граната већег калибра, касетне муници-

је ваздухоплова или ПОР које нападају одозго и од ручних бомби са кумулативним пуњењем односно запаљивих боца.

АМАР-М (Mine Protection) је противминска заштита од ПП, ПО/ПТ мина, IES и ручних кумулативних магнетних бомби. За ту сврху је испод пода тенка напред причвршћена или заварена плоча од челика велике тврдоће, са размаком од подне плоче и уметнутим изолационим слојем за апсорпцију таласа детонације.

Погон

Да би се ускладила повећана маса тенка (67,5 t) и захтеви високе покретљивости (максимална брзина 72 km/h, аутономија 450 km), фирма MTU понудила је појачани дизел-мотор MB 873 Ka-501 са двостепеним турбопрехрањивањем, повећане снаге (1320kW/1800КС). Наговештава се и могућност уградње хибридног дизел-електричног мотора. Изведене су одређене интервенције на хидромеханичкој трансмисији Renk HSWL 354, нови су бочни преносници снаге, иновирани су гусенице, торзиона вратила ојачана и побољшан кочиони систем тенка.

АМАР-IED (Improvised Explosive Device Protection) штити од IES разорних, кумулативних, ручних кумулативних бомби, мина и експлозија артиљеријских граната у непосредној близини. Практички, тај део АМАР-а збир је свих претходних елемената.

АМАР-L (Liner System) је заштита од фрагмената оклопа и парчади граната, у случају поготка у тенк, смањивањем дисперзије и брзине у унутрашњости возила. Представља специјални слој неметала којим је обложен оклоп управног и борбеног одељења.

АМАР-S (Signature Defence) утиче на смањење сигнатуре тенка и заштиту од осматрања са ИЦ, термовизијским или радарским детекторима из горње полусфере. Кровне плоче додатног оклопа прекривене су специјалним слојем који ствара непотпуну, односно деформисану слику тенка и апсорбује електронске зраке осматрачког емитера противника.

На тенку Leopard 2 Evolution није уграђен систем активне заштите (ADS) али се као елемент тога система могу сматрати детектор ласерског озрачења и разноврсни комплет БДК за ометање навођења ПОР, који су примењени у том возилу. Такође, тенк нема даљински управљану наоружану платформу.

Електроника код MBT Revolution

Занимљив пројекат немачке индустрије оклопних возила („Rheinmetll Defence Technology AG“), представљен на Eurosatory 2010, био је, како га произво-

Даљински ујрављана оружна сџаница Quitek M312

Задња сџрана кујоле MBT Revolution

ђач назива, „револуционарни концепт“ унапређења тенка Leopard 2A4, под називом MBT Revolution. Основни концепт садржан је у модуларном пакету највишег нивоа заштите, значајног комплекса осматрачко-нишанских уређаја интегрисаних у јединствен КИС, оптималан простор за размештај система возила, унапређење ватрене моћи, релативно очување конфигурације возила по новим стандардима и задржавање маневарбилности тенка на нивоу унапређеног модела Leopard 2 последње серије. Специфичности разлика у односу на претходне унапређене варијанте

Сисџем зашџиџиџе AMAP

Бацаџи џимџних кујџиџа Rosy и сисџем SAS

Глаџис и џоклоџаџ возаџа исџоџ шџиџиџа џоџа MBT Revo

Десна сџрана џоџаџне зашџиџиџе и џоџоџни моџор на MBT Revolution

тенкова Leopard 2 садржане су у више иновација.

Радикално је унапређен концепт заштите од свих актуелних опасности на фону асиметричних оружаних сукоба, укључујући РБР, ПОР, ПО мине, ИЕС, веће калибре кинетичких и кумулативних пројектила, смањење термалног и визуалног одраза од осматрања

оптоелектронским, радарским и ИЦ системима, заштита од касетних пројектила и ракета које нападају одозго, ИЦ и ласерских емитера за вођење ПОР. То је остварено применом новог пакета модулних елемената оклопне заштите који покривају целу куполу, чеону страну тенка, целу дужину бочних страна куполе и две трећине бочних страна оклопног тела. Остале површине тенка заштићене су примарно од РБР и ПОР решеткастим оградама додатно прекривеним тањим композитним плочама.

У саставу комплекса активне заштите уграђена су четири модула система за стварање димне завесе ROSY, постављених изнад система за кружно осматрање SAS са по 10 цевних лансера димних кутија. Ти бацачи не служе само за стварање мултиспектралне димне завесе на откривеној страни тенка за мање од 0,6 секунди, него формирају и покретну димну завесу, омогућавајући тенку да се брзо склони од погодака у случају једновременог налета више ПОР или мина РБР. Садржајем аеросола димна завеса ствара топлотне мамце и омета навођење ПОР са ТВ, оптоелектронским, ИЦ или ласерским полуаутоматским системом навођења ПОР, реагујући аутоматизовано у датом интервалу после регистрације пројектила.

На куполи, иза командировог улаза, монтирана је оружна станица са даљинским управљањем Quiitek M312. Њоме рукује командир или пунилац, зависно од заузетости основном функцијом. Универзално постоље омогућава постављање митраљеза 12,7 mm или 7,62 mm и БГА 40 mm. Нема БДК јер су раздвојени на четири угла куполе. Маса станице је око 200 килограма. Подесна је за заштиту тенка у градским борбама и за дејство по тенкоопасним циљевима на мањим даљинама и када су на положају изнад хоризонта. Оружје је стабилисано у обе равни, а нишањење се обавља путем заједничког СУВ-а применом оптичког и термалног канала.

Дигитализована купола

Неки аутори куполу тог тенка алегорички називају „стакленом“ због могућности да посада, захваљујући бројним оптоелектронским системима, у сваком тренутку, дању и ноћу, има па-

Електрична кочница

Произвођач је назвао „револуционарном иновацијом“ уградњу командирове електричне кочнице возила јер омогућује командиру тенка да са свога места лично заустави тенк у случају хитне потребе. Та функција сматра се корисном када се тенк (гломазан) креће по градским четвртима, поготово са уским улицама и бројним вештачким препрекама које возач, због мртвог угла осматрања са свога места, није у стању да правовремено уочи. За осматрање возача уназад уграђена је ТВ камера иза моторног одељења, а за двосмерну везу посаде са пратећом пешадијом, монтиран је тенковски телефонски уређај споља.

норамски прегледну визуализацију простора око тенка, као да је у стакленој прозирној куполи. Такве могућности карактерише више елемената. Најпре, реализација технологије „дигиталне куполе“ која интегрише електронске системе са СУВ, интероперабилност подсистема и компонената детекције и приказивања слике бојишта у електронском дигиталном и визуалном моду у реалном времену, детекцију и селекцију циљева, и прецизно дејство у датим условима дању и ноћу. Оптоелектронски системи за осматрање омогућавају посади преглед окружења тенка на већим даљинама и у непосредној близини, обезбеђујући посади дејство у најкраћем времену после уочене претње од тенкоопасних циљева и њихово уништење првим хицем дејством са места или из покрета на непокретне и покретне циљеве.

Нова командирова панорамска осматрачко-нишанска справа (видно поље 360° по азимуту и +70° по елевацији) са дневним и термовизијским каналом Saphir, стабилисана је у обе равни и садржи ласерски даљиномер, а обезбеђује максималну могућност осматрања, нишањења и погађање циља са места и у покрету, дању и ноћу, првим хицем. Слика бојишта приказује се на монитору у борбеном одељењу. За одабрани циљ региструју се сви релевантни балистички подаци и параметри одступања

од задатих величина који се аутоматски коригују. На дисплејима могу да се прикажу панорамски снимци бојишта и поједини детаљи – потенцијални циљеви, чија слика може да се зумирањем изостри на оптималну резолуцију слике. Нишанџијина перископска нишанска справа је идентичне конфигурације, али је перископска.

Бојно поље се перманентно кружно осматра применом система за непосредно кружно осматрање SAS (Situational Awareness System). SAS се састоји од два или четири оптичка модула, лоцирана на угловима куполе (у понуди је варијанта са два модула ради мање цене). Сваки модул има видно поље 180° (3 x 60°), термовизијску камеру високе резолуције и компоненте за осматрање ноћу.

„Дигитализована“ куполе у основи свог електронског система има КИС тактичког нивоа INIOCHOS (примењен одавно на грчким тенковима Leopard 2 HEL, шпанским Leopardo 2E и шведским Strv122B). КИС је технолошке конфигурације С4И и обједињује све оптоелектронске и командне сензоре у јединствен систем за праћење ситуације у свим временским условима, приказ и визуализацију тактичке ситуације на екрану КИС-а, дистрибуцију релевантних података у мрежи командовања у реалном времену.

Логистичка контрола обезбеђује свеобухватни надзор возила и наоружања и предају релевантних логистичких података у централни рачунарски логистички систем за праћење стања и предузимање потребних мера подршке. Преко система сваки командир може да има на дисплеју цифарски и формацијски графички приказано стање попуњености, ресурса, евентуалних кварова...

Повећана ватрена моћ

Тенк има исто наоружања као и претходне серије унапређеног модела Leopard 2: топ 120 mm L/55 са најновијом муницијом, два митраљеза истог или различитог калибра, БГА 40 mm и 4x10 БДК 76 mm. Топовска муниција прераспореджена је на безбедније позиције. На располагању су поткалибарни пројектили DM 53 (LKE II), модернизовани

DM53A1, најновији DM63 (неосетљив на утицај температуре спољњег ваздуха), разорни са програмабилним упаљачем за подешавање момента експлозије, нови DM12A2 HE са побољшаним пратећим ефектима PELE и нова инертна муниција ALP (Active Lateral Effecte), која дејствује са инертним пенетратором или смањеним експлозивним пуњењем што се диригује путем рачунара. Пројектил је намењен за уништавање лако оклопљених возила, мањих зиданих објеката (склоништа) или ватрених положаја противничких оруђа.

Остали уређаји и подсистеми MBT Revolution исти су као код модела А6 или А7+: помоћни моторгенератор, клима уређај, ПНХБ систем и други. Погонски блок, трансмисија и ходни део задржани су од претходног модела тенка. Стога су проходност и карактеристике покретљивости приближне моделу А6. Тенк је увршћен у тежинску класу MLC 70, што упућује на оцену да је ближи маси од 70 тона, јер је уграђено више оклопа и подсистема који су томе допринели. Ако су конструктори „Rheinmetall“ желели да развију тенк прикладан за два различита ратна оперативна амбијента – асиметрични рат ниског интензитета, или високоинтензивни са израженијом борбом између тенкова, онда су у томе успели, без обзира на поједине замерке. Остаје отворено питање цене и усклађености критеријума цена–ефикасност. Уколико је Leopard 2А6 око шест и по милиона долара, MBT Revolution, вероватно, неће бити нижи од седам милиона.

Могући недостаци и ограничења

Унапређени тенкови фамилије Leopard 2 задржали су нека ограничења и недостатке базног модела 2А4, а поједини су изразитији у одређеним својствима. На пример, велика маса (већа од 60 тона) уводи их у вишу класу тешких тенкова чији је транспорт железницом проблематичан, посебно са авионима ограниченог капацитета носивости и габарита товарног простора, али и самом ценом (по неколико десетина хиљада долара за један тенк). Превожење вучним возовима је такође

проблематично због пропусне моћи комуникација и мостова у планинским пределима. Решеткаста заштита мора да се уклони, а бочни штитници да се преклопе навише, јер прелазе стандардне габарите товара на железници.

Габарити тих „мастодонта“ отежавајући су фактор и при кретању у уским градским улицама и пролазима између кућа, али и изван урбаних средина по брдовитом земљишту, путевима кроз клисуре, преко зиданих ограда (камених међа) и канала, а о шумским теренима да се и не говори.

Иако су представљени као тенкови нове генерације, они то нису, мада су доживели ренесансу, јер немају аутомат за пуњење топа (гранате су дуге до један метар и тешке око 22 kg, а пуни се топ у ограниченом простору куполе).

Оружна сџаница FLW

Оклопљена запремина тенка (19,4 м³), куполе (4,5 м³), моторно-трансмисионог одељења (6,9 м³), подразумева потребу велике масе челика да се тенк оптимално заштити основним оклопом (око 30 t), док се не верификују лакши материјали. Подсетимо да руски тенкови имају оклопљену запремину од 11 до 12,5 м³ (купола 1,85 м³), а самим тим и знатно мању укупну масу за више од 15 тона (тешки 45–46,5 t). Маса куполе тих „леопарда“ од око 19–21 t (код Т-80У око 13 t) захтева и снажни помоћни моторгенератор за покретање куполе са већим инсталационим простором, што налаже потребу да се оклопи, а тако се повећавају габарити тела тенка и осетљивост на ватру малих калибара топова.

Велика маса куполе и продужена ниша за смештај метака и уређаја отежавају рад нишанџији, када је принуђен да ручно покреће куполу, а ремети равномерно покретање куполе са електромотором у случају да је магацин мун-

Leopard 2A7+ на Eurosat 2010.

ције испражњен, због дебаланса, нарочито на бочним нагибима.

Мали је капацитет магацина муниције за брзу употребу – 15 метака у куполи, а 27 метака је у сталажама напред изнад пода, на ризичном месту од ПОМ и IES (код Т-80У има 28 дводелних метака у аутомату топа).

Иако имају значајну пасивну заштиту, није избегнута опасност у операцијама ниског интензитета јер се оне већином изводе нападима на бочне стране, где оклоп тих тенкова може да пробије сваки РПГ-7, посебно новији РПГ-7ВР и РПГ-29 чије мине пробијају 750 mm оклопа иза ЕРО.

Помињани тенкови немају електронски систем за детекцију и активирање ПО мина и IES са електронским упаљачима (тај систем је пре седам година инсталисан на српском М-84АБ1, а код руских још раније).

Еволуција да – револуција не

Приказани ниво опсежне модернизације уређаја, подсистема и основних елемената тенкова фамилије Leopard 2 на Eurosat 2010, посебно MBT Revolution, побудио је велику пажњу посети-

Муниција 120 mm:
HE - експлозивна,
покалибарна DM63
APFSDS-T и вежбовна
DM43 LKL (Lochkegel-
leitwerk)

основна концепција тенка остала је на нивоу треће, па и друге генерације. Зашто?

Тенкови треће/четврте генерације (француски „леклерк“, руски серије Т-64, Т-72, Т-80, Т-90, украински серије Т-84, кинески Туре-99 (ZTZ-99), јапански Туре 90, израелски Меркава Mk4 и српски М-84АВ1), већ више година имају концепцијски унапређену основну физиономију, која припада III + или IV технолошкој генерацији.

Наводимо нека решења: смањење посаде на три члана и примени аутомата за пуњење топа, испаливање ракетних пројектила са радио или ласерским вођењем (Т-64Б 1973, Т-55М од 1983, тенкови Т-72Б и серије Т-80 и Т-90 совјетских тенкова), уградњу оружане платформе на куполи са даљинским управљањем (од Т-64Б 1967. и каснији типови серије Т-80 и Т-90), достизање респектабилног нивоа пасивне заштите са борбеном масом возила нижом за 15 до 18 тона од приказаних „леопарда“; системи колективне ПНХБ заштите посаде примењени на свим совјетским тенковима од средине шездесетих, те детекцију ИЦ и ласерске изворе озрачења тенка која је у примени у склопу система активне оптоелектронске заштите од вођених ПОР развијених и примењених у совјетској, британској и француској армији још од осамдесетих

Друга група давно примењених уређаја на тенковима, која се у случају унапређених „леопарда 2“ промовише као део „револуционарних решења“, води порекло још из Другог светског рата. Поменимо их: додатни оклоп (пасивна заштита) обилато је примењиван на немачким тенковима PzKpfw IV Ausf H, јуришним оруђима StuG III и IV и другим оклопним возилима, примарно ради повећања заштите од ручних кумулативних бомби и ракета ручних бацача, а крајем рата и од кумулативних граната

тенковских топова (у недостатку челика, примењиване су и мрежасте ограде, претече данашњих решеткастих); помоћни мотор-генератор био је стандардни део комплета тенкова М4 „шерман“ у Другом светском рату и код свих послератних серија тенкова САД; исто се односи и на тенковски телефонски уређај за везу са пратећом пешадијом, који је напуштен када је усвојена доктрина брзих и дубоких продора уз нуклеарну подршку или без ње, када би пешадија пратила тенкове са БВП и дејствовала ватром личног наоружања из њих, а не пешке. Било је и других решења која се поново враћају у праксу, али са вишим техничко-технолошким нивоом средстава.

Истицање раније развијених, произвођених и примењиваних решења појединих уређаја, подсистема и делова тенка примењиваних код других армија, никако нема за циљ да доводе у питање висок техничко-технолошки ниво система уграђених на „револуционарним“ тенковима немачке индустрије приказаним на Eurosatory 2010. Та решења, сасвим извесно, заслужују признања познавалаца тенковске технике, али вештина је маркетиншки изазовно приказати своја достигнућа и импресионирати посетиоце сајма, изазвати њихову пажњу и заинтересовати их да се јаве као потенцијални купци. Није ли грчка армија, после приказивања најмодернијих тенкова у својој земљи, одабрала Leopard управо због поверења у понуђени квалитет и поузданост у експлоатацији.

Уколико су произвођачи немачких компанија KMW, „Rheinmetall“, „IBD Deisenroth“ и других желели да понуде тенкове који одговарају потребама асиметричног ратовања са операцијама ниског интензитета, високим степеном свеобухватне заштите од актуелних опасности у мисијама снага УН, у томе су успели, јер не јењава интересовање многих земаља у свету за њихове тенкове. Можда је упитно зашто неке друге земље нису приказале своје тенкове, који су по одређеним решењима испред унапређених „леопарда 2“ (Русија, Украјина, Кина, Шведска, Република Кореја, Јапан), али то није наша тема. ■

Милосав Ц. ЂОРЂЕВИЋ

ТВ камера на боку тенка Leopard 2A7+

Систем AZEV

лаца и могућих интересената за сличне технолошке захвате на сопственим тенковима. Примењени су највиши стандарди техничких иновација, посматрани појединачно, ради продужења оперативног века употребе већ старих борбених возила (старији од М-84). Међутим,

КИНЕСКИ ЦРНИ ОРАО

Појава новог кинеског борбеног авиона са стелт карактеристикама уздрмала је ваздухопловне стручне кругове. Снимак његовог лета одагнао је сваку сумњу да авион заиста постоји. На тај начин отворен је простор за многа питања, нагађања и дискусије.

Жеља Кине да крупним технолошким корацима граби напред, данас је евидентна на сваком пољу. Нарочито се истичу достигнућа остварена у оквиру војних програма чиме Кина сваког дана, неспорно, јача своје позиције. Војна моћ те земље предмет је посебне пажње западних војних аналитичара, пре свега са аспекта горућих питања као што су Тајван или Северна Кореја. Посебан домен представља оправдани страх од изласка кинеске флоте на Пацифик, што је сада већ сасвим извесно са појавом првог кинеског носача авиона.

Појава новог борбеног авиона долази, на тај начин, као својеврстан шлаг на торту.

Недоумице и лутања

Куповином и лиценцим усвајањем руских технолошких решења, примењених на ловцима породице Су-27/30, Кина је током протекле две деценије направила велики искорак када је реч о савременим борбеним авионима. Међу домаћим пројектима посебно се истакло вишенаменски авион „ченгду J-10“ – „жестоки змај“, који се већ неколико година налази у наоружању кинеског војног ваздухопловства. Штавише, тим авионом током претпрошле године

опремљена је и кинеска акрогрупа „1. август“! Без обзира на злураде коментаре да је та летелица микс различитих технологија и да представља копију недовршеног израелског ловца „лави“, авион J-10 данас успешно лети.

Поред J-10, као својеврсног предводника, Кинези су креирали и низ других ваздухоплова у различитим категоријама – почев од школских авиона до борбених хеликоптера. Велики број тих производа кинеске ваздухопловне индустрије презентује се на изложби у граду Жухаи која се у континуитету одржава од 1996. године. Та прилика се често користи и за најаву нових пројеката, који се углавном представљају у виду модела. Тако је на изложби одржаној 2002. представљен промотивни видео-материјал на којем се уочава тестирање модела стелт летелице у аеродинамичком тунелу.

Већ тада, појавила су се одређена нагађања о ознакама и будућности наведеног пројекта стелт авиона који је требало да представља кинеског ловца пете генерације. Као потенцијални носиоци реализације спомињали су се институти SAC 601 и SAC 611. Разматрањем првих јавних анализа пројекта кинеске стелт летелице уочавао се од самог старта велики број недоумица, чак и лутања, како по димензијама и маси летелице тако и по типу погонске групе и опреми.

Прве прецизније податке, укључујући и фотографију са монтажне линије, који су се касније показали и најприближнији стварним, изнео је почетком 2006. немачки часопис „Military Technology“. Након тога, на Интернету су се појављивале спорадичне, мутне фотографије и фотомонтаже нечега што је требало да буде прототип у лету. Својеврсна неизвесност трајала је до децембра 2010. када су се појавиле прве јасније фотографије. Премда је њихово

објављивање имало велики одјек, коментари су се махом сводили на утврђивање веродостојности фотографија. Поједини веб сајтови, укључујући и оне ремиране, чак су правили и он-лајн анкете о томе да ли је то прави авион или атрапа (модел у природној величини). Међутим, сваку сумњу и нагађања одагнале су фотографије и видео снимци од

Оквирне тактичко-техничке карактеристике

Посада:	један члан
Дужина:	23 m
Распон крила:	14 m
Макс. полетна тежина:	37 тона
Погонска група:	2 x АЛ-31Ф (снаге 123 kN на ДС, сваки) или 2 x WS-10G (155 kN на ДС, сваки)
Крстарећа брзина:	1,5 маха
Радијус дејства:	2.000 km

Инструменталном шаблом J-20 вероватно доминира велики дисплеј као што је то у случају америчког Ф-35 и руског Т-50

11. јануара ове године који нови авион приказују у лету и на стајанци. На тим снимцима јасно се уочава аеродинамичка конфигурација авиона, која је обликована уз уважавање својеврсних постулата стелт дизајна.

Колики је значај имао први лет авиона говори и податак да се он одиграо управо у време четвородневне званичне посете Кини америчког министра одбране Роберта Гејтса. Светски медији су са правом проценили да је ово била својеврсна порука САД, премда је кинески председник Ху Ђинтао касније порекао било какву везу ова два догађаја.

Јединствен дизајн

Премда је током протекле деценије пројекат кинеског стелт авиона различито означаван, од којих се најчешће појављивала ознака J-XX, данас се у медијима та летелица најчешће помиње као J-20. Понегде, као у часопису Jane's Defence Weekly, проналазе се и називи попут „црни орао“ или „црна свила“. Кинески сајтови га негде називају и „моћни змај“!

Једно од првих питања које су стручњаци поставили након првог лета односило се на статус тог авиона, јер још није до краја разјашњено да ли је у овом случају реч о прототипу новог авиона или демонстратору технологија који ће послужити за стицање сазнања неопходних за развој других типова ваздухоплова. Потенцијална појава наредног или наредних прототипова, биће поуздан сигнал да је у питању развој новог авиона, а не демонстратор.

Компарацијом објекта и возила у близини авиона на стајанци, процењено је да је дугачак око 23 метра са распонем крила од око 14 метара и да припада тежинској категорији од око 36 тона у нормалној полетној варијанти, што је нешто више у односу на F/A-22 или „сухој Т-50“.

Претходна нагађања да је авион копија америчког „раптора“ или руског Т-50 нису се показала у потпуности тачна пре свега због облика крила у плану, које има јединствен дизајн. Међутим, поједине фотографије које су освануле на Интернету указују на одређене детаље које J-20 дели са појединим технолошким демонстраторима или конкурентима, нарочито у погледу носне секције авиона.

Димензије и оквирне масе J-20 указују да је реч о авиону већег радијуса дејства од осталих ловаца који се тренутно налазе у кинеском наоружању. Оправдано се претпоставља и да је унутрашњи простор за смештај убојних средстава

већи него што је то случај са директним конкурентима. Интересантно решење представљају два вертикална стабилизатора који се отклањају као целина.

И поред пажљиво обликоване структуре очигледно је да постоје делови на којима има још пуно посла. На тај начин, са доступних фотографија уочава се недостатак стелт облика издувника мотора, који поред тога није изведен у варијанти векторисаног потиска, какав на пример има F/A-22. Издувници који се налазе на првом примерку авиона J-20 припадају моторима AL-31F руске производње, снаге 123 kN, који су примењени и на ловцима Су-27.

Повећање радијуса дејства новог борбеног авиона те категорије у комбинацији са стелт технологијама може да укаже на промене у доктрини употребе кинеских ваздухопловних снага. Очигледна намера могла би да буде преношење тежишта

дејства даље од кинеске територије и акваторије, што у овом тренутку и потенцијалним сценаријима сукоба може тешко да се изведе са постојећим кинеским арсеналом. Страх који је посебно изражен односи се на будућу пројекцију кинеске ваздухопловне моћи у рејону тзв. „другог ланца острвља“ које се приближава острву Гвам, те Каролинским и Маријанским острвима, чиме са једне стране, Кинези штите своје пловне путеве, а угрожавају туђе.

Постизање тих способности не остварује се преко ноћи и само у једном сегменту, али како су кинески мудраци говорили, и „најдужи пут почиње првим кораком“. Бољи познаваоци ситуације тврде да Кинези убрзано раде на савладавању технологија млазних мотора нове генерације како би се ослободили зависности од руских произвођача. Очекује се да ће у будућности руски мо-

Премда различити, сва три ловца припадају исте генерације деле и одређене сличности. На слици су J-20, „сухој“ Т-50 и F/A-22

тор AL-31F бити замењен кинеским WS-10G снаге 155 kN са допунским сагоревањем.

У развоју је и ловачки радар АЕСА категорије (активним електронским скенирањем), без којег могућности стелт дизајна не би биле експлоатисане у потпуности. Примена стелт карактеристика у комбинацији са АЕСА технологијом кључ је сваког будућег развоја и чини неизбежан императив.

Паралелно, Кинези су приказали и прототипове нових генерација ваздухопловних убојних средстава, укључујући и она која се наводе уз употребу ГПС система.

Изглед крила говори да је J-20 преваходно ловац. Димензије, брзине и радијус авиона по мишљењу одређених извора сврставају га у тешке пресретаче сличне намене као руски МиГ-31. Уколико Кинезима пође за руком да освоје

АЕСА технологију и имплементирају моторе нове генерације, J-20 ће заиста представљати озбиљну претњу за сваког потенцијалног противника у региону. Крстарење великим надзвучним брзинама и могућност лансирања ракета ваздух-ваздух у том дијапазону лета пружиће додатни енергетски потенцијал пројектилу и знатно повећати домет. Тако би и тренутно постојећи ракетни пројектили могли да угрозе најосетљивије циљеве као што су летећи танкери или AW-ACS авиони.

Две димензије приче

Премда је оперативна примена авиона J-20 на дугом штапу, развојни потенцијал и очигледан напредак Кине мора да буде схваћен веома озбиљно – на исти начин као што је то учињено са кинеским свемирским програмом. Подсећања ради, Кинези су и поред потцењивања

2003. властитим снагама послали у космос своје прве астронауте...

Са друге стране, овог пута је можда могуће очекивати и прецењивање J-20. То што амерички медији и званични извори одбрамбених институција земаља Запада пренаглашавају борбене могућности авиона, може да има вишеструке циљеве. Неки од њих су повећање броја авиона F/A-22 који ће бити произведени, одобравање продаје авиона F/A-22 Јапану (праћено енормно великим профитом) и повећање финансијских издвајања за нове пројекте (што потребних, што непотребних) који би минимизирали кинеске претње.

Зато, у случају J-20 треба бити свестан да постоје две димензије читаве приче, што је историја у више наврата и показала на сличним примерима. ■

Мр Славиша ВЛАЧИЋ